

ОДБРАНА

Година XII ■ Број 267 ■ 1. новембар 2016. ■ цена 100 динара ■ 1,20 евра

СА СРПСКИМ МИРОВЊАЦИМА
У ЛИБАНУ

МОМЦИ
НА ДОБРОМ
ГЛАСУ

ДАН ОСЛОБОЂЕЊА
НОВОГ САДА

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
УПРАВА ЗА ОДНОСЕ СА ЈАВНОШЋУ
МЕДИЈА ЦЕНТАР „ОДБРАНА“
НАРОДНИ МУЗЕЈ У СМЕДЕРЕВСКОЈ ПАЛАНЦИ

ПРЕДСТАВЕ ЧОВЕКА

Ремек-дела српског модернизма из Народног музеја
у Смедеревској Паланци

3–19. новембар 2016. године
Велика галерија Дома Војске Србије,
Браће Југовића 19, Београд

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
УПРАВА ЗА ОДНОСЕ СА ЈАВНОШЋУ
МЕДИЈА ЦЕНТАР „ОДБРАНА“

Педагошки музеј Београд

БОМБАРДОВАЊЕ / ГРАНАТИРАЊЕ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ 1914.

Изложба

8–26. новембар 2016.

Мала галерија Дома Војске Србије
Браће Југовића 19, Београд

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране и Војске Србије

„Одбрана“ наставља традицију „Ратника“, првог војног листа у Србији, који је изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Медија центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19
medijacentar@mod.gov.rs

Директор

Стевица С. Карапандин, пуковник

Главни и одговорни уредник

Владимир Почуч, потпуковник

Заменик главног уредника

Александар Петровић, капетан

Уредници

Мира Шведић, Душан Глишић

Новинари

Сања Анђелковић
Владимир Вјештић
Миријана Крстовић, поручник
Биљана Миљић

Стални сарадници

др Себастијан Балаш, др Славиша Влачић,
Милосав Ц. Ђорђевић, др Милан Миљалковић,
др Зоран Миладиновић, др Миљан Милкић,
Будимир М. Попалић, Милош Стругар,
Никола Остојић, Александар Радић, Влада Ристић,
Милена Милетић, Драгана Барјактаревић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник)
Станислава Струњаш (техничка уредница)

Фотографија

Даримир Банда, Душка Стефановић, Јово Мамула
(фото-репортери)

Језички редактори

мр Наташа Николић, Слађана Мирчевски,
Јелица Живановић

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Татјана Шућин

Документација

Горан Станковић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор 3241-258; 23-809

Главни и одговорни уредник 3241-257; 23-808

Секретар редакције 3201-809; 23-079

Прелом 3240-019; 23-583

Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765

Преплата 3241-009; 3201-995; 23-995

Продаја 3201-810; 3241-254; 23-810

ТЕЛЕФАКС 3241-258

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19
odbrana@mod.gov.rs
redakcija@odbrana.mod.gov.rs
www.odbrana.mod.gov.rs

Жиро-рачун

840-312849-56 МП „Одбрана“

Преплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РЦ
месечно 160 динара. За претплатнике преко
Поштанске штедионице месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд
ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

„Одбрана“ је члан
Европског удружења
војних новинара

БРОЈ 267

ДЕФИЛЕ ЈЕДИНИЦА
У НОВОМ САДУ

Снимио
Даримир БАНДА

СПЕЦИЈАЛНИ ПРИЛОГ 155

ЂЕЛЕ-КУЛА
ХРАМ ОД
ЖИВОТА

Влада Републике Србије
у Нишу

ИЗ КАСАРНЕ
НА ЗАДАТКЕ

12

30

„Војиновци“ са Златибора
У ПОТРАЗИ
ЗА „ИКСЕВИМА“

Рефлексни нишани
Aimpoint
ШВЕДСКА
ЦРВЕНА ТАЧКА

42

Српске војне маратонке
треће на Светском првенству

НАДОМАК
ОЛИМПИЈСКЕ
НОРМЕ

56

- 8 Психолози у систему одбране
**СУШТИНСКА ПОДРШКА
КОМАНДОВАЊУ**
- 16 Свечаност поводом Дана ослобођења
Новог Сада
**СЛОБОДАРСКИ ДУХ
ГРАДА-ХЕРОЈА**
- 20 Др Мирољуб Јевтић,
професор Политикологије религије
**НАЗИРЕ ЛИ СЕ КРАЈ
ХРИШЋАНСКЕ ЕВРОПЕ**
- 24 Са српским мировњацима у Либану
МОМЦИ НА ДОБРОМ ГЛАСУ
- 28 Нови модел добровољног служења
војног рока
У ЧИЗМАМА ШЕСТ МЕСЕЦИ
- 33 Селективна обука у Специјалној
бригади Копнене војске
ДО ГРАНИЦА МОГУЋНОСТИ
- 36 Добровољна помоћ кроз историју
У ОКРИЉУ ЦРВЕНОГ КРСТА
- 46 Путеви и странпутице нуклеарног
разоружања
НОВИ ТАЛАС МОДЕРНИЗАЦИЈЕ
- 50 Међународни сајам књига у Београду
НЕНАМЕТЉИВА МОЋ КЊИГЕ
- 54 Историјски архив Града Новог Сада
РИЗНИЦА ТРАЈАЊА
- 58 Јунак отаџбине мајор Милан Тепић (2)
СУКОБ ЈЕ НЕИЗБЕЖАН
- 62 Утврђења у Србији – племенити Козник
у Расини
ЈЕРИНИН ГРАД

Реч уредника

Акорд уцене

Псеудодржавна творевина на тлу Аутономне Покрајине Косово и Метохија недавно је, преко тамошње министарке Едите Тахири, обелоданила листу захтева према Србији, чијим се испуњавањем условава наставак међусобног „дијалога“. Тражи се, сем осталог, успостављање границе, поштовање суседства, брисање Косова и Метохије из нашег устава, ратна одштета и коначно признање независности као услов пријема Србије у Европску унију... Потом је уследио чудноват деманти у коме се не негира садржина документа, већ се каже да је реч о преговарачкој платформи косовских Албанаца из 2014. године, која је, ваљда случајно, баш сада доспела у јавност.

Проблематичан процес познатији као „дијалог између Београда и Приштине“ налик је причи о кувању жабе убачене у лонац с водом прихватљиве температуре. Иако би требало да се у лонцу налазе бар две жабе, на ватри је, ипак, само једна. Кувари, рекло би се, раде по рецепту који је обнародовала министарка Тахири.

Акорд тонова из Приштине и западних центара моћи звучи одвећ хармонично да би био одсвиран случајно. Тај опори дур Србима је добро познат безмало 20 година. Између одлуке косовске скупштине о конфискацији „Трепче“ и подгревања бајатога документа из 2014, дипломата једне изузетно важне земље изјавио је да ће „Безбедносне снаге Косова“ бити трансформисане у војску, иако је свима, па и њему, јасно да у Покрајину сем КФОР-а чизмом може легално крочити још само Војска Србије. Тако бар каже Резолуција 1244 Савета безбедности Уједињених нација.

Трећа дирка, она бриселска, одсвирала је „не“ за нова преговарачка поглавља у октобру, а по свему судећи и до краја године. Разлог је наравно недовољан напредак у „дијалогу Београда и Приштине“. Тешко да би и посведочени еврофанатици могли да објасне условну везу између дијалога Србије с привременим институцијама у Покрајини и, рецимо, јавних набавки, на шта се, конкретно, једно од поглавља односи. Шефица нашег тима у преговорима са ЕУ, Тања Мишчевић изјавила је да стално понавља питање институцијама Уније и државама чланицама – на основу ког критеријума оцењују да ли је дошло до напретка и да ли је изостанак истог резултат онога што Србија није урадила? Одговора нема.

Да ли нам данас, после много година дипломатског мрцварења, европски и ваневропски ауторитети отворено указују на то да пут од Београда до Брисела води преко независног, од Србије признатог Косова?

Да ли је икада и било другог пута? ■

Александар ПЕТРОВИЋ

САСТАНАК SEDM У РИМУ

Министар одбране Зоран Ђорђевић учествовао је 18. октобра у Риму на састанку Процеса сарадње министара одбране земаља Југоисточне Европе – SEDM.

Том приликом истакао је да су поједини облици сарадње под окриљем SEDM непосредно утицали на интензивирање политичко-војне сарадње и допринели јачању разумевања и стабилности и безбедности у том делу Европе. Према његовим речима, сусрет се одвија у години када је међународна заједница суочена с новим изазовима, попут мигрантске кризе. Због чињенице да се Србија налази на једном од кључних праваца кретања миграната, активирала је безбедносни апарат заједничким ангажовањем снага Војске Србије и МУП-а на обезбеђивању државне границе.

Наша земља, нагласио је, остаје привржена унапређењу сарадње с међународним организацијама у области одбране и безбедности, као и доприносу у оквиру регионалних форума на простору Југоисточне Европе. Током Конференције министар Ђорђевић стао се и са министарком одбране Италије Робертом Пиноти. ■

САРАДЊА У ОБЛАСТИ ОДБРАНЕ СРБИЈЕ И СЛОВЕНИЈЕ

У оквиру заједничке седнице влада Србије и Словеније, која је одржана 24. октобра у Београду, министар одбране Зоран Ђорђевић разговарао је са министарком одбране Републике Словеније Андрејом Катич.

Саговорници су оценили да је сарадња у области одбране развијена и садржајна, у складу са свеукупним политичким односима и билатералном сарадњом две земље. Нагласили су значај даљег развоја војноекономске сарадње, а потврда тога био је и састанак представника Одбрамбене индустрије Србије и привредних друштава из Словеније, која се баве производњом и прометом наоружања и војне опреме.

Министарка Катич истакла је неопходност интензивније сарадње и у области цивилне заштите и посебно навела значај формирања Балканских војномедицинских снага, које треба да постану препознатљива и респективна снага региона. ■

СИСТЕМ ОДБРАНЕ ФУНКЦИОНИШЕ СТАБИЛНО

Скупштински Одбор за одбрану и унутрашње послове Републике Србије прихватио је 19. октобра извештај Министарства одбране о раду у протеклих девет месеци. Министар одбране Зоран Ђорђевић оценио је да је систем одбране један од најбоље уређених у земљи и да обезбеђује стабилно функционисање и реализацију задатака. У Министарству и Војсци, како је навео, неће бити отпуштања нити умањења плата, а број од 36.000 формацијских места неће се смањивати. У процедури је пријем 300 професионалних војника, а следеће године очекује се пријем још 1.500 људи, чиме ће се попунити кадар који недостаје.

Према његовим речима, до краја септембра потрошено је 72,2 одсто овогодишњег буџета, односно око 38 милијарди динара, што је за 2,8 одсто мање у односу на планирану динамику. Систем посебну пажњу посвећује борби против тероризма и миграторним кретањима, те је као један од његових приоритетних задатака помоћ МУП-у у обезбеђивању граница.

Министар Ђорђевић најавио је побољшање законских решења значајних за одбрану, стратешких и доктринарних докумената, и додао да ће се ускоро мењати закони о одбрани, Војсци, војном образовању, здравственој заштити, производњи наоружања и војне опреме, те о употреби Војске Србије у мултинационалним операцијама ван Србије, војној, радној и материјалној обавези. ■

СУСРЕТ ДИКОВИЋА И КАРТАПОЛОВА

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић разговарао је 27. октобра са командантом Западног војног округа Оружаних снага Руске Федерације генерал-пуковником Андрејем Картаполовим, који је боравио у дводневној посети нашој земљи. Генерали Диковић и Картаполов разговарали су о билатералној војној сарадњи две земље и могућностима за проширење сарадње, пре свега у области обуке, вежби и усавршавања. Командант Западног војног округа састао се и са начелником Управе за обуку и доктрину Генералштаба и посетио Центар за мировне операције и Војну академију. ■

ВЕЖБА „САЈБЕР ТЕСЛА 2016“

У касарни „Војвода Радомир Путник“ Центра за обуку везе и информатике у Горњем Милановцу, од 25. до 28. октобра, одржана је Мултинационална командно-штабна вежба Војске Србије и Националне гарде Охаја – „Сајбер Тесла 2016“.

Тема вежбе била је одбрана телекомуникационо-информационог система од претњи у сајбер простору, а циљ да се унапреди ниво оперативних способности Војске за реаговање на претње у области информационе безбедности.

На вежби, која је припремана осам месеци, колико је протекло од доношења Закона о информационој безбедности, односно дефинисане улоге тимова за одговор на инциденте у сајбер простору, ангажовани су и представници Министарства спољних послова, Министарства унутрашњих послова, БИА, Регулаторне агенције за електронске комуникације и поштанске услуге (РАТЕЛ), Управе за заједничке послове републичких органа и Канцеларије савета за националну безбедност и заштиту тајних података.

Учесници су позиционирани на две локације, у Србији и Охају, међусобно повезани интернетом, а задатке су извршавали на наменски успостављеној затвореној рачунарској инфраструктури. Два представника Националне гарде била су у Горњем Милановцу, а два припадника наше војске у САД.

Пуковник Влатко Курај, из Управе за телекомуникације и информатику Генералштаба, истакао је да је „Сајбер Тесла 2016“, вежба „без метка и без пушке“, први пут организована на нашим просторима и да је показала како се штите информације од јавног интереса и брани сајбер простор. Према његовим речима, научене лекције допринеће ефикасности тимова приликом израде докумената у области информационе безбедности, као и избору, тестирању и имплементацији техничких, физичких и организационих мера заштите, опреме и програма. ■

ПРОМОВИСАНИ НАЈМЛАЂИ ПОДОФИЦИРИ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

У панчевачкој касарни „Народни херој Стевица Јовановић“, 21. октобра, промовисани су најмлађи подофицири Војске Србије. Чин водника добила су 73 професионална војника 8. класе и 81 из 9. класе, а међу 154 нових подофицира је 15 жена.

Свечаности су присуствовали министар одбране Зоран Ђорђевић, начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић, команданти оперативног нивоа, представници јединица из Панчева, те локалне самоуправе.

Најбољи полазници 8. класе су водници Вукашин Ничковић, Бојан Пешић и Дејан Росић, а у 9. класи водници Ђорђе Миладиновић, Борко Јовановић и Срђан Митић. Њима је министар одбране уручио ручне сатове, двогледе и ручне бусоле.

Начелник Генералштаба истакао је да бити подофицир Војске Србије представља част и носи велику одговорност, јер на подофициру почива обука, ред и дисциплина у јединици. Поручио је водницима да, као вође својих војника, граде ауторитет на знању и личном примеру. ■

СТАМБЕНО КРЕДИТИРАЊЕ

Изменама и допунама Програма дугорочног стамбеног кредитирања професионалних војних лица за 2016. годину обезбеђена су додатна финансијска средства у износу од 100 милиона динара за ту намену.

Усвојен је и нови текст Уговора о регулисању међусобних односа у пословима стамбеног кредитирања професионалних војних лица, а у току је потписивање нових уговора Републике Србије и Националне корпорације за осигурање стамбених кредита са банкама заинтересованим за спровођење тог програма.

Професионална војна лица која у овом тренутку желе да купе стан користећи Програм дугорочног стамбеног кредитирања потребно је да сачекају завршетак тог процеса и информацију о банкама које ће омогућити услове гарантоване тим документом. ■

ПСИХОЛОЗИ У СИСТЕМУ ОДБРАНЕ

СУШТИНСКА ПОДРШКА КОМАНДОВАЊУ

Следеће године обележићемо седам деценија од како су и на овим просторима психолози ушли у војску, најпре у војно здравство, односно на Ваздухопловно-медицински институт, а затим и на Војномедицинску академију. Трупни војни психолози појавили су се у јединицама пре три деценије, да би тек последњих десетак година стекли истинску афирмацију.

Мада у почетку нису били широкогрудно прихваћени, посебно у командној структури, убрзо су својим специфичним стручним знањем и несебичним напорима да реше, посебно, проблеме прилагођавања регрута на нову, војну, средину, али и неке специфичније тешкоће и изазове у раду професионалних припадника војске, попут прекоманди или ступања на нове дужности, освајаји трновите терене и побеђивали командантску сујету. Могло би се рећи да не разумевања њихове улоге у јединицама има и данас, али неупоредиво мање, посебно после ванредних догађаја проузрокованим људским фактором, када је њихова улога у отклањању последица незаобилазна. Често истичући да њихов рад суштински доприноси ефикаснијем и квалитетнијем командовању, војни психолози стекли су, с временом, завидну професионалну афирмацију, која им

Чак и најбогатије и најбоље опремљене војске на свету, оне које не улажу само у развој оружја, већ и у развој безбедносне опреме војника, без стручне помоћи психолога не могу бити сигурне колики је ниво њихове спремности за извршавање задатака у земљи и иностранству

омогућава да се све више ангажују и у превенцији ванредних ситуација.

Бројни и значајни задаци

Војска се данас, у другој деценији 21. века не може ни замислити без психолога. Њихова најважнија мисија јесте да омогуће ефикасно командовање и управљање људским ресурсима, али и да осигурају квалитетније оспособљавање и психофизичку спремност припадника Министарства одбране и Војске, зарад унапређења њихових оперативних способности за извршавање додељених мисија и задатака. Њихови задаци су број-

ни и све сложенији, а обухватају селекцију и класификацију кадра, психолошке припреме професионалних војних лица, социјализацију и каријерно саветовање, изграђивање лидерских способности, кохезивну процену војних колектива, праћење психофизичког оптерећења, образовање и стручну едукацију професионалних припадника система одбране... Мада из тако набројаних задатака и обавеза није једноставно сагледати напоре потребне да би се они и остварили, нема никакве сумње да је помоћ психолога за ефикасно командовање, али и њихова одговорност, веома велика.

Да су у Министарству одбране свесни значаја и одговорности психолошке службе у систему одбране, сведочи и податак да је 2013. године у Сектору за људске ресурсе оформљено Одељење за развој психолошке делатности, које се бави координацијом, унапређивањем и нормативним регулисањем рада војних психолога, организацијом

деловања у кризним интервенцијама, уградили у неке властите пројекте. Наши су задаци одговорни и не смемо се затварати у сопствене оквире. Зато последњих година учествујемо на различитим стручним семинарима и скуповима психолога у Србији и сарађујемо са психолозима у цивилству, посебно са факултетима, што је у јавности имало веома добар одјек и повећало углед војних психолога. Пре две године, децембра 2014, с циљем да афирмише рад војних психолога у стручној јавности, прати савремена достигнућа психолошке науке и учествује у активностима струковне организације психолога, при Друштву психолога Србије основана је и Секција војних психолога, која је ове године на 64. сабору психолога Србије на Златибору добила традиционалну награду Друштва признање „Љуба Стојић“ за допринос у раду и развоју Друштва психолога Србије – рекла је, између осталог, Нада Марковић.

Нада Марковић

Мајор Вук Вуџковић

психолошких тренинга и професионалним развојем, усавршавањем психолошке превенције и професионалне селекције, класификације, каријерног вођења и саветовања припадника Министарства одбране и Војске Србије. Говорећи о раду војних психолога током последњих година, начелница тог одељења Нада Марковић је на недавном скупу војних психолога, одржаном у Дому Војске Србије у Београду, истакла и њихову сарадњу са колегама из страних армија, од којих су стекли нека драгоцену искуства, посебно у раду с припадницима мировних мисија и операција.

– Наши психолози обогатили су своја искуства сарађујући са колегама из армија Данске, Немачке, Италије, Словеније и Уједињеног Краљевства, чије смо примере добре праксе у организацији и методама рада, селекционим процедурама, изради тестовне платформе за компјутерско тестирање, реализацији курсева и различитих психолошких тренинга у области лидерства и каријерног вођења, као и

Допринос који расте

За кратко време Секција војних психолога успела је да промовише рад психолога у систему одбране бројним континуираним активностима из области психолошке превенције, селекције, саветовања, припрема, лечења, здравствене и образовне делатности, као и рада у специјализованим агенцијама Министарства одбране. Природно, у Одељењу за развој психолошке делатности брину и о статусу и каријерном развоју психолога, кроз стално усавршавање и унапређење психолошке процене у војсци, развојем и осавремењивањем психолошких тестова, обуком психолога, унапређењем психолошке превенције у Министарству одбране и Војсци, савременијим деловањем у кризним интервенцијама, реализацијом научноистраживачких пројеката...

– Допринос психолога систему одбране сваке године је све већи – истакла је Марковић, додајући да се ам-

бициозни циљеви могу постићи и увођењем у праксу савремених концепата и метода рада, валидацијом психолошке селекције, развојем психолошких модела превенције и подршке, евалуацијом психолошких припрема и посебно сталном и квалитетном едукацијом садржајима из војне психологије, не само психолога, већ и других припадника војске.

Једна од значајних области рада војних психолога је и превенција ванредних догађаја. У склопу психолошке превенције, војни психолози у јединицама реализују многе теме везане првенствено за заштиту менталног здравља, превенцију суицида, психологију стреса и војних колектива. Трупни психолози су, неретко, ангажовани у истраживањима Института за стратегијска истраживања, посебно у пројектима који се тичу професионализације војске, вредносног система њених припадника, мотивације за избор војног позива, ангажовања жена у војсци, психолошких момената успешности у војној професији. Мајор Вук Вујовић, начелник Одсека у Генералштабу ВС, истиче да се све активности и сви напори војних психолога могу свести на једно.

– Суштинска подршка командовању, то је смисао нашег рада. Наш је задатак да на основу валидних специјализованих инструмената проценимо способности и потенцијале припадника система одбране за обављање одређених дужности и напредовање у каријери. У сврху што ефикаснијег искоришћења људских ресурса психолози процењују и препоручују појединце за дужности које су оптималне за њих, групу или организацију. Образовани и оспособљени да буду консултанти за процену борбене спремности људства, менталног стања и отпорности појединаца, и за саветовање команди у доношењу одлука о употреби људства у борбеним дејствима, војни психолози су експерти за људско понашање у контексту војних операција – каже мајор Вујовић и додаје да посао војног психолога није и не сме да буде само отклањање понекад и драматичних последица ванредног догађаја.

– Наш посао је и у том домену веома значајан, али охрабрује што је последњих година много пажње поклоњено и превентиви. У јединицама постоје превентивни тимови, у чијем саставу су психолози, лекари и командна структура, који функционишу веома добро, усвојена је процедура деловања, слична оној у страним армијама, што је дало жељене резултате. Ове године отишли смо корак даље и реализовали курс за психолошку интервенцију у кризи, који је успешно завршило двадесетак психолога из команди и јединица Војске Србије, а следеће године слична знања стећи ће још толико трупних психолога. Циљ петодневног курса био је да се усвоје вештине за спровођење психолошке прве помоћи и рекапитулацију стресног догађаја у јединицама, чиме се смањује негативан учинак трауматичног догађаја и минимизира

потенцијални развој симптома посттрауматског стресног поремећаја код припадника Војске погођених кризним догађајем – каже мајор Вујовић.

Анализа психофизичке оптерећености

Једна од веома значајних активности војних психолога јесте и праћење психичке спремности припадника војске на извршавање задатака из мисија које су јој поверене. Ове године тежиште је било и на психолошкој подршци учесника у мировним операцијама и мисијама, којих је и у Војсци Србије све више. На основу искустава стечених у сарадњи с колегама из страних армија, урађени су нови, савременији инструменти за процену психолошке спремности припадника војске за извршавање тих задатака.

– У Приручнику за психолошку припрему припадника војске за учешће у мировним операцијама дефинисали смо процедуре које већ постоје у страним армијама, посебно у војсци САД, која с тим задацима има и највише искуства. Наравно, решења смо прилагодили нашим специфичностима и задацима које у мисијама обављају припадници наше војске и могу рећи да наш приручник ни по чему не заостаје за оним које имају најсавременије армије света. Паралелно с тим, урађен је и Приручник за припрему припадника специјалних јединица, који, због природе задатака које обављају, заслужују посебан третман. Израда тих приручника захтевала је и измену одређених укорењених ставова и процедура, које у савременом добу нису давале жељене и потребне резултате – каже мајор Вујовић, истичући да је, зарад квалитетне анализе и процене, било нужно изградити нове, модерније и објективније психолошке инструменте.

– Због тога је израђен и нови Упитник за процену психосоцијалног стања и психофизичког оптерећења припадника војске. Таква истраживања у јединицама од батаљона навише реализујемо већ деценију и показало се да досадашњи упитник не даје објективну анализу стања ствари. Нови упитник, квалитетнији, примеренији захтевима времена, задовољава захтеве струке и одговара на многа нова, савремена питања, која се тичу мотива и спремности припадника система одбране на извршавање специфичних одговорних и често изразито ризичних задатака. Као и сваке године, о резултатима испитивања извештавамо командне структуре, које на основу наших запажања доносе одговарајуће одлуке. Наше десетогодишње искуство показује да резултати таквог тестирања јединица и одлуке које се доносе у складу с нашим запажањима имају ефекта на побољ-

Биљана Ошашевић

НЕЗАОБИЛАЗАН ЧЛАН КОМАНДАНТСКОГ ТИМА

Отварајући Четврти стручни скуп војних психолога у Дому Војске Србије помоћник министра одбране за људске ресурсе Милош Јанковић истакао је да ће психолози имати подршку Министарства одбране, посебно у реализацији научноистраживачких пројеката.

– Последње три деценије психолози представљају важан ослонац и незаобилазан чинилац тима сваког команданта, када су потребна процена људства за ангажовање на различитим задацима и психолошке припреме и едукација, као и свеукупна превенција неприлагођеног понашања у војној средини. Војнобезбедносни сектор је пун изазова који делују стресогено и отежавају адаптацију припадника система одбране. Истраживање свих фактора у том ланцу утицаја веома је важно из више разлога, међу којима истичем оне практичне – примену добијених резултата ради јачања капацитета за извршавање мисија војске и побољшања услова рада у јединицама, а самим тим и постизања боље адаптације и већег задовољства запослених на различитим дужностима – рекао је Милош Јанковић.

шање психофизичке способности и мотивацију припадника јединица – каже мајор Вујовић.

Говорећи о иновираним упитнику, у чијој изради је последњих месеци и сама радила, психолог Биљана Оташевић истиче да он мери и степен поверења које појединац има у свог претпостављеног и у јединицу којој припада.

– Био нам је циљ да добијемо што верније одговоре на питање колико је сваки појединац психофизички спреман да изврши задатке који се пред њега поставе. На то свакако утиче и његов став о претпостављеном, али и о јединици чији је члан, о оружју које поседује, опреми коју користи и средствима која су му на располагању. Поверење у колектив један је од значајних чинилаца морала и спремности на жртвовање, чије перманентно максимизовање представља један од задатака који се стављају пред психологе. Зато је важно да на основу професионално срочених питања, објективних и у стручном и у сваком другом погледу, добијемо одговоре које оцењујемо у складу с временом у коме живимо. Може се слободно рећи да ће нови упитник, знатно бољи од претходног, усаглашен са искуствима страних армија и при-

лагођен нашим специфичностима, дати неупоредиво објективније резултате које ће командовање моћи најефикасније да искористе. Важно је да командовање зна какво је психоцијално стање припадника у њиховој јединици зато што оно диктира ниво ефикасности јединице. Охрабрује ме са знање да је командна структура изузетно заинтересована за резултате истраживања које смо спровели прошлог месеца.

Спремност највећа тајна

На основу сличних истраживања реализованих последњих десетак година, могуће је уочити извесне трендове, а на основу њих и доношење одговарајућих мера, истиче мајор Вујовић. Али на наше питање које су то мере и на основу каквих резултата су донете, наш саговорник се само насмешио.

– Управо то је оно што јавност не треба да зна. Ниво морала и спремности припадника војске, као и степен њиховог физичког и психичког оптерећења на дужностима и задацима које обављају, представља највећу тајну сваке војске. То је оно што ни стотину авакса не може да открије – каже Вујовић.

– Оно што може да се зна јесу задаци који нас очекују у наредном периоду. После осавремењивања теста за процену психофизичког оптерећења припадника војске, радићемо на прописивању психолошког мерног инструмента за процену психичке спремности команди и јединица (ПСИ-16), имплементацији Приручника за психолошку припрему, оспособљавању још 22 психолога Војске за примену процедура психолошке интервенције у кризи, а не смемо да занемаримо ни чињеницу да нас нема довољно и да у условима недовољне кадровске попуњености мора знатно више да се ради на координацији. Неповољна околност је и да је више од половине психолога у Војсци Србије старије од 50 година, што отежава њихов рад на терену.

Несумњиво је да војни психолози у савременим армијама имају значајну улогу. Чак и најбогатије и најбоље опремљене војске на свету, оне које не улажу само у развој оружја, већ и у развој безбедносне опреме војника, без стручне помоћи психолога не могу бити сигурне колики је ниво њихове спремности за извршавање задатака у земљи и иностранству. Оперативна и тактичка психологија су релативно нове дисциплине војне психологије, које доприносе командовању и одлучивању о борбеним операцијама. Њихов фокус је на безбедности и профилисању људства и на оспособљавању противника и умањивању његове борбене моћи. При томе, нема сумње да на мотивисаност припадника војске за обављање тешког и одговорног војног позива не утичу само висина примања, број припадника и опремљеност јединице, нити само осећање патриотизма и припадности држави. Најновије испитивање нивоа психофизичке оптерећености припадника наше војске показаће реалан степен оптерећености на радном месту и спремности за извршавање задатака из мисије, чак и у условима повишеног напрезања. А колики је ниво те спремности знаће, на крају, само психолози и команданти. ■

Душан ГЛИШИЋ

Снимео Даримир БАНДА

ВЛАДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ У НИШУ

ИЗ КАСАРНЕ НА ЗА

Није први пут да српска влада борави и заседа у Нишу, али је први пут да, током седмодневног рада, њени чланови буду смештени у објектима Војске Србије.

Премијер Александар Вучић и министри Владе Републике Србије боравили су од 13. до 19. октобра у нишкој касарни „Мија Станимировић”. На Дан војних падобранаца премијер је посетио и припаднике 63. падобранског батаљона, док је са грађанима свакодневно разговарао у Дому Војске у Нишу.

Министар одбране Зоран Ђорђевић, државни секретар Ненад Нерић и помоћник министра за материјалне ресурсе Ненад Милорадовић такође су обишли команде и јединице Војске, сусрели се са представницима локалних самоуправа на југу Србије и разговарали са најод-

У договору с Министарством одбране и Генералштабом Војске, Влада је обезбедила средства за набавку нових десет спортских и педесет падобрана, као и за савремена оптоелектронска средства и балистичку заштиту. Намеравамо да ојачамо наше специјалне саставе. Потребне су нам снаге које могу брзо да реагују, прве прихвате ударе и снажно дејствују по потенцијалном агресору. У то ћемо да уложимо новац, а следи и повећање плате војницима, поручио је премијер Александар Вучић после обиласка 63. падобранског батаљона.

говорнијим људима наше наменске индустрије.

Артиљеријска касарна

У касарни „Мија Станимировић” налазе се састави Мешовите артиљеријске бригаде и Треће бригаде Копнене војске, 250. ракетне бригаде за ПБД, Бригаде везе и 126. бригаде ВОЈИН.

Командант Мешовите артиљеријске бригаде пуковник Звонко Стојковић, уз помоћ најодговорнијих из Команде Копнене војске, обезбедио је члановима Владе пристојне услове за живот и рад у касарни. Боравили су у згради Првог топовско-хаубичког дивизиона, у скромним просторијама, сличним као и за војнике, у једнокреветним, двокреветним и трокреветним собама, у којима су уз ормаре, радне столове имали и интернет. У данима када нису имали друге обавезе, хранили су се у трпезарији војничког

ресторана. Поједини министри нашли су времена да се укључе и у уобичајене војничке активности, попут физкултуре.

Председника Владе дочекали су 13. октобра министар одбране и начелник Генералштаба, а рапорт му је предао командир почасне чете мајор Лазар Калат. Том приликом премијер је са сарадницима обишао и спомен-собу касарне.

Међу падобранцима

На Дан војних падобранаца и крсну славу јединице – Покров Пресвете Богородице, 14. октобра, премијер и министри одбране и унутрашњих послова обишли су припаднике 63. падобранског батаљона Специјалне бригаде. На нишком аеродрому разговарали су са начелником Генералштаба, командантима Копнене војске и Специјалне бригаде, те замеником команданта 98. ваздухопловне бригаде. Потпуковник Ненад Зонић, командант падобранског батаљона, информисао их је о инфраструктури јединице. Присутствовали су неким деловима обуке, као и демо-скоковима наших падобранаца.

Премијер је истакао да падобранци постижу одличне резултате, а да је обавеза државе да им обезбеди боље и више падобрана. „У договору с Министарством одбране и Генералштабом Војске Србије, Влада је обезбедила средства за набавку нових десет спортских и педесет падобра-

АКТИВНОСТИ У ДОМУ ВОЈСКЕ

У Дому Војске Србије у Нишу премијер Александар Вучић разговарао је са многобројним грађанима. Начелник Генералштаба генерал Љубиша Диковић сусрео се са командантом КФОР-а генерал-мајором Ђованијем Фунгаом, са којим је говорио о актуелној безбедносној ситуацији на Косову и Метохији и сарадњи Војске Србије и КФОР-а. Реч је о првом сусрету двојице генерала откако је у септембру генерал Фунго преузео дужност команданта међународних снага у јужној српској покрајини. У биоскопској сали Дома одржана је и свечана премијера филма „Дневник машиновође“, који је кандидат за 89. награду „Оскар“ у категорији дугометражних филмова с ваненглеског говорног подручја.

ПОМОЋ ОПШТИНИ ПРЕШЕВО

Министар одбране Зоран Ђорђевић, у пратњи команданта Копнене војске генерал-потпуковника Милосава Симовића и команданта Четврте бригаде бригадног генерала Зорана Лубуре, састао се са председником општине Прешево Шћиприм Арифџијем. Током разговора у прешевској општини министар Ђорђевић истакао је да Влада жели да помогне општини Прешево и привуче нове инвеститоре, док ће Војска, у домену своје треће мисије, наставити да помаже свим грађанима на простору југа Србије, без обзира на националну и верску припадност, првенствено изградњом и одржавањем путева.

ДАТКЕ

на, као и за савремена оптоелектронска средства и балистичку заштиту. Најважније је да јединицу попунимо с више људи. Договорили смо се да ојачамо наше специјалне саставе. Потребне су нам снаге које могу брзо да реагују, прве прихвате ударе и снажно дејствују по потенцијалном агресору. У то ћемо да уложимо новац, а следи и повећање плате војницима”, рекао је председник Владе.

На Миратовачком пољу

Током седмодневног рада Владе у Нишу и на југу Србије министар одбране Зоран Ђорђевић имао је више значајних састанака. Руководио је заједничком седницом Колегијума министра одбране и начелника Генералштаба Војске Србије у нишкој касарни „Књаз Михаило”, на којој је анализирана актуелна безбедносно-политичка ситуација у земљи и иностранству. Том приликом највиши војни званичници разговарали су и о новом концепту шестомесечног добровољног служења војног рока с оружјем.

Министар Ђорђевић исказао је задовољство због реализације постављених циљева у 2016. години. У Команди Копнене војске информисао је припаднике тог састава о плановима развоја система одбране и нагласио да ће нови концепт служења војног рока унапредити систем обуке и ојачати резервни састав Војске Србије. „Приоритет у наредном периоду јесте опремање јединица и пријем у професионалну војну службу”, истакао је министар одбране.

Са начелником Генералштаба обишао је Заједничке снаге Војске Србије и МУП-а, ангазоване на обезбеђењу држав-

ПОБОЉШАЊЕ УСЛОВА РАДА

Државни секретар Министарства одбране Ненад Нерић обишао је припаднике Војске Србије у гарнизону Прокупље и на бази „Мердаре”, код Куршумлије. Том приликом навео је да Министарство настоји да побољша услове живота и рада у јединицама, почев од боље опремљености наоружањем до повећања плата у износу од четири до пет одсто. Помоћник министра одбране Ненад Милорадовић обишао је ТРЗ Чачак и фабрику „Борбени сложени системи” у Великој Плани.

СТАН ПО МЕРИ

Државни секретари Министарства одбране и Министарства грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре Ненад Нерић и Зоран Лакићевић и директор Грађевинске дирекције Србије Небојша Шурлан разговарали су у Команди Копнене војске о пројекту „Стан по мери” Грађевинске дирекције, који представља нови концепт стамбеног збрињавања припадника система одбране.

„Пројекат обезбеђује да цена стана у изградњи по квадратном метру буде мања него до сада, што би на период отплате од 30 година представљало погодност за припаднике Министарства одбране и Војске Србије који се одлуче за куповину стана”, рекао је државни секретар Нерић.

НОВИ ХЕЛИДРОМИ

Правци даљег развоја наменског дела „Прве петолетке“ били су основна тема разговора министра одбране Зорана Ђорђевића, помоћника министра за материјалне ресурсе Ненада Милорадовића са руководством фабрике наменске индустрије ППТ „Наменска“ АД. Фабрика у Трстенику представља, према речима министра Ђорђевића, добар пример предузећа које је сопственим умећем, знањима и капацитетима изашло из тешкоћа и данас се успешно одржава на светском тржишту и остварује озбиљан профит.

Извршна директорка ППТ „Наменска“ АД Анђелка Атанасковић захвалила је министру на напорима које улаже у развој наменске индустрије и истакла да се трстеничка фабрика укључила у развојне и пројекте модернизације Војнотехничког института – „милош“, „бофорс“ и „огањ“.

Министар одбране је током посете најавио да ће се широм Србије изградити двадесет нових хелидрома, који треба да омогуће бржу и квалитетнију комуникацију државних органа, привредника и заинтересованих гостију са субјектима на терену.

Кубуровић. Министар одбране навео је да ће у наредном периоду Министарство одбране и Влада предузети низ корака ради осавремењивања, опремања и попуње Војске, као и побољшања стандарда припадника система. Најавио је и реорганизацију војног здравства, ради побољшања здравствене заштите војних лица, нови модел финансирања стамбене изградње и коришћења капацитета војнодоходних установа. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ
Снимили Саша ЂОРЂЕВИЋ и Тијана ГУБЕРИНИЋ

не границе на Миратовачком пољу, у близини Прешева. Генерал Диковић је том приликом истакао да задатак припадника Војске и Полиције није лак ни једноставан, али да можемо бити задовољни њиховим радом. У прилог томе говори чињеница да је више од 12.000 људи спречено да илегално пређе границу и неконтролисано уђе на простор наше земље.

Зоран Ђорђевић посетио је и саставе Друге, Треће и Четврте бригаде, делове Мешовите артиљеријске и 250. ракетне бригаде, чете за обуку водича паса, узгој и дресуру паса и за обуку санитарске службе Команде за обуку, те војни комплекс „Шивара“, Војну болницу Ниш и 51. скијашки полигон „Копаоник“.

Приказу оспособљености 36. тенковског батаљона Треће бригаде присуствовала је и министарка правде Нела

СВЕЧАНОСТ ПОВОДОМ ДАНА ОСЛОБОЂЕЊА НОВОГ САДА

СЛОБОДАРСКИ ДУХ ГРАДА-ХЕРОЈА

Јачаћемо снагу наше војске и никоме не претимо, само желимо да свакога, без обзира какве су му намере, уверимо да смо спремни на одговор на сваки безбедносни изазов, поручио је председник Николић додајући да је наш народ у својој историји много пута показао да зна да су слобода и мир речи иза којих стоје највеће жртве и одрицања

Почасном артиљеријском паљбом са три плотуна из шест артиљеријских оруђа, коју су припадници Гарде извели са Петроварадина, започео је војни део свечаности поводом обележавања Дана ослобођења Новог Сада у Другом светском рату.

Свечаности су присуствовали председник Републике Србије Томислав Николић, председница Народне скупштине Маја Гојковић, председник Владе Александар Вучић, представници законодавне, извршне и судске власти, министар одбране Зоран Ђорђевић, начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић, представници Министарства одбране и Војске Србије, дипломатског кора, верских заједница, локалне самоуправе, друштва за неговоње традиција ослободилачких ратова, као и многобројни грађани.

За окупљене грађане – на новосадском небу, на Дунаву и Београдском кеју, извођењем дејстава јединица Речне флотиле, Ратног ваздухопловства и противваздухопловне одбране и Специјалне бригаде Копнене војске у оквиру атрактивних вежбовних секвенци – приказан је део оперативних способности Војске Србије. Пред очима Новосађана пловни објекти Речне флотиле парали су таласе, а маневре на води смењивала је грмљавина ваздухопловног ешелона јединица РВ и ПВО. Наступом моторизованог ешелона приказана су нова и модернизована средства ратне технике, као и средства у развоју из домаћег производног програма.

Увек на страни правде

Честитајући припадницима Војске Србије на показаној спремности, а Новосађанима Дан ослобођења града у Другом светском рату, председник Николић је свим грађа-

нима Србије пожелео живот у слободи и миру, који смо наследили од наших херојских дедова и очева.

– Положивши огромне жртве на олтар слободе, Србија је, као и увек у историји, била на страни правде, части и славе, на страни земаља победница у Другом светском рату – највећег и најкрвавијег оружаног сукоба у историји човечанства – нагласио је председник Николић, подсећајући

У ЧАСТ СЛОБОДЕ

Војни део свечаности уприличен је поводом обележавања 23. октобра, Дана ослобођења Новог Сада у Другом светском рату. Тога дана 1944. године, након што су 22. октобра угрожене надирањем Црвене армије и Народноослободилачке војске, окупаторске снаге напустиле Нови Сад, град су ослободиле партизанске јединице из Срема и Бачке. Тиме се Нови Сад поново нашао у оквиру (обновљене) Југославије.

на жртву коју је тај град поднео, а који је за херојска дела својих житеља током народноослободилачке борбе одликован 1975. године Орденом народног хероја и постао град-херој.

Наглашавајући да не смемо да заборавимо на страдалну славу прошлост која нас обавезује на вечност, председник Николић је припадницима Војске Србије поручио да баштине славу и част ратних победа бораца за слободу Србије, од устаника до партизана.

– Јачаћемо снагу наше војске и никоме не претимо, само желимо да свакога, без обзира какве су му намере, уверимо да смо спремни на одговор на сваки безбедносни изазов – поручио је председник Николић, додајући да је наш народ у својој историји много пута показао да зна да су слобода и мир речи иза којих стоје највеће жртве и одрицања.

Према речима председника Владе Војводине Игора Мировића, слобода и мир су најважније битке данашњице, а први и најважнији гарант слободе једног народа је његова војска, снажна, опремљена и добро обучена, високо мотивисана да га заштити и да буде с њим у свим околностима.

– Јасна мисија увек опстаје упркос времену и променама, а то је мисија родољубља и мисија заклетве – бити спреман да у борби дам свој живот. Једна реченица са много знамења и симбола – истакао је Мировић.

Градоначелник Новог Сада Милош Вучевић подсетио је да се данас сећамо жртава и поклањамо се свима свих оних који су пре 72 године извојевали слободу за Нови Сад, град који је након вишегодишње окупације био потпуно разорен.

– У његове темеље уграђено је на хиљаде живота, да би ми данас живели у слободи – нагласио је Вучевић, додајући да никада нећемо заборавити њихове жртве, али ни одустати од темељних вредности антифашизма и слободарства.

Три дефилеа – празник за очи

Сунчан и ведар дан био је мотив више за многобројне Новосађане свих генерација да прошетају до Дунавског кеја, где су у првом делу динамичког приказа јединице Речне флотиле на речним миноловцима, речним патролним и десантно јуришним чамцима демонстрирале извођење противминских дејстава и речног десанта уз дејство бродске артиљерије и вазду-

хопловну ватрену подршку комбинованог маневра, из прикривеног лета на малој висини, ваздухоплова J-22 „орас“ из састава РВ и ПВО. Приказан је и рад тима ронилаца на задатку борбеног трагања и спасавања, односно при извлачењу утопљеника, као и начин контроле унутрашњих пловних путева. Током поступка решавања кризе настале отмицом цивилног пловила, до изражаја је дошла оспособљеност припадника Специјалне бригаде, десантираних из хеликоптера Ми-8, у извођењу противтерористичких дејства, подржаних дејством са воде бродским наоружањем и из ваздуха хеликоптерима „гама“.

Уследио је и наступ моторизованог ешелона под командом потпуковника Ивана Дадића, у коме су приказана

ПАРАЛИ ТАЛАСЕ, ГРМЕЛИ НА НЕБУ

Војним делом свечаности, организоване поводом Дана ослобођења Новог Сада у Другом светском рату, руководио је генерал-мајор Војин Ч. Јондић, начелник Управе за оперативне послове Генералштаба Војске Србије, а кроз приказ секвенци посматраче је водио бригадни генерал Жељко Петровић, командант Прве бригаде Копнене војске. У реализацији свечаности учествовало је више од 700 припадника Војске Србије. У статичком делу приказано је 40, а у моторизованом ешелону 32 средства. У приказу је учествовало и 20 разних пловних објеката Речне флотиле и исто толико ваздухоплова РВ и ПВО Војске Србије.

нова и модернизована средства ратне технике, као и средства у развоју из домаћег производног програма. Између осталог, посматрачи су имали прилику да виде модернизовано командно-извиђачко возило БОВ КИВ, беспосадну земаљску платформу са даљинским управљањем борбеном станицом ДУБС 7,62/40 mm „Милош“, беспилотну летилицу средњег домета „пегаз“, лансирна оруђа и лансирне, ракетне и артиљеријске системе, као и нова оклопна и теренска возила.

Посебан куриозитет војног дела свечаности је то што су се, уз дефиле моторизованог ешелона, на води и у ваздуху смењивала још два дефила. Под командом капетана фрегате Ромеа Грбовића, команданта Првог речног одреда, започео је дефиле пловних објеката Речне флотиле, речне станице за размагнетисање „Шабац“, групе речних миноловаца, десантно-јуришних чамаца, речних патролних и гумених чамаца. Упоредо с дефилом пловних објеката Речне флотиле наступио је и ваздухопловни ешелон јединица РВ и ПВО, налет хели-

коптера Ми-17б-5, „хере“ и „газеле“ из састава 890. и 119. мешовите хеликоптерске ескадриле, школских авиона „ласта“, школско-борбених авиона „супергалеб Г-4“ из састава 252. школско-тренажне и 241. ловачко-бомбардерске авијацијске ескадриле.

Следио је налет пара авиона МиГ-21 и МиГ-29 из 101. ловачке авијацијске ескадриле и 204. ваздухопловне бригаде. На крају, небо између београдског кеја и Петроварадинске тврђаве запарало је одељење „орлова“ из састава 98. ваздухопловне бригаде и 241. ловачко-бомбардерске авијацијске ескадриле под командом потпуковника Дејана Васиљевића, заменика команданта 98. ваздухопловне бригаде.

Уз три дефила, јединствени празник за очи био је и падобрански скок припадника Војске Србије, који су се, носећи заставе Републике Србије, Војске Србије и Специјалне бригаде, приземљили на новосадској „официрској плажи“.

Претходних неколико дана, у оквиру обележавања Дана ослобођења, на самој обали Дунава, заинтересовани Новосађани могли су да погледају својеврстан технички збор већег броја оружја мањег калибра, као и средства и опрему разне намене у наоружању припадника војске. ■

Биљана МИЉИЋ

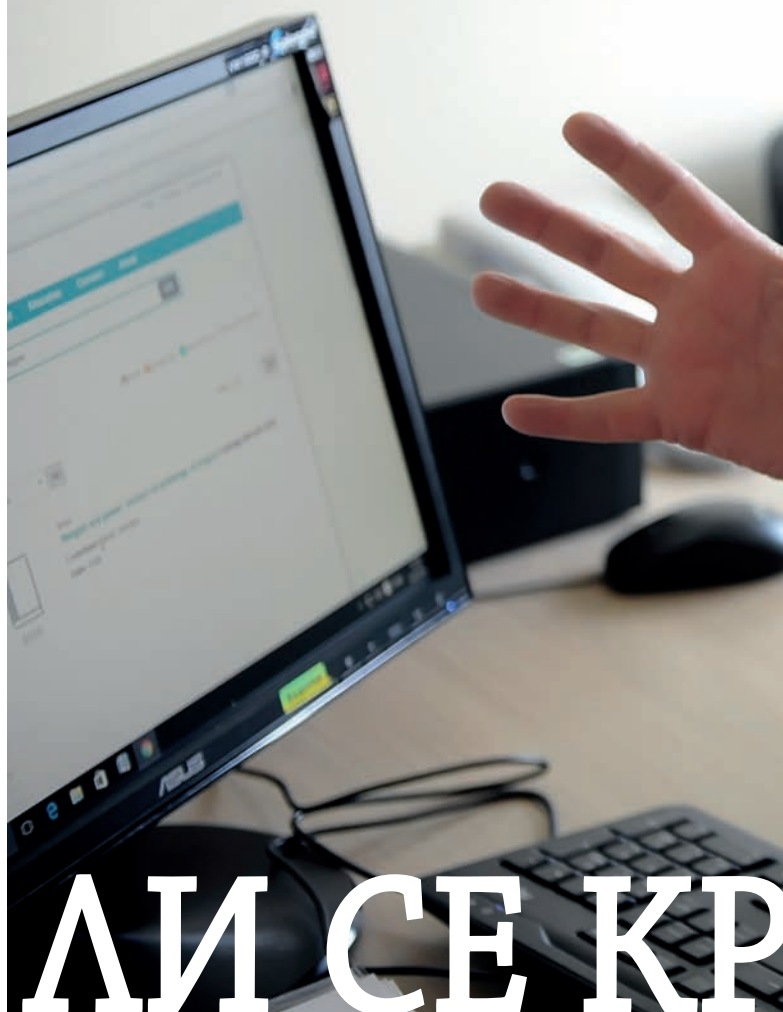
Будимир М. ПОПАДИЋ

Снимили Даримир БАНДА и Жарко СКОКО

ДР МИРОЉУБ ЈЕВТИЋ, ПРОФЕСОР ПОЛИТИКОЛОГИЈЕ РЕЛИГИЈЕ

Религија најдиректније, утицајем на наталитет, детерминише опстанак једне заједнице. Тамо где је јака, без обзира на животни стандард, наталитет је огроман, а на местима где је слаба, рађа се све мање деце. Због своје природе, хришћанство у Европи опада, а и Америка не бележи другачији тренд. Његов простор заузимају ислам и друге религије. Верска мапа планете драматично се мења. Европа све више постаје „мултирелигиозна“, због досељавања људи са стране, исламске земље се невероватном брзином верски чисте, а западна цивилизација на то не нуди јасан одговор.

НАЗИРЕ ЛИ СЕ КР ХРИШЋАНСКЕ ЕВ

Најпопуларнији интернет претраживачи, ако „укуцате“ појам „Politics and Religion“, излистаће вам низ страница на којима пише да је професор београдског Факултета политичких наука др Мирољуб Јевтић утемељио друштвену науку која се „шири по свету“. Политикологија религије је, како истиче, политиколошка дисциплина која се бави проучавањем утицаја религије на политику и обратно, с посебним освртом на ставове субјеката политике у ужем смислу, политичких партија, државе, група за притисак и осталих, према верским заједницама и религији уопште.

Какав је данас однос између политике и религије, да ли се бићно променио у односу на крај 20. века?

– После 11. септембра 2001. стање се битно променило. Пре тог датума, иако је тај утицај био и те како велики, политиколози и научници који се баве друштвом, то нису хтели да виде. Пре свега јер су став према религији креирали на основу учења француских просветитеља Волтера, Русоа, Дидроа, енциклопедиста... Они су сматрали да је религија последица привредне неразвијености, чији је резултат сиромаштво. Да банализујем, мислили су да ће људи, кад буду појели први добар и јак до ручак, схватити да Бог не постоји. То је била трагична за-

РАЈ РОПЕ

блуда, јер религија нема везе с економском развијеношћу и степеном образовања. Карактеристичан пример јесте Америка, земља која је синоним економског развоја и важи за пример либералне демократије и животног стандарда, а развијала се у невероватној симбиози политике и религије.

О Подаци говоре да религиозност у САД данас опада.

– То је апсолутно тачно кад је реч о хришћанској религиозности, али то ништа не мења, јер „расту“ муслимани, којих је све више свуда у свету. Значи, поједине религије нестају, а друге заузимају њихово место. Ни за атеизам више нема простора. Хришћана популационо има све

мање, јер нису истински религиозни. Као и када се говори о одбрани земље, најтрагичнија грешка јесте погрешна стратегија. Ништа не вреди и ако су тактички задаци на терену урађени савршено. Слично је и када говоримо о религији. Сви виде да је дошло до депопулације хришћана, и код нас и у целој Европи, „падамо“ великом брзином, као камен бачен из авиона. А када код нас говоримо о томе шта је разлог смањења наталитета, одговор је због лоших услова живота: нема довољно новца, мале су плате, неплаћена породична боловања, скупе пелене и слично. У Шведској свега тога има превише, а њихов број деце по мајци је мањи него у Србији.

О Да ли је Ваша шпеца да тамо где опада религиозност, опада и националистичност?

– Наравно. Религија најдиректније, утицајем на наталитет, детерминише опстанак једне заједнице. Тамо где је јака, без обзира на животни стандард, наталитет је огroman, а на местима где је слаба, рађа се све мање де-

це. Због своје природе, хришћанство у Европи опада, а ни Америка не бележи другачији тренд. Простор све више заузимају ислам и друге религије. Хиндуизам пре свих.

Q Верска маја ѿланеће ѿоследњих година драматично се мења...

– Врло драматично! Данас имате Европу која све више постаје „мултирелигиозна“, због досељавања људи, а с друге стране су земље које се верски „чисте“. Погледајте исламски свет. Све верске заједнице, осим муслимана, нестају. Исламски свет, који је и иначе огроман, све је већи и заузима све више простора у Европи. Та прича о мултикултуралности, која се овде третира као некаква предност, у ствари је нешто другачије. Муслимани све више освајају простор, док у једном тренутку све европске земље не буду постале муслиманске, баш као и читав свет.

Q Заиста мислите да ће се ѿо гогодиѿи?

– Наравно да хоће ако се нешто не предузме! То је неминовно, и то врло брзо. Не треба читав век. За педесет година Европа какву данас знамо може да нестане. Муслиманима није проблем да у овом моменту пошаљу стотине милиона људи у Европу.

Q Ко да ѿошае? О ком „мозгу“ говорите?

– Прво, основна идеја ислама јесте да „покрије“ читав свет. И то је сасвим легитимно, ако посматрамо религију с те духовне стране. Ми то видимо као ѿихову потребу да освајају нови простор. Али они то виде другачије. То је свет дубоко верних људи, који чврсто верују да нас после овоземаљског живота чека праведни Божији суд, на коме ћемо бити опредељени да наставимо живот, јер смрти нема, у некој есхатолошкој равни: у рају или паклу. Онај ко је живео према прописима вере, живео је у рају и обратно. Дакле, муслимани који поседују знање да је свет тако уређен, имају обавезу да спасу и мене и вас. Хтели ви то или не. Јер ако то не ураде, они ће ићи у пакао. Они немају недоумицу да ли да вас преведу у ислам. Или да за то створе претпоставке. То значи да треба да се успостави исламски политички поредак, покажу ѿегове предности, а, ако ви нећете да га прихватите, онда је кривица ваша.

Q Може се рећи да смо на овим ѿросѿорима неколико векова имали ѿу „ѿрилику“?

– Османлије су биле у Београду до 1867. године. Ето, испада да Срби нису хтели спас, имали су прилику, а сад нека иду у пакао. Први српски устанак била је борба против таквог спаса, а Карађорђе је био луд и зато сада гори у паклу. С тачке гледишта верног муслимана, то је тако. С друге стране, у Европи се мало искрено верује у Бога. Па кад европски лидери не разумеју хришћанство, како да разумеју ислам. Није проблем што не верују, него што не желе да разумеју муслимане. Заправо, значајно питање јесте ко су муслимани, шта под тим појмом подразумевате. Ми смо, номинално, православци. Али да ли то и јесмо? Управо због тога у Босни постоји врло озбиљан, „унутрашњи“ сукоб, између „Муслимана“, те нације настале после Другог светског рата, који су атеисти, и

који не могу да смисле то што им долази из Саудијске Арабије и Ирана, и муслимана верника. А постоји и сукоб између муслимана који су верници, јер различито верују.

Q Такав „сукоб“ ѿосѿоји и код ѿравославаца, ѿодела на меке и ѿврде, зилоѿе...

– Да, али сукоб између шиита и сунита је добио досад најширу димензију! Пре неки дан водећи саудијски муфтија изјавио је да су руководиоци Ирана немуслиманни. Ако Ираном руководе шиитски свештеници, а ѿих Саудијци прогласе вероодступницима – сврставају их у гору категорију од хришћана, а онда је јасно да је тај сукоб више него опасан, јер према исламском учењу, нису битне националне разлике међу људима, него само религијске. Прва група су муслимани, друга су монотеисти – хришћани и Јевреји, трећа политеисти, четврта неверници, а пета, за ѿих најгора вероодступници. Значи, ми смо у другој, а Иранци у петој категорији. Вероодступници се, према исламском праву, обавезно осуђују на смрт.

Q Теже ли вехабије нужно сѿварању калифаѿа? Да ли ће неизосѿавно ѿосѿаѿи милиѿанѿни ради ѿосѿизања својих циљева?

– Они су само једна од варијанти сунитског ислама. Ислам је „и вера и држава“, и код ѿих нема одвајања религије од политике. Свака политика има амбицију да успостави власт, а свака власт успоставља се уз претпоставку да ће сила бити примењена. Ради остваривања циљева и најмирољубивији човек је потенцијални борац. Вехабити су само најспремнији да ради остваривања исламских интереса примене силу. И они су против силе ако могу мирним путем да остварују своје циљеве. Не морају обавезно бити војничка претња. Ту врсту верске затворености имамо код православних зилота, али они нису милитантни и немају у свом програму идеју да потчине друге, не би ли их спасили.

Q Како данас војнички „сѿоји“ ѿакозвана Исламска држава?

– Знатно слабије него раније. Исламска држава је битно подигла антимуслиманско расположење у свету. То се види у политици коју спроводе Орбан, Аустрија, Чешка, Словачка... Види се по изборним резултатима у Немачкој, на основу Трампових ставова, Брежита... Ипак, Исламска држава је највећа опасност за саме муслимане, јер да је није било, они би лакше обавили посао, и не би свет почео да их гледа другачијим очима. У овом тренутку исламски свет није довољно јак да би остварио то што хоће Исламска држава. Саудијска Арабија је то радила без рата, новцем, индоктринацијом, на софистициранији и успешнији начин, који је обећавао брз успех.

Q Има ли Европа одрживо решење за шалас избеглица из исламских земаља?

– Уколико не смогне снаге да се понаша као Орбан, може свашта да се деси. Није требало годинама уназад доводити муслиманске раднике на територију Европе, али опет, нису их они довели што их воле, већ зато што су им потребни радници. Прво, нису имали физикалце, сад немају лекаре, а чујем да многе озбиљне војске остају без људи заинтересованих за некад врло примамљиве послове. Нико неће у подморничаре. А плаћеничка војска је војска земље која је одлучила да нестане.

Q Приближава ли експанзија ислама православне и католике?

– Да, то је видљива тенденција. Примера ради, прича око канонизације Степинца не би била заустављена с врха да то није случај. Сусрет између руског патријарха и папе на Куби био је веома значајан. Званично је саопштено да су се састали да би размотрили трагичну судбину хришћана на Блиском истоку. Тај део света где је хришћанство настало брзином „светлости“ остаје без хришћана. Тренутно је римокатолицизму Православна црква много важнија него обрнуто.

Q Зашто?

– Зато јер је Католичка црква после Првог светског рата, кад је престала да постоји Аустроугарска, која је практично била „у рукама“ Ватикана, изгубила реалну и озбиљну политичку снагу коју је поседовала. Практично су све дивизије Фрање Јосифа биле дивизије Ватикана. Сада је Руска православна црква дошла фигуративно у позицију да је руски нуклеарни штит „у рукама“ патријарха Кирила. Дакле, сад је она у позицији у којој је био Ватикан до Првог светског рата и током њега. Данас се не може одвојити политика Русије од Руске православне цркве, а ниједна римокатоличка земља своју политику не усклађује с Ватиканом на озбиљан начин.

Q Хоће ли доћи до приближавања Русије и Европе?

– Ако се не буду зближиле, онда ће се десити катаклизма о којој сам говорио, муслимани ће победити свет. Прогутаће све, с намером да спасу свет. И спасиће га, на свој начин.

Q Какву услугу данас православном свету чине њихови „зилоти“, који инсистирају на чистоти вере и прекиду сваког међуверског дијалога?

– То су веома штетне појаве за српски национални интерес. Треба једном за свагда знати, Римокатолици нису Јасеновац! Не постоји тај зилот који је више против Павелића и НДХ од мене, али Римокатоличка црква није Хрватска, или, још јасније, четири милиона Хрвата нису Римокатоличка црква. Далеко су важнији 150 милиона Бразилаца, а када су они рекли једну ружну реч против Србије!? Или Филипинци...

Q У светлу експанзије ислама, како видиш политичку судбину Србије и колико код нас има радикалних ислама?

– Нема га превише, али га има довољно. Проблем је што је сваки ислам инкомпатибилан са секуларним политичким вредностима. И најумеренији ислам не може да прихвати легитимитет државе као што је Велика Британија. Зато је избор Садика Кана за градоначелника Лондона, који каже да је муслиман, највећи доказ да је и Британија „забила себи нож у срце“. Јер Садик Кан не може да прихвати политички поредак у коме његова ћерка може да се уда за Енглеза. Кад би то урадио, ишао би у пакао. То је верска забрана. Ислам је инкомпатибилан с нашим системом вредности. Он мора да га укине.

Q Кад је реч о терористичким нападима, могу ли безбедносне службе нешто озбиљније да ураде, да их сирече?

– Тешко да могу. Познато је да се вехабити регрутују и из Београда, из ромских насеља на ободима престонице. Њих су 1999. године безбедносне службе пустиле да дођу у Београд, и питам се зашто их не врате сад на Косово, одакле су дошли. Одлуку да ти људи дођу донели су политичари, а не службе. Милошевић им је дозволио. Они су инсталирани код нас, и службе могу само да их прате и контролишу. Неке ће ухватити, али неко ће се и „провући“.

Q Какве су шансе за терористичке нападе у нашој земљи?

– То не може нико рећи са сигурношћу. Нисмо у централном фронту борбе, али није ни искључено да се то може десити, јер Исламска држава у својим порукама преко интернета позива муслимане да дођу и придруже им се у борби у Сирији и Ираку, а, ако нису у могућности, саветују им да у домицилним државама изводе терористичке нападе против немуслимана, укључујући и вероодступнике. Према томе, искључити могућност напада била би лудост. Ми неке ствари, нажалост, не схватамо озбиљно. Уосталом, да ли је могуће да знање о тој опасности није потребно студентима Новинарског и Међународног смера, на Факултету политичких наука, где предајем студентима на Политиколошком смеру? Треба ли да будући новинари и дипломате знају шта је данас циљ и шта представља појам Исламске државе? ■

Владимир ВЈЕШТИЋ
Снимила Душка СТЕФАНОВИЋ

СРПСКИ МИРОВЊАЦИ
У ЛИБАНУ

МОМЦИ НА ДОБРОМ ГЛАСУ

Југом Либана влада варљив мир и довољна је само једна искра да се потпали сукоб две непријатељске страна – Израела и Либана. У земљи кедрова тај мир одржавају припадници мисије UNIFIL, међу којима је и наших 177 мировњака. Посетили смо их да видимо шта раде, како живе и чиме испуњавају сате одмора.

У Либану или земљи кедрова, тешко да се може видети то дрво, које се као национално обележје налази на њиховој застави и на сваком сувениру понетом из те државе. Али се зато често могу видети патроле борбених и неборбених белих возила са јасно обележеним знаком УН. Рата већ десет година нема, граница са Израелом је релативно мирна, али има чарки, ситних пушкарања, претресања путника, заплена, каменована возила, подметања мина, а с времена на време настрада и неко од мировњака. И увек су актуелни покушаји преласка граничне реке Вазани, чијом средином пролази Плава линија – граница према Израелу.

Варљив мир влада југом Либана и довољна је само једна искра да се потпали сукоб две непријатељске стране – Израела и Либана. Мир у земљи кедрова одржавају странци – припадници мисије UNIFIL – у складу са Резолуцијом 1701 Савета безбедности УН. Међу плавим шлемовима је и наших 177 мировњака. Ово је осма ротација од како Србија у Либан шаље јединицу ранга вод – чета, а дванаеста откако су српски војници присутни на тлу Либана – од 21. децембра 2010. године. Они су распоређени у команди мисије UNIFIL у Ел Мансури, и у три базе: 142 српска мировњака су у две базе сектора „Исток“, „Мигел де Сервантес“ (званично UNP 7-2) и „Дрина“ (UNP 9-66), 33 су у ба-

Пошћуковник Викџор Добрић

зи UNP 1-26 у сектору „Запад“, док су мајор Богдан Кривокућа и капетан Жарко Граднић у Команди мисије у Ел Мансури. Посетили смо их да видимо шта раде, како живе и чиме испуњавају сате одмора.

Била је ноћ кад смо стигли у Бејрут и кренули ка базама и ноћ кад смо се враћали. У оба случаја дочекао нас је и испратило насмејано лице нашег домаћина – потпуковника Виктора Добрића, старијег националног представника у мировној операцији UNIFIL. Уз речи добродошлице он нам је саопштио да је ситуација на југу Либана сада стабилна, али да је може преокренути једна погрешна одлука, погрешан поступак. То је окружење које обилује различитим религијама, али се наши мировњаци односе према локалном становништву крајње пажљиво, уважавајући њихове специфичности, обичаје и религије.

Путеви до база

Када су се слегли утисци и у мислима зауставили точкови белих „пухова“, којима смо свакога дана ходили, пред очима искрсавају базе у којима су смештени припадници нашег контингента и људи које смо сваког дана сретали.

Базе „Мигел де Сервантес“ и „Дрина“ удаљене су сто километра од Бејрута и налазе се унутар континента на око 700 метара надморске висине. До њих се стиже добро асфалтираним и обележеним, али кривудавим путем, кроз крајолике камените, брдовите, слабо пошумљене, са шкртом земљом црвеницом, која се годинама обогаћује да би изне-

дрила плодове. Иако ту летње температуре достижу и више од 40 степени, због ниске влажност ваздуха, живот и рад српских плавих шлемова подношљивији је него у Ел Мансури, поред мора, где су летос температура и влажност ваздуха били изузетно високи, па је требало навикнути се на лепљиву летњу спарину.

И до те базе пут је срећен и њиме се кроз срце земље избија до Средоземног мора. Наши мировњаци израчунали су да је, ради ограничења брзине, на том путу дугом 70 km постављено чак 80 лежећих полицајаца. База у Ел Мансури је уз саму обалу, море се види, али га од њега дели дуга метална ограда.

До тих одредница путује се нешто више од два сата. Било да се иде од Бејрута до базе „Мигел де Сервантес“ или одатле до базе у Ел Мансури. Уз пут се готово свуда види иста слика – градићи се срећују, ничу велелепне куће од бетона и камена, пошумљавају голети, њиве откидају од камена и обрађују, а мештани поздрављају српске мировњаче. Варљиви мир очито подстиче развој.

У Либан, земљу површине Војводине, која има око два милиона избеглица, а чијих је око 15 милиона становника расејано широм света (четири пута више него што их је у земљи), стигли смо у сезони маслина, у време кад су температуре пријатне за живот и када је европска континентална јесен заменила лето Блиског истока.

Патроле дуж Плаве линије

У бази „Мигел де Сервантес“ UNP 7-2 смештена је Команда сектора „Исток“ и представља централно место UNIFIL-а у том делу земље. То је велико контејнерско насеље, пројектовано за три хиљада људи, али их сада има нешто више од хиљаду. Српски мировњаци се налазе у саставу шпанског падобранског батаљона и та база је мултинационална. Иначе, Шпанци су већ десет година ангажовани у мисији на југу Либана. У позадини базе 7-2 на брдашцу смештен је сликовити град Маржајун, који има око 10.000 становника.

За разлику од 7-2, база „Дрина“ (9-66), која је близу малог места Бурж Малук, готово је потпуно српска, изузев два шпанска војника. Ту је распоређена пе-

Мајор Миограг Младеновић

Капетан Милорад Ивановић уручује признање потпуковнику Фернанду Ромеру, команданту шпанског батаљона, поводом дана његове јединице

шадјиска чета 4. бригаде КоВ, којом командује мајор Миодраг Младеновић. Да је српска, види се од улаза – по дрвеним резбаријама, тарабицама, дрвеним летњиковцима и цвећу, које брижно негује поручник др Данијела Ђокић. Део те атмосфере осећа се и у бази 7-2, где је смештена 3. пешадијски вод из састава пешадијске чете, а којим командује капетан Милорад Ивановић. Пред наш одлазак пуштена је у рад мини фонтана на којој су обележја 4. бригаде КоВ. Сличан летњиковац направили су по доласку и наши плави шлемови у Ел Мансури.

Зона одговорности наших мировњака у сектору „Исток” јесу Дермимес, Бурж Малук, Клеја, Ебел Саки, Кијам, Маржајун и друга места дуж Плаве линије на граничној реци према Израелу. Према речима мајора Младеновића, тежишни задатак припадника пешадијске чете јесте патролирање у зони операције, поседање осматрачких станица, привремених и сталних, обезбеђење база и личности, а не мање важан је сарадња са цивилним становништвом у успостављању сигурнијег, бољег и безбеднијег окружења.

Наши мировњаци су током летњих месеци, када температура није падала испод 40 степени Целзијуса, реализовали напорне целодневне патроле у рејону Вазани, од 6 до 18 сати увече, а онда су истим рејоном патролирали и ноћу. Све те задатке испуњавали су професионално, а похвале које смо чули од команданта сектора „Исток” шпанског бригадног генерала Алфреда Переза

Мартинеза – да су „веома дисциплиновани, увек спремни за извршење задатка и добро припремљени за мисију”, те да је импресиониран њима – биле су више него довољне да се и у нама побуди национални понос. Те речи касније смо чули и од команданта шпанског батаљона потпуковника Фернандо Ромера, а и у Ел Мансури од пуковника Енрика Роса, команданта италијанског батаљона у сектору „Запад”.

Најимпресивнији су утисци с терена, из патрола, током којих смо видели како локално становништво поздравља наше плаве шлемове и како се радују кад их виде. Разлог је вероватно тај што мештани села Ебел Саки, Блате, Маржајун раде на бази 7-2 и са нашим мировњацима су успоставили добар контакт (јер их они радо дочекују са кафом, соком), па се на гостопримство узвраћа срдечношћу.

Поручник др Данијела Ђокић, држи курс прве помоћи

Пажња и труд

Осим задатака патролирања поред Плаве линије, када сарађују са либанским оружаним снагама, посебно се води рачуна и о цивилно-војној сарадњи са локалним становништвом и влашћу. Капетан Жарко Јовановић, референт за цивилно-војну сарадњу у команди шпанског батаљона поменуто је више активности. Поред пројеката које финансирају UNIFIL и земље контрибутори, реализују се и они у које се не улаже много новца већ љубави и труда, као што је реновирање свлачионице стадиона у месту Клеја, које крече и сређују војници десетара Славише Станковића.

Од великог значаја су и медицинске асистенције, које шпански батаљон пружа са два медицинска тима – салвадорским и српским. Српски предводи поручник др Данијела Ђокић. Она сваки други дан посећује 12 места са својим медицинским тимом, а ангажована је и на неколико курсева, који се ове године први пут одржавају у UNIFIL-у – курсу прве помоћи и курсу у плетењу и хеклању за жене. Организоване су и друге активности, као што су спортска такмичења, такмичења у сликању и цртању и разноврсним играма за децу. Такође, припадници нашег контингента више пута су током лета обезбеђивали наткривање отворених површина маскирним мрежама, постављали шаторе, ради подршке неким цивилно-војним активностима.

База с погледом на море

На мору, у бази 1-26 у Ел Мансури, ангажован је вод састављен од припадника 4. бригаде КоВ, којим командује капетан Ивица Бараћ. Они су у саставу снага италијанског батаљона. Са те позиције 33 српска мировњака обавља задатке непрекидног обезбеђења базе, људства и средстава која се налазе у њој. Према речима капетана Бараћа, ангажовани су на главној капији и на осматрачницама и они су први који могу да осматре било какве претње, ризике и све сумњиве активности које су упућене према бази. Обезбеђење дају 24 часа, с тим што се осматрачи смењују свака четири сата.

Уз причу сазнајемо да је током њихове ротације Центар за мировне операције склопио уговор са либанским провајдером, те наши мировњаци имају бесплатну интернет конекцију задово-

љавајуће брзине – сваки војник дневно има по један гигабајт, што је и више него довољно за скајп, вибер и дуге друштвене мреже. На тај начин су непрекидно у контакту с породицама и прате догађаје у земљи. Пре су наши припадници плаћали интернет око 40 евра месечно.

А на питање колико им искуства из Либана значе, одговорили су да је свима учешће у мисији велики изазов и искуство, јер за то треба и воље и храбрости – шест месеци је дуг период да неко одлучи да буде ван своје породице. То је, како кажу, психолошка игра у ограђеном простору. Потребно је да прође 15–20 дана да се човек помири са собом и утврди да ли је спреман и може ли да издржи свих шест месеци.

Поред тога, они су се одрекли бројних задовољстава, породичне сигурности и среће, ради промовисања вредности наше војске и земље у интернационалном окружењу. И у томе су, како видимо, успели.

Без чега се не може

Не може се без логистике. Капетан Станиша Бркић, командир вода за подршку у саставу пешадијске чете 4. бригаде КоВ UNIFIL-8, у саставу свог вода на позицији 7-2 има одељење за одржавање, радионицу за одржавање моторних возила из састава чете, односно комплетног српског контингента који се налази у Либану, а на позицији 9-66 медицински тим и остатак вода за подршку, који служи за снабдевање и опште логистичке потребе чете српског контингента.

Капетан Бркић истиче сарадњу са ULOG-ом, шпанским логистичким батаљоном, јер су сви на истом задатку – да возила буду исправна и логистика функционише. Српски мајстори су на цени и као стручњаци и као људи и врло брзо су се зближили са шпанским мајсторима механичарима. Некад се споразумевају рукама, некад мимиком, гестовима, али то није препрека да се уз рад и насмеју, да другују и заједно проводе дане.

Спорт и рекреација

Српски мировњаци се у мисији UNIFIL препознају по спортским активностима, а о томе, како је рекао мајор Миодраг Младеновић, сведочи и 11 пехара и 14 медаља које су добили. Предњаче у колективним спортовима. Нема им премца у кошарци, а у фудбалу су стандардно други. Опробали су се и у неким занимљивим спортовима – на једном такмичењу у повлачењу возила и не знајући правила, однели су прво место. Вођа те екипе био је капетан Дејан Крунић. Некад су побеђивали, како кажу, вештином, знањем, а некад и инатом.

Спортска такмичења се у бази 7-2 одржавају увек петком и наши момци радо учествују на њима. У поподневним сатима најчешће играју одбојку или иду у теретану, а има их који су се опробали и у падел тенису. Многи су трчањем умногоме подigli своју физичку кондицију, а неки и добрано смршали.

Лейњиковаци
у Ел Мансури

Припаднике српског контингента позивају, осим на војне, и на турнире у зони операције UNIFIL, који су у организацији цивилног становништва.

Као куриозитет треба поменути и да нас у Либану представља КУД „Шајкача“, састављен од девојака и момака са базе 9-66, које води заставник Срђан Стошић. Они на разним свечаностима представљају српске националне игре и ношњу.

У наше кратко подсећање нису стале многе приче – о црквама Светог Ђорђа у Клеји, Ебел Сакију, Абу Камхи, где се у камену налазе отисци стопала св. Ђорђа и копита његовог коња, а које су нам показале Рима и Јола, власнице радњице „Источна Андалузија“ у Ебел Сакију. О црквама у које припадници српског контингента одлазе сваке недеље, и о много чему, јер је то за дужу причу. Ову садашњу завршићемо речима нашег домаћина потпуковника Виктора Добрића:

– Није лако бити хиљадама километара удаљен од своје породице, куће, земље. Тешко је функционисати у туђем, а понекад и непријатељском окружењу. Изазов је функционисати у међународној средини заједно са припадницима других оружаних снага. А наши припадници на све те проблеме и изазове одговорили су крајње позитивно, одговорно и професионално, и у сваком трену достојно репрезентовали Војску Србије, наш народ и државу Србију. Они су у Либану прави представници и амбасадори наше земље. ■

Мира ШВЕДИЋ

НОВИ МОДЕЛ ДОБРОВОЉНОГ СЛУЖЕЊА ВОЈНОГ РОКА

У ЧИЗМАМА
ШЕСТ
МЕСЕЦИ

С ећања на војничке дане наших дедова и очева полако бледе као и зелене ЈНА тетоваже које на њиховим подлактицама сведоче о идеалима једне епохе. Иако се од тада много тога у вези са служењем војног рока променило, оно што је остало исто, а о чему говоре и спискови кандидата за добровољно служење војног рока, може се илустровати познатом крилатицом да се „у Србији радо иде у војнике“. Текст војничке заклетве децембарска генерација регрута изговориће на почетку полугодишњег војног рока, за разлику од њихових другова, који су закључно са септембарском класом служили двоструко краће.

Говорећи о последњој у низу измена која ће заживети са свечаном заклетвом децембарске класе војника, пуковник Миша Крговић, начелник Одељења за војну, радну и материјалну обавезу у Управи за обавезе одбране, подсећа да се кључна порука идеје добровољног служења војног рока може илустровати реченицом војводе Живојина Мишића „Један који хоће, увек је јачи од двојице који морају“.

– Обавезно служење војног рока обустављено је 2011. године одуком Народне скупштине Републике Србије,

Почев од децембарске класе војника, добровољно служење војног рока трајаће шест месеци и обухватаће тромесечну индивидуалну и специјалистичку обуку, а затим и колективну обуку и активно укључивање у живот и рад јединица Војске Србије до завршетка војног рока. На тај начин растеређују се професионални војници, који могу да се квалитетније припремају за извршавање осталих задатака из мисија Војске Србије, што позитивно утиче на ниво оперативних и функционалних способности јединица наше војске.

чиме је уведен модел добровољног служења војног рока. *Закон о војној, ратној и материјалној обавези* предвиђа добровољно служење војног рока у трајању од шет месеци, а председник Републике, на предлог министра одбране, има право да скрати добровољно служење војног рока. Сваке године до сада министар је упућивао предлог председнику Републике да се он скрати на три месеца, јер су такве биле и потребе – објашњава пуковник Крговић додајући да се у овом случају, последњом изменом, само враћа на постојеће законско решење, а не уводи ново.

Према његовим речима, идеја је да се професионални војници врате својим изворним обавезама, као најобученији део војничког састава, те да се обуком војника током последња три месеца добровољног служења војног рока подмлади резервни састав.

– Прва три месеца војници се упућују у центре за обуку у Сомбору, Ваљево и Лесковцу, где пролазе основну, индивидуалну и специјалистичку обуку на индивидуалном нивоу. Следећа три месеца упућују се у јединице Војске Србије, где ће се, осим наставка обуке на једном вишем нивоу, у виду колективне обуке, у одређеној мери укључити у

активан живот и рад јединица у на задацима унутрашње, стражарске и пријемне службе, те на местима на којима су до сада били ангажовани професионални војници – наглашава пуковник Крговић додајући да се на тај начин професионални војници растерећују и квалитетније припремају за извршавање других задатака из мисија Војске Србије, чиме се повећавају оперативне и функционалне способности јединица наше војске.

Говорећи о броју упутних прокова, пуковник Крговић истиче да се по том питању ништа неће мењати, па ће током четири упутна рока „заклињем се...” изговорити по 600 војника, а остали су исти и услови пријема војника на добровољно служење војног рока са оружјем.

– Новина је да ће примања током последња три месеца бити знатно већа, како би се млади људи мотивисали за служење војног рока. Такође, у наредном периоду, најбољи војници у класи биће примљени у професионалну војну службу у својству професионалних војника, што је додатни мотив за њих – наглашава пуковник Крговић и додаје да ће по завршетку војног рока

ЈОШ 300 ПРОФЕСИОНАЛНИХ ВОЈНИКА У СТРОЈУ

На иницијативу министра одбране Зорана Ђорђевића покренута је процедура за пријем 300 професионалних војника до почетка новембра ове године, док се наредне очекује пријем још 1.500 војника у Војску Србије.

До сада је, током 2016, већ примљено 95 професионалних војника,

док се на обавештење о пријему професионалних војника у Специјалну бригаду, који се примају из редова војника у резерви из евиденције регионалних центара Министарства одбране, у року од две недеље одазвало 255 кандидата.

војници који су оспособљени, добити значку, а остали захвалнице и дипломе.

Према речима пуковника Крговића, Војска Србије спремно ће дочекати ту измену јер су анализе које су јој претходиле показале да постоје могућности да се ти војници прихвате, сместе и да им се пруже одговарајући услови када је реч о логистици и обуци.

– Већ постоје сви капацитети за прихват и обуку војника, а у центрима за обуку и у јединицама Војске Србије све функционише усталено. Иако ће неки трошкови бити већи, квалитетнијом и временски дужом обуком подижу се оперативне и функционалне способности Војске Србије у миру, а добијамо и подмлађен резервни састав, што је

квалитет више овог модела добровољног служења војног рока – закључује пуковник Крговић.

Више од 8.500 младића и девојака од 2011. године добровољно је одслужило војни рок под оружјем, а како је време пролазило интересовање младих људи за војничком униформом није јењавало. Судаћи према прелиминарним подацима, ни нови модел добровољног служења војног рока није поколебао заинтересоване кандидате, јер је, у овом тренутку, више од половине капацитета за децембарски упутни рок попуњено. ■

Биљана МИЉИЋ

ЗА НАЈБОЉЕ И НАГРАДНО ОДСУСТВО

На добровољно служење војног рока са оружјем могу се пријавити регрути, жене и лица у резервном саставу, који су извршили цивилну службу или одслужила војни рок без оружја и старости су од 19 до 30 година живота. Заинтересовани пријаву за добровољно служење војног рока са оружјем подносе надлежном центру Министарству одбране за локалну самоуправу, према месту пребивалишта.

За време трајања добровољног служења војног рока, војнику се обезбеђује накнада путних трошкова за јављање на добровољно служење у назначени центар за обуку, као и за повратак кући по одслужењу. Такође, обезбеђују му се путни трошкови за коришћење редовног и наградног одсуства. Војник на добровољном служењу војног рока остварује сва права из здравственог осигурања по важећим прописима за војне обвезнике. Такође, за време добровољног служења војник може конкурисати за пријем у професионалну војну службу и активну резерву.

Све информације о новом моделу добровољног служења војног рока могу се добити у регионалним центрима Министарства одбране и на сајту Министарства одбране.

„ВОЈИНОВЦИ” СА ЗЛАТИБОРА

У ПОТРАЗИ
ЗА „ИКСЕВИМА”

На радарском положају, средином октобра, осим ветра и тек пар степени изнад нуле, дочекали су нас магла и киша, али командир чете капетан Парлић каже да смо имали среће јер се већ забелело у понедељак 3. октобра. Овде су забележени снегови од два и по метра, када „напада до кошаркашке табле”. У објекат од посебног значаја улаз је забрањен, а долази се само по посебном одобрењу. У њему борави само борбена смена на дежурству.

Друга чета 31. батаљона 126. бригаде ВОЈИН има задатак да осматра и прикупља податке из ваздушног простора и прослеђује их у батаљонски центар. Јединица је потпуно логистички самостална, удаљена од носиоца логистичке подршке читавих 150 километара. Самостално допрема и припрема храну, организује превоз за припадни-

ке и обезбеђује радарски положај, каже Парлић.

Овде започиње контрола и заштита српског ваздушног простора и 24 сата дневно се обезбеђују подаци неопходни ракетним јединицама и ловачкој авијацији, али и другим корисницима у систему одбране. Једина чета у Војсци Србије која поседује самостално логистичко одељење су управо „војиновци”. Радарски положај је „касарна у малом”, са свим елементима и инсталацијама неопходним за редовно функционисање: логистика, транспорт, снабдевање храном и мазивом, поправка возила, обезбеђење и све друге функције.

– Само оно што не може да се поправи шаље се даље, код носиоца. Одржавамо и радаре, у домену основног и техничког одржавања, а јединица обавља први и други технички преглед, што није нимало једноставан посао, док парцијалне поправке и генерални

ремонт обавља виши ниво, истиче капетан Парлић.

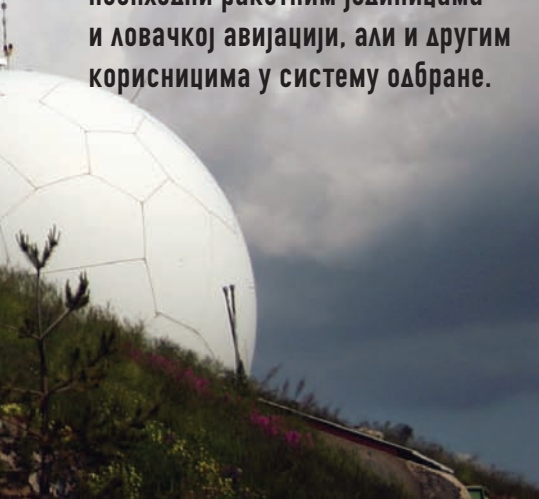
Ослоњени једни на друге

Командир чете је овде већ десет година, дошао је као потпоручник, са смера ВОЈИН Војне академије. Каже да је радарски положај место где може много да се научи.

– Као млад официр имао сам доброг командира, овде сам научио све што знам о Војсци, како се организује јединица и све друго. Атмосфера међу људима одувек је била сјајна, ослоњени су једни на друге. Готово да могу да тврдим да је међу најбољима у једној чети у Војсци Србије – истиче Парлић.

Додаје да планира да „остане у струци”, да је ВОЈИН „пут којим се ређе иде”, јер официр прво мора да „научи радар”, веома сложено средство, а онда и да командује и органи-

Друга чета 31. батаљона 126. бригаде ВОЈИН „држи” радарски положај на једном од врхова српске планинске лепотице, на 1.500 метара надморске висине. Ради у изузетно сложеним метеоролошким условима – зима загуди веома рано, а касно се завршава. Први снег је једном пао 5. септембра, а бележи се и да је пре петнаестак година све завејао 6. јуна. На том месту започиње контрола и заштита српског ваздушног простора и 24 сата дневно се обезбеђују подаци неопходни ракетним јединицама и ловачкој авијацији, али и другим корисницима у систему одбране.

зује живот у јединици, која је практично касарна, којом у граду командује потпуковник или пуковник, а овде – капетан.

Највећа мука су временски услови на радарском положају, а истиче да би јединици много значило када би имала ново возио за превоз људи који свакодневно до посла путују 50 километара у једном правцу и исто толико назад.

Човек с којим смо дошли у посету „Златиборцима”, пуковник Синиша Дракул, начелник Одсека логистике у 126. бригади ВОЈИН, ту је због обиласка и контроле уочи зимске сезоне. На питање да ли је чета опскрбљена свим неопходним артиклима за временске непогоде које, извесно, долазе, одговара потврдно.

– Чета је један од ретких издвојених састава 126. бригаде ВОЈИН и живи и ради у екстремно тешким условима, поготову у зимском периоду. Управо за-

то наш је приоритет снабдевање оваквих јединица уочи зиме. Потпуно је обезбеђена храном, водом и горивом и има аутономност минимум месец дана – каже пуковник Дракул, који је с тридесетак година био командир јединице коју данас обилази, па сведочи да је морал припадника и тада био на завидном нивоу.

– Војнички колектив је увек био на висини, а сада је, у односу на та времена, много тога модернизовано – сведочи пуковник Дракул, који је био и ратни командир чете за време бомбардовања 1999. године. С њим је у обиласку и капетан Данило Газдић, начелник Групе за општу логистику, који контролише има ли довољно одеће, обуће, хране, воде и осталих неопходних намирница.

У време ратних околности први циљ непријатеља је – уништити ВОЈИН. Тако је било и током бомбардовања 1999. године, када су прво гађани њихови положаји – Златибор, Голеч. Разумљиво, јер без података са радарских положаја не могу да дејствују ракетне јединице нити може да лети ловачка авијација.

Правило је да кад се један радарски положај измешта – други не смеју, да би се обезбедио континуитет. Систем ваздушног осматрања, јављања и навођења не сме ни секунду да буде у прекиду. Управо зато процедуре су јасно дефинисане. Упутство о заштити

ресурса упућује и на врло строго поштовање прописа о безбедности и здрављу на раду, што је посебно битно јер се ради са веома опасним напонима, који долазе и до 40 хиљада волти, под којим понекад морају да се обављају подешавања.

Улазимо у кабину радара за мерење висине, где се прикупљају и примарно обрађују подаци, и који је један је од првих командно-информативних система у Војсци, из седамдесетих година. С тог места се управља системима, добијају се подаци који се прослеђују на даљу обраду.

Из кабине се наводи ловачка авијација, на класични и аутоматизовани начин. Ту су такозване „додирне маске”, којима се управља на додир, много година пре него што је та технологија почела широко да се примењује. Поред радара за мерење висине, ту је и онај осматрачки, који прикупља податке о азимуту, даљини, брзини циља, чиме се подаци о објекту комплетирају.

Веома су важна и средства телекомуникације, ради непрекидног контакта с батаљонским центром ВОЈИН у Краљеву, где се врши обрада података, па је неопходно да све што се овде види, до њих „дође” у реалном времену. Практично, чим осматрачки радар уочи циљ, они већ имају те податке. На монитору са приказом ваздушног простора дуже цртице су авиони, а краће одрази пла-

нина и облаци, објашњавају домаћини. Покривен је југозападни део Србије, део Косова и Метохије Босне, Црне Горе и Албаније.

У батаљонском центру ВОЈИН обавља се непрекидна комуникација са контролом лета СМАТСА Београд, која контролише цивилну авијацију. Референт за цивилно-војну сарадњу 126. бригаде ВОЈИН капетан Бранко Радовановић објашњава да се током осматрања ваздушног простора сви уочени циљеви упоређују са информацијама добијеним из СМАТСЕ и 99 посто уочених објеката се поклапа.

– Они који се не поклапају, то су такозвани „иксеви“, који су само нама интересантни, они практично не занимају цивилну контролу лета. Ми можемо да видимо и наелектрисан облак или јато птица. Као стражар који види све. Ако након укрштања информација са цивилном контролом лета нема податка о објекту, то после провере постаје „икс“ и на такав циљ се подиже ловачка авијација.

У јединици нема пасивних дежурстава, као у већини осталих. Оператори седе на својим местима и раде свој посао, са сменама које одговарају потребама јединице са сталним радним временом. Средства су непрекидно у функцији, што се одражава на исправност. У току године, само недељу или две, ради техничког прегледа, уређаји нису у оперативном раду.

Старији водник прве класе Бориша Швердија, командир одељења аутоматизације, каже да се тада надлежности

привремено преусмеравају на другу јединицу. Додаје да је посао занимљив и да је овде од 1995. године.

– Дежура се по сменама, посао је претежно рутински и обично нема непредвиђених дешавања или праћења авиона који неовлашћено улазе на нашу територију.

Командир чете капетан Парлић објашњава да посао можда јесте рутински на дневном нивоу, али није на месечном или тромесечном, годишњем.

– Увек има нових изазова, радар је у тренутку кад је израђен био најкомплексније телекомуникационо средство, треба да пошаље сигнал у простор, да га прими натраг кад се врати и да га детектује. Захтеван је систем и непрекидно тражи човека.

Људи су највећа вредност

Једна од највећих вредности јединице, управо због тога, јесте то што људи имају велико искуство и доста времена проводе за средствима, знају их у душу и пожртвовано обављају задатке да би све функционисало како треба. Колегијалност је на највишем нивоу, увек се нађе начин да се, ако је потребно, обезбеди замена, да се нешто поправи, исправи. За средства која су непрекидно у раду и стара су може се и очекивати да се кварови догађају, али се у највећој мери превазилазе способношћу и залагањем људи. Капетан Парлић истиче да, ако се деси квар на радару, командир одељења аутоматизације мора, где год био, у најкраћем могућем року да дође и интервенише. У другој чети 31. батаљо-

РЕКОНСТРУКЦИЈА ПУТА

Група за цивилно-војну сарадњу 126. бр ВОЈИН успоставила је 2015. године добру сарадњу са општином Нова Варош, на чијој се територији налази радарски положај Златибор. На једном од састанака са председником општине и његовим замеником представници Војске Србије предложили су реконструкцију пута од Борове главе до Бријача, на Муртеници, како се зове врх где је лоцирана чета ВОЈИН, каже капетан Бранко Радовановић.

– Идеја је наишла на велико интересовање општинских представника и предложено је укључивање контроле лета СМАТСА Београд и ЈП „Србијашуме“ у заједнички пројекат. Сви су прихватили па смо кренули ка заједничком циљу – каже референт за цивилно-војну сарадњу. На предлог Бригаде ВОЈИН ангажоване су инжењеријске машине Војске Србије, општина Нова Варош у изради пројектне документације, решавања имовинско-правних питања и асфалтирању пута. СМАТСА је понудила донацију у висини ангажовања осталих учесника, док је ЈП „Србијашуме“ дало на коришћење своје каменоломе ради обезбеђења довољних количина материјала за насипање пута. Пројекат је, према раније договореном плану, отпочео почетком јула 2016. године, инжењеријско уређење планиране деонице завршено је за ову годину и планирано је да се овај део пута асфалтира до краја 2016. године, ако то временски услови дозволе. Током наредне године биће настављено уређења пута и асфалтирање преостале деонице како би припадницима чете ВОЈИН на Златибору био олакшан долазак на посао, општина добила могућност унапређења туризма на територији МЗ Драглица, а ЈП „Србијашуме“ био олакшан рад.

на 126. бригаде ВОЈИН су и две колегијалности – поручница је командир радарског вода, а ту је и куварица. Специфични су временски услови, није лако овде проводити време, још једном наглашавају наши домаћини и кажу да до пре које године у јединици није било жена, али да се надају да ће их бити све више. ■

Владимир ВЈЕШТИЋ

ДО ГРАНИЦА МОГУЋНОСТИ

Показало се да су војници који су завршили обуку у падобранској јединици били прави и да су се достојно носили са најтежим задацима и искушењима, како у миру, тако и у ратовима на простору некадашње Југославије. Нема сумње да ће и војници на селективној обуци моћи у тој јединици да уђу у све тајне рада у специјалним јединицама и стекну знања и вештине која ће им омогућити да сутра и сами буду део Специјалне бригаде.

Државни и војни врх недавно је на највишем нивоу донео одлуку да се специјалне јединице и снаге ојачају у сваком погледу и да се не штеди на попуни и опремању јединица које могу прве да прихвате ударе и брзо и снажно делују по потенцијалном агресору. Мере за реализацију поменуте одлуке започете су готово истог тренутка, тако да је већ у току опремање Специјалне бригаде Копнене војске оптоелектронским и балистичким средствима и новим падобранима. Кренуло се, истовремено, и са опсежним активностима на плану попуне Специјалне бригаде људством. Прво су обавештени војници у резерви из евиденције регионалних центара Министарства одбране, али и војници који су се у том тренутку налазили на добровољном служењу војног рока, да постоје упражњена места професионалних војника у Специјалној бригади и да се могу добровољно пријавити за попуну слободних радних места. Обавештењем су прописани и услови које кандидати морају испунити, а један од најважнијих је, свакако, успешно савлађивање селективне обуке.

Квалитетан инструкторски кадар

Пријем професионалних војника у Специјалну бригаду Копнене војске одвија се по плану и, према речима заме-

РЕД, РАД И ДИСЦИПЛИНА

Соња Трбић из Врбаса једна је од осам припадница лепшег пола које ових дана реализују селективну обуку на нишком аеродрому.

– Знала сам да је ово једна од најтежих обука у Војсци Србије и да ће ми бити неопходан максимум психофизичке издржљивости да све савладам – истиче Соња и додаје да су ред, рад и дисциплина у првом плану.

– Ништа ми не пада тешко, све се може кад се хоће. Успешно сам савладала физичке провере, маршеве и бомбе. Уверена сам да ћу све са успехом завршити и да ћу радити у 72. извиђачко-диверзантском батаљону – каже кандидаткиња.

ника команданта Специјалне бригаде пуковника Мирољуба Чупића, 77 младих и девојака тренутно се налази на селективној обуци у 63. падобранском батаљону.

– Након завршетка обуке изабраћемо кандидате који одговарају потребама и условима за рад у Специјалној бригади. Поред тога, расписан је и нови јавни оглас за пријем одређеног броја кандидата, тако да очекујемо да почетком децембра почне још једна селективна обука којом бисмо допунили бројно стање – наглашава пуковник Чупић.

Припадници падобранског батаљона, којим командује потпуковник Ненад Зонић, имају велика искуства у оспособљавању кандидата за потребе целокупне Специјалне бригаде, а способности у извођењу обуке доказали су и реализацијом програма међународне војне сарадње и обуке падобранаца из других земаља у региону. Запажени резултати у обуци у 63. падобранском батаљону постигнути су захваљујући квалитетном инструкторском кадру, доброј инфраструктури за увежбавање и значајним ресурсима. Показало се да су војници који су завр-

шили обуку у падобранској јединици били прави и да су се достојно носили са најтежим задацима и искушењима, како у миру, тако и у ратовима на простору некадашње Југославије. Нема сумње да ће и војници на селективној обуци моћи у тој јединици да уђу у све тајне рада у специјалним јединицама и стекну знања и вештине која ће им омогућити да сутра и сами буду део Специјалне бригаде.

Постати „специјалац“ никад није било лако, па није ни данас. Потребно је да младићи и девојке, који желе да постану професионални војници у панчевачкој и нишкој јединици, добровољно служе војни рок у неком од центара за обуку, потом да се пријаве на конкурс за селективну обуку за пријем у Специјалну бригаду, прођу лекарске прегледе, безбедносне и физичке провере и савладају сложене садржаје селективне обуке. Успех на селективној обуци одређује се у склопу евалуације, када кандидати пролазе провере теоретских и практичних знања и физичке припремљености и када треба да остваре минималну оцену од 3,51. На основу поменутих елемената и оцене са гађања кандидати добијају одређени број бодова, а потом се прави ранг-листа, према којој се најбољи примају у јединицу. Примљени професионални војници стечена знања и вештине са добровољног служења војног рока и селективне обуке надоградиће током шестомесечне обуке, када ће припадници извиђачко-диверзантских и противтерористичких састава савлађивати тактику специјалних дејстава и извиђачке задатке, док ће они који изаберу позив падобранца имати још падобранску обуку и обавезу да на крају обуке изведу шест падобранских скокова.

Интензивна обука

Селективна обука у 63. падобранском батаљону почела је 5. септембра и трајаће до 4. новембра. Руководилац селективне обуке мајор Борис Бујаковић истиче да је основни циљ деветонедељне обуке достизање одређених стандарда за стварање високомотивисаних, стабилних личности, које могу да наставе даљи процес обуке у Специјалној бригади, док су посебни циљеви везани за развијање способности за извршавање задатака при повећаном психофизичком оптерећењу, стварању смисла за лидерство и развијање индивидуалних способности. Кандидати после физичке провере и периода прилагођавања приступају садржајима обучавања који су углавном карактеристични за пешадијску обуку, попут правила службе, стројеве обуке, тактичке обуке, средстава и опреме, гађања из аутоматске пушке и полуаутоматског пиштоља и топографије. Видљиво је да селективна обука у ствари надопуњује добровољно служење војног рока, с тим што се повећавају одређене способности и врши провера.

– Добар део људства је високомотивисан и верујем да ће већина овог састава успешно завршити селективну обуку – каже мајор Бујаковић.

Пријем професионалних војника у Специјалну бригаду реализује се по делимично убрзаном поступку, али

нема одступања од прописаних стандарда за пријем у ту јединицу. Командири водова и инструктори обуке изводе интензивну обуку шест дана у недељи и то сваког дана по девет часова. Садржаји тактичке обуке реализују се на полигону „Лисинац“, бацање бомбе и вежбе са бојним минско-експлозивним средствима изводе се на полигону „Марково кале“, док се гађања проводе на стрелишту „Међа“. Инструктор обуке заставник Зоран Милошевић има велико искуство у селективној обуци, што му помаже да извуче максимум из сваког кандидата и уверљиво покаже како се треба понашати у ситуацијама када су доведени до граница физичких и психичких могућности.

– Лоши кандидати су већ отишли. Добри су овде. Биће квалитетних специјалаца међу њима, а када дођу у јединицу још ћемо интензивније радити, тако да ће брзо достићи потребан ниво. Важно је да се код њих види воља за рад у специјалним јединицама – истиче заставник Милошевић.

Већина кандидата за пријем у Специјалну бригаду до недавно је била на добровољном служењу војног рока, а неки су се пријавили док су још били у центрима за обуку. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ
Снимила Тијана ГУБЕРИНИЋ

ТЕСТ ЗА БУДУЋЕ СПЕЦИЈАЛЦЕ

Селективна обука подразумева извршавање радњи до аутоматизма, дуге маршеве и друге тешке задатке, што, по мишљењу инструктора обуке старијег водника прве класе Душана Павличевића, представља прави тест за будуће специјалце.

– Марш од Облачинског језера до војног аеродрома кандидати су успешно савладали, држали су се у групи и добро се оријентисали у природи – истиче старији водник прве класе Павличевић. Реализујући селективну обуку он је дошао до закључка да би они који желе да раде у Специјалној бригади требало и да служе војни рок у тој јединици, како би се добио тражени квалитет.

ДОБРОВОЉНА ПОМОЋ КРОЗ ИСТОРИЈУ

У ОКРИЉУ ЦРВЕНОГ КРСТА

Најважнија одлука Добровољног друштва донета је 8. августа 1864. на конгресу у Женеви, када је и у међународно право унето ново начело човечности – неутралност рањеника и особља одређеног у њихову корист. Превијалишта и болнице проглашене су неутралним и све зарађене стране дужне су да их поштују и бране докле год у њима има рањеника. Неутралност се односи и на сво особље. Она престаје ако та места служе као склониште за војну силу. Била је то Женевска конвенција коју је врло брзо прихватило 12 земаља.

У старом веку веома мало пажње поклањало се рањеницима или онима који су у ратовима оболели од тешких болести. Велико чуђење ондашње јавности изазивао је цар Аурелијан, који је нарочитим едиктом наредио својим војницима да штеде непријатељске рањенике и да им помажу. Сличан пример бриге о рањеним и повређеним војницима пружао је и Лав Шести – „Цар од Истока“, који је саставио трупу звану „деспотати“, чији је задатак био да траже рањенике и поје их водом.

У 10. и 11. веку духовно-војничка братства, витезови Светог Јована и Светог Лазара, којима су се придружиле и милосрдне сестре, била су од велике користи не само крсташима у Палестини, већ и касније у домовини.

Немањићи су, градећи своје болнице при манастирима, на неки начин проширили ту врсту милосрђа, подумевачујући да се у њима не пружа нега и помоћ само

ратницима, већ и свим болесним и пострадалим људима. Први болничар у нашој историји био је сам Стефан Урош Трећи, краљ дечански, отац цара Душана. Проводио је много времена крај болесничких постеља у болници коју је сам издржавао, а како у „Историји војног санитета“ стоји, плакао је над судбином несрећних људи, грлећи их када им није могао другачије помоћи.

Косовка девојка, прва ратна нудиља, пример је прве милосрдне сестре на бојиштима нашег народа у средњем веку, а можда и у Европи. Она је и пример прве приватне помоћи ратним рањеницима, у доба када од државне помоћи није могло бити ни помена.

Први носиоци рањеника, они који су их извлачили са линије фронта, изгледа да такође припадају српској историји. До балканских ратова и Великог рата свака чета регуларне војске имала је по четири војника који су за време и после битке извлачили рањене. Постојале су

ДЕСЕТ ТАЧАКА ЖЕНЕВСКОГ КОМИТЕТА

У Резолуцији Интернационалног комитета за помоћ рањеницима, основаног у Женеви, писало је:

1. у свакој држави и свакој земљи треба да постоји један одбор коме ће бити задатак да у случају рата свим средствима притиче у помоћ војносанитетској служби;
2. за потпомагање тог одбора могу се организовати пододбори;
3. сваки главни одбор треба ступити у везу са земаљском владом да би ова примила његове услуге када затреба;
4. у мирно доба одбори и пододбори спремају оно што је нужно у време рата, нарочито санитетске приборе, и обучавају добровољце болничаре за њихову службу;
5. у ратном добу, одбори зараћених страна помажу према својим средствима сваки својој војсци, нарочито уводе у посао добровољне болничаре и у договору с војним властима помажу заводе за лечење рањеника;
6. на позив или са допуштењем војних власти одбори шаљу на бојиште добровољце-болничаре стављајући их под команду војних власти;
7. добровољци-болничари добијају од својих одбора све што је потребно за њихово издржавање;
8. они носе знамење заједничко за све земље и народе, а то је бела повеска на мишици са црвеним крстом у средини;
9. одбори и пододбори разних земаља могу се састајати на међународним конгресима да се међусобно обавештавају о својим искуствима;
10. за сада та обавештавања иду преко Женевског одбора.

Појлаве у Обреновцу

читаве колоне организоване приватне помоћи – српски побратими су се пред олтаром и причешћем заклињали да ће један другог износити с линије фронта уколико неки од њих буде рањен или погине, па се то може сматрати зачетком прве организоване добровољне помоћи.

Почетак организације

Идеја о оснивању организације Црвеног крста зачета је 1859. године, када је Анри Динан, млади Швајцарац, присуствовао сцени крваве битке код Солферина (Италија). Битка се водила између Аустрије и француско-сардинских савезника. Крвава борба која је трајала 15 сати

оставила је са собом 40.000 рањених који су умирали на бојном пољу. Свега неколико лекара, који су се ту затекли, трудили су се да, са незнатним средствима, пруже помоћ рањеницима, али за већину спаса није било...

Динан је успео да организује локално становништво да помогну рањеницима, да им санирају ране, нахране их и, што је најбитније, да их утеше. По повратку у Швајцарску Динан је написао књигу „Сећање на Солферино“, у којој није само описао стравично стање рањеника после битке, већ је изнео и своје идеје о међународној конвенцији која ће осигурати заштиту цивила жртава рата, као и идеју о стварању друштава за пружање помоћи у свим земљама.

„...Потребно је, дакле, што више драговољних, савесних и опремљених болничара и нудиља, који би, при-

знати и потпомогнути од команданата у пољу, могли радити онде где је нужда. Особље војних боница не досеже, па макар се његов број утростручио у свим војскама. Стога се мора обратити на приватну помоћ и само ако цео народ помогне може се постављена мета достићи. Треба се обратити за помоћ свима, најсилнијима овога света и најсиромашнијем надничару, јер сваки на свој начин може помоћи у овом великом делу. Треба се обратити за помоћ и мушкима и женскињу, почевши од престола па до најсиромашније удовице, јер ће се свуда наћи готовости да се помогне невољницима; ваља се обратити војводама, филантропима, књижевницима, који својим списима и својим талентима могу највише учинити за ову ствар која се тиче сваког народа, сваке покрајине, сваке породице... Милост! После толиког убијања, сетите се да сте људи!" („Срце и душа Европе", др Владан Ђорђевић)

На Динанов предлог прво је реаговало Добровољно друштво Женеве, које је 6. фебруара 1863. основало Интернационални комитет за помоћ рањеницима, чији је амблем био црвени крст на белој застави (супротно застави Швајцарске). Тада је издата и резолуција у десет тачака, у којој су представљене амбиције и задаци комитета.

Најважнија одлука донета је нешто касније, 8. августа 1864, на конгресу у Женеви, када је и у међународно право унето ново начело човечности – неутралност рањеника и целог особља одређеног у њихову корист. Превијалишта и болнице проглашене су неутралним и све зарађене стране дужне су да их поштују и бране докле год у њима има рање-

ника. Неутралност се односи и на сво особље. Неутралност престаје ако та места служе као склониште за војну силу.

Наредних година 12 земаља прихватило је Женевску конвенцију. Била је то својеврсна прекретница у историји човечанства, којом се прихвата постојање „неутралне" организације у ратовима, чији је задатак да помаже свим рањеницима.

Црвени крст и Црвени полумесец

Међународни покрет Црвеног крста и Црвеног полумесеца рођен је у жељи да без дискриминације укаже помоћ рањеницима на бојном пољу, у свом међународном и националном виду настоји да спречи и ублажи људске патње у свим приликама. Његов циљ је да штити живот и здравље и да обезбеди поштовање људске личности. Он унапређује узајамно разумевање, пријатељство, сарадњу и трајан мир међу свим народима. Не прави никакву разлику према народностима, раси, верским убеђењима, класи или политичком мишљењу. Настоји да ублажи страдање појединаца, руковођен само њиховим потребама дајући првенство најхитнијим случајевима несрећа.

Да би стекао и очувао поверење свих страна, Покрет се не опредељује у непријатељствима и не ангажује се у било које време у расправама политичке, расне, верске и идеолошке природе. Покрет је независан. Национална друштва, као помоћни органи хуманитарних служби сво-

ОДЛИКОВАЊА

Друштвени крст (познатији као Орден Црвеног крста), као јединствено одликовање, основан је 1877. године. По прогласу Краљевства, измењен је изглед крста и такав је остао до данас. Крст је додељивао Одбор Друштва Црвеног крста, уз сагласност канцелара Краљевских ордена, за изузетне заслуге и услуге Друштву у време ратно и мирнодопско, за негу и старање о болесним и рањеним, за добротворство и личне заслуге. Носио се о белој траци. Ратна трака, бела са црвеним пругама поред ивица, уведена је 1912. године.

Медаља за заслуге Црвеног крста уведена је 17. септембра 1912, у два степена (сребрна и бронзана медаља). Могли су је добити мушкарци и жене, српски и страни држављани, за активно учествовање у неговању и старању око болесних и рањених у ратно време. Касније се спектар квалификација проширио, па се могла добити и за мирнодопске заслуге.

Бронзана медаља престала је да се додељује 1933. године, али је уведен виши степен – златна медаља. Трака је била истоветна оној за Орден Црвеног крста. Реверс медаље приказивао је мотив „Косовке девојке“ која поји водом рањеног Павла Орловића.

Крст милосрђа је орден установљен 7. маја 1913, а додељиван је мушкарцима и женама, српским и страним држављанима, припадницима српске војске, Црвеног крста, грађанима и добровољцима. Носио се о светлоплавој траци.

јих влада и подвргнута законима у њиховим земљама, морају увек да сачувају своју аутономију, која ће им омогућити да у свако доба делују у складу са принципима Покрета.

То је добровољни покрет за помоћ, који не покреће жељу за стицање користи.

У једној земљи може постојати само једно друштво Црвеног крста или Црвеног полумесеца. Оно мора бити доступно свима и спроводити своју хуманитарну делатност на целој територији. Међународни покрет Црвеног крста и Црвеног полумесеца, у коме сва друштва имају једнаки статус и деле једнака права и дужности, да се међусобно помажу, универзалан је.

Српски Црвени крст

Оснивач српског Црвеног крста био је др Владимир Ђорђевић, заслужни академик, оснивач модерне ратне хирургије у Србији, велики народни добротвор, државник и дипломата, први градоначелник Београда, који је увео електрично осветљење, градски водовод и канализацију, оснивач Новог гробља.

Рођен је у Београду, 21. новембра 1844, у лекарској породици. Крштено име било му је Хипократес, па су њего-

ви биографи често наглашавали да је већ тада само име говорило да је предодређен за велика хуманитарна дела.

Завршио је медицину у Бечу, био добровољац у француско-пруском рату, где је, са скалпелом у руци и крви до лаката, учио прве практичне лекције из војне хирургије. Након тога, са драгоценим медицинским искуством вратио се у Београд, где „почиње да сече и хируршким ножем и језиком“.

По повратку у Београд оженио је своју бечку љубав, фра Паулину, која му је изродила 15 деце.

Убрзо је стекао углед и као лекар и као јавни радник. Чини многа корисна дела. Унапређује војни санитет, оснива Српско лекарско друштво, оснива прва српска спортска удружења, спроводи реформе у цивилном и војном санитету, покреће изградњу комуналне инфраструктуре у граду (водовод, канализација, градска расвета, изградња тргова) и уступа граду 30 хектара породичног имања изнад Славујевог потока за изградњу новог градског гробља, које се дуго по њему звало „Владановац“.

Био је министар просвете, привреде, спољних послова и премијер у влади Обреновића, градоначелник Београда, српски посланик у Атини и Стамболу.

Један од његових савременика, личних политичких опонената, рекао је за др Владимира Ђорђевића да је „био у Србији све, осим краљ и патријарх“, додајући и то да је у појединим моментима био „краљ краљу и патријарх митрополитима“.

Српско друштво Црвеног крста основано је 6. фебруара 1876. године. Иницијативу за оснивање покренуо је др Владан Ђорђевић, а за првог председника изабран је митрополит Михајло Јовановић. У години оснивања, Српско друштво Црвеног крста окупило је око 2.000 чланова и основало је 35 пододбора у земљи.

Само месец дана после оснивања Српског друштва Црвеног крста, 24. марта 1876, на његову иницијативу Кнежевина Србија приступила је женевским конвенцијама. Кнежевина Србија високо је ценила залагање Друштва у помоћи људима, а основни задатак тадашњег Црвеног крста био је помоћ војном санитету.

Кнез Милан Обреновић одликовао је председника Црвеног крста Великим крстом Таковског реда, а 11. јуна 1876. Међународни комитет Црвеног крста признао је Српско друштво Црвеног крста. Законским одредбама из 1896. године, Друштво је постало аутономно, његов амблем заштићен је од злоупотреба, добијене су повластице на железници, право на бесплатно коришћење телеграма, ослобођење од царинских дажбина и од свих такси од земаљских власти.

Темељи Дома Црвеног крста ударени су јуна 1879. године у Симиној улици у Београду, где се и данас налази. У Првом светском рату Друштво је деловало у земљи и иностранству. Наиме, део Српског друштва остао је у Београду и Крушевцу, седиште се преместило у Ниш, део се са војском и Владом евакуисао на Крф, а затим преко Италије у Швајцарску.

Друштво је наставило рад 1918. године и већ 1920. године имало 40 пододбора и око 30.000 чланова. У то

СРПСКЕ ХЕРОИНЕ

У балканским ратовима Делфа Иванић основала је са леди Пеџет Четврту резервну болницу за рањенике у Београду (1912), болницу за војнике у Драчу (1913), а у Првом светском рату формирала је Српско потпорно удружење (1915) у Лондону за смештај 500 српских ђака у Оксфорду и Бирмингему. Учествовала је у подизању Дома Кола српских сестара у Београду, са интернатом за студенткиње (1922). Била је међу организаторима добротворне акције у новцу и храни затвореницима у београдским тамницама у току Другог светског рата и учествовала у другим добротворним акцијама Кола српских сестара.

Немци су је хапсили, саслушавали и малтретирали (1941), а нове власти (1945) укинуле су институцију Кола српских сестара. Била је саоснивач, секретар, потпредседница и председница (1938–1945) Кола српских сестара; чланица међународног књижевног и научног друштва у Цариграду, председница српског и југословенског (1923–1925) Народног женског савеза, редовни члан новинарског одељења главне управе Интернационалног женског савеза у Лондону (1911). Одликована је Орденом Флоренс Најтингел (1919), Орденом Св. Саве другог реда и Ратном медаљом Црвеног крста.

У Београду је сачекала улазак комунистичких снага. Ухапшена је као непријатељ комунизма и једно време била у затвору. Остала је по страни све до почетка судског поступка против генерала Михаиловића. Јавила се властима као сведок одбране на процесу, али јој је забрањено санкцијама ако само још једном на тако нешто помисли. Изашла је у јавност по изрицању смртне пресуде генералу Михаиловићу и написала комунистичким властима писмо где је понудила свој живот у замену за Дражин.

Анка Ђуровић се већ по избијању српско-турског рата, 1876. године, ангажује као добровољна болничарка у војној болници у Крушевцу. По завршеном медицинском курсу прелази на Хируршко одељење београдске болнице код др Војислава Суботића (1859–1923, син Савке Суботић, прве председнице Кола, и доктора Јована Суботића).

По избијању српско-турског рата 1912. године и ослобођењу Скопља и Призрена, Анка Ђуровић, на лич-

Транспорти рањеника за време балканских ратова

ни захтев, одлази у Скопље, где је радила као добровољна болничарка. На истом задатку била је и 1913. године (српско-бугарски рат), када је као болничарка организовала дочек рањеника и болесника на железничкој станици у Београду.

У Београду је затиче и почетак Првог светског рата. Огромно знање и искуство добровољне болничарке, спојено у жени борцу, велике и неисцрпне енергије и жеље да помогне другима, огледа се у организацији прихвата рањеника – бранилаца Београда. Од трећепозиваца и са нешто мало санитетског материјала, она је самоиницијативно формирала „батаљонско завојште“, као нови вид организовања санитета у тадашњој српској војсци. У Солун је отишла 1917. године, као добровољна болничарка Прве болнице престолонаследника Александра.

За своје заслуге овенчана је Орденом Флоренс Најтингел, највећим признањем које додељује Међународни комитет Црвеног крста у Женеви. На свечаности у Женеви, 5. октобра 1923, захваливши се на великом признању, Анка је рекла да јој ипак највећу награду за све што је урадила дао Бог, који јој је сачувао жива њена три сина.

Међу ове велике хероине, свакако се морају убројати и Боса Ранковић, Љубица Луковић, Софија Игрошанац и многе друге жене које су деценијама поносно представљале оно што је било најчасније – љубав према човеку и хуманост без граница.

време велику помоћ народу преко Црвеног крста пружали су наши исељеници.

Српско друштво Црвеног крста одржало је 25. децембра 1921. свој последњи годишњи скуп и своје тековине пренело је на свог наследника – Друштво Црвеног крста Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.

Црвени крст је и касније мењао име у зависности од имена државе у којој је постојало. Током Другог светског рата деловао је под именом Друштво Црвеног крста Краљевине Југославије, а крајем 1944. године у свим републикама основани су главни одбори Црвеног крста. У периоду распа-

да бивше Југославије, Црвени крст Србије наставио је да остварује своје задатке збрињавајући велики број избеглица и расељених, дистрибуирајући помоћ од међународних донатора, углавном од Међународног комитета Црвеног крста, Међународне федерације друштава Црвеног крста и Црвеног полумесеца, Високог комесаријата за избеглице Уједињених нација, од Светског програма хране, Хуманитарног бироа Европске уније и националних друштава и донатора који су пружали помоћ током деведесетих и почетком овог века. ■

Биљана ПОПОВИЋ

У ЗЕМЉИ ЋИРИЛИЦЕ

ПИШЕ
Душан Глишић

Када ће ћирилица у Србији бити равноправна с латиницом? Она то није чак ни у Београду, у српској престоници, у којој је више од 70 одсто реклама, новина, телевизијског програма, назива продавница, фирми и занатских радњи, текстова на билбордима... на латиници.

Сајам књига у Београду 61. пут. Празник књиге окупио је и ове године велики број издавача, више од 450, од којих је апсолутна већина из Србије. Има, наравно, и иностраних, међу којима се издвајају издавачи из Ирана, земље почасног госта – домаћина овогодишњег Сајма књига. Под слоганом „Књигу у руке” посетиоцима се, а има их сваке године на десетине хиљада, поручује да најзад почну књиге и да читају, а не само да их купују. Судићу, наиме, по томе како се свакодневно понашамо, шта нам преко медија сервирају и шта нас, будимо искрени, највише и интересује, ниво културе на коме смо застали није нам претерано висок. Музеји су нам углавном затворени, неки и веома дуго, позоришта су слабо посећена, а биоскопи, мада „поново раде”, не могу се подичити филмовима без неумереног насиља. Тако је Сајам књига готово једина манифестација коју можемо да искористимо за (неумерено) хвалисање да ипак мислимо на културу и просвету.

Ове године, међутим, празник књиге није и празник српског писма. Мада се ћирилица тих сајамских и за љубитеље књиге празничних седам дана у Београду види много више него иначе, приметно је да огромна већина српских издавача објављује књиге штампане на латиници. Лицемерно делује њихово објашњење да су латинично, да не кажем латинско, и ћирилично писмо у Србији равноправни (једино у Србији) и да је цивилизацијски напредак то што се у нашој земљи не прави разлика између латинице и ћирилице. Да је другачије, кажу поборници „равноправности”, било би места за озбиљну критику друштва у коме царује културни национализам.

Ето, тиме је све речено и објашњено, дати су одговори на сва питања. Осим на једно, суштинско. Када ће ћирилица у Србији бити равноправна с латиницом? Она то није чак ни у Београду, у српској престоници, у којој је више од 70 одсто реклама, новина, телевизијског програма, назива продавница, фирми и занатских радњи, текстова на билбордима... на латиници. Члан 10. Устава Србије категорички прописује да је „у Србији у службеној употреби српски језик и ћирилично писмо”. И шта сада није јасно?

Како објаснити спортским савезима да имена репрезентативаца и репрезентативки на дресовима треба да буду исписана ћирилицом, да ћириличним словима тре-

ба да се пише и име земље из које долазе и чију заставу носе, како трговцима рећи да не треба увозити робу на чијој амбалажи, поред свих могућих слова, грчких, турских, разне верзије латиничних, па чак и кинеских и јапанских, нема српске ћирилице, а има бугарске и македонске... Како рећи некоме ко нема осећаја за своје писмо и језик да је још Конфуције говорио да се земља не брани ратом и оружјем већ симболима? А један од симбола српског народа је најсавршеније писмо на свету, једино писмо у коме сваки глас има своје слово – ћирилица. Кад њу изгубимо, не ако, већ кад, изгубили смо један од симбола националног идентитета.

Не треба бити већи католик од папе, ни већи Турчин од султана, па зарад туђих, веома ретко и истински бољих, занемаривати сопствене вредности. Има и већих и бољих и богатијих и заслужнијих од нас, па нека се они истичу недостижним цивилизацијским вредностима. Зашто баш Срби морају у свему да предњаче, па и у писмености. Оставимо латиницу свепланетарном енглеском језику, који, узгред буди речено, и у Србији полако добија третман „другог матерњег језика”, па све што је на српском пишемо српским писмом. Ћирилицом. Само тако вратићемо ћирилицу у Србију, народу који се од Светог Саве определио за исток и источну цркву. Сваки онај ко имало зна о цивилизацији, зна да су и језик и писмо цивилизацијске вредности од непроцењиве важности. Знао је то и Савин отац Немања, потом Свети Симеон, када му је на самртној постељи у аманет оставио управо српски језик без кога нам „сине мој, нема ни нације ни земље”. Зато своје писмо чувају и Грци и Руси и Бугари и Македонци, као и Кинези и Јапанци. Оно што треба да напишу другима, написаће енглеском латиницом. Свог писма неће се одрећи јер знају да управо национално писмо представља један од амалгама који их држи заједно.

На средокраћу путева између запада и истока и Истока и Запада, тамо где се Србин угнездио, још је важније да се непрекидно брине о националном идентитету и његовим обележјима. Нема никакве сумње да маса туриста, којима се из године у годину с разлогом дичимо, после неколико дана проведених у српској престоници и не зна да су били у земљи ћирилице. Све је више и грађана Србије који то не виде. Нажалост, као да их се и не тиче. ■

РЕФЛЕКСНИ НИШАНИ AIMPOINT

ШВЕДСКА ЦРВЕНА ТАЧКА

Компанија "Aimpoint AB" поставила је високе стандарде у производњи и квалитету рефлексних нишана које други произвођачи покушавају да достигну. Несумњиво је да ће и даље остати лидер у њиховој производњи. Даљи рад биће вероватно усмерен на израду још квалитетнијих нишана са већом аутономијом рада, мањом црвеном тачком и применом још напреднијих електронских кола. Произвођач је најавио да увелико ради на развоју новог модела рефлексног нишана за војно тржиште, који ће бити представљен 2017. године.

Колиimatorски нишани (рефлексни и холографски) данас су део обавезне опреме специјалних јединица на целој планети. Богатије војске уводе их и у јединице пешадије, као стандардне нишане за јуришне пушке. Њиховом употребом умногоме је измењен и унапређен начин нишањења. Ако их у смислу тактичке употребе и техничких карактеристика упоредимо са механичким и оптичким нишанима за аутоматске пушке, предност је увелико на страни колиimatorских нишана.

Међу произвођачима рефлексних, холографских и оптичких колиimatorских нишана данас се на тржишту истичу компаније "Aimpoint AB" (Шведска), "Trijicon" (САД), "Bushnell" (САД), "Meopta" (Чешка) "Meprolight" (Израел) "БелОМО" (Белорусија) и многи други. Најпродаванији и најзаступљенији на војнополицијском, спортском и ловачком тржишту су рефлексни нишани произвођача "Aimpoint AB".

Шведска компанија "Aimpoint AB" из Малмеа реномирани је произвођач рефлексних нишана за војно, спортско и ловачко оружје. Основана је 1974. године као мала фирма која је окупила групу стручњака за оптоелектронске нишанске справе. Њихов циљ био је да се конструише нишан који би војнику омогућио једноставно и брзо нишањење покретних и непокретних циљева на различитим даљинама. Већ 1975. године представљен је Aimpoint Electronic, први рефлексни нишан за пушку у свету. Био је тежак и гломазан са радним веком батерије од 1.500 сати, па војска није показала велико интересовање за њега. Међутим, Швеђани, вероватно, нису ни претпостављали да ће њихов изум бити права револуција у индустрији нишанских уређаја.

Напретком технологије развијају се и производе квалитетнији рефлексни нишани који задовољавају строге војне стандарде. Прави успех компанија постиже 2000. године, када је са америчком војском потписан уговор о испоруци нишана Aimpoint Comp M2. Врло брзо Aimpoint нишани постају део опреме специјалаца широм света, а данас су нишани овог произвођача највише заступљени у службеној употреби.

Најбољи рефлексни нишани на тржишту

Рефлексни нишани Aimpoint производе се према најстрожијим војним стандардима. Одликује их поузданост, робусност и велика аутономија рада. Цевастог су типа, а читав оптоелектронски склоп смештен је у тело од квалитетне легуре алуминијума. Због тога су изузетно робусни, посебно када су у питању последице падова и механичких удараца. Према декларацији произвођача, могу поуздано да функционишу у екстремним климомеханичким условима (температуре од -45 до $+71$ °C, водоотпорност до 45 метара, трзаје јаким калибра, падови, ударци и сл.). Стакло је заштићено од гребанја, а значајна карактеристика је могућност пројектовања нишанске тачке када је стакло оштећено (нпр. напрсло услед механичког удarca).

Код рефлексних нишана, нишанска црвена тачка (зато се често називају и red-dot нишани) добија се рефлексном снопа LED светлеће диоде на конкавном, полупроводном сочиву. Време рада нишана, односно дужина времена приказивања црвене тачке зависи од количине електричне енергије коју може да испоручи батерија и потрошње електронике која формира тачку. Компанија „Aimpoint“ истраживала је начин на који се може смањити потрошња батерије, па се код њених нишана примењује патентирана CET и ACET технологија (енг. Advanced/Circuit Efficiency Technology), односно ефикасна технологија електронских кола. Тако шведски нишани, за разлику од нишана других произвођача, имају знатно мању потрошњу електричне енергије и до 250 пута дуже време приказивања црвене тачке у нормалним условима.

Већина модела је без увећања (1x), али постоји и неколико модела са фиксним увећањем 2x. Тако је омогућено нишањење на већим растојањима, а да се при томе задрже погодности рефлексног нишана, као што су могућност гађања са оба отворена ока, брзо уочавање и нишањење циљева и постављање ока у било којој тачки.

Нишани су без паралакса. Видљивост нишанске тачке остаје иста без обзира на удаљеност ока од нишана. То значи

ПОЈАМ

У домаћој војностручној литератури појам колиimatorски нишан означава групу модерних оптоелектронских нишанских уређаја намењених за брзо нишањење покретних и непокретних циљева. Ту спадају рефлексни, холографски и телескопски (оптички) нишани. Често се називају тактички или брзи нишани.

да су ослобођени жичне даљине за разлику од оптичких нишана где око стрелца мора бити стриктно у оптичкој оси, на одређеној удаљености од окулара. Могу се поставити на све типове оружја који имају Пикатини шину. Стабилност нишанске линије приликом постављања и скидања нишана је загарантована. Компатибилни су са пасивним ноћним уређајима од I до IV+ генерације, односно свим типовима моно/бинокулара и пасивним тандем справама које се монтирају иза нишана.

Најпознатији војнополицијски модели су рефлексни нишани серије „Comp” (M-2, M-4, M-4), компактни модели серије „Micro” (T-1 и T-2) и модел Aimpoint PRO.

Модели нишана

Рефлексни нишан Comp M2 представљен је 2000. године. Произведен је у преко пола милиона примерака и дан-данас се користи у многим војскама широм света. Служи за гађање циљева на даљинама до 400 метара. Величина црвене тачке је 4 MOA (12 cm на 100 m). Напаја се литијумском батеријом од 2V (тип 2L76 или DL1/3L). Уграђена је СЕТ технологија, која омогућава радни век са једном батеријом до 10.000 сати у дневним условима. Одлично се показао у борбеној употреби, водонепропустан је, поуздан у свим временским и земљишним условима. Може се упарити са ноћним пасивним уређајима. Стандардни је нишан за пушке M16/M4 у КоВ и РВ америчке војске и носи ознаку "M68 Close Combat Optic" (у америчкој пешадији 85% војника опремљено је нишаном Comp M2 док остатак користи оптички колиматор Trijicon ACOG). Произвођач нуди и модел Comp ML2 (нешто јефтинији, намењен спортским и ловачким пушкама), који није предвиђен за упаривање са ноћним пасивним справама.

Рефлексни нишан Comp M3 појавио се на тржишту 2005. године и то је један од нишана код којих је први пут уграђена напреднија АСЕТ технологија. Тиме је знатно повећан радни век батерије, па тако на седмом степену осветљења може непрекидно да ради 50.000 сати (5 година). Као и Comp M2 користи

литијумску батерију од 2 V. Произвођач нуди нишан са црвеном тачком величине 4 MOA или 2 MOA (6 cm на 100 m), у зависности од жеље купца. Компатибилан је са ноћним пасивним уређајима свих генерација. Ради у температурном опсегу од -45 до +71 °C. Може се монтирати на аутомате, аутоматске пушке и лаке пушкомитраљезе. Користе га многе војне и полицијске јединице у свету, а код нас САЈ и Жандармерија МУП-а Србије на аутоматским пушкама Colt M4 и аутоматима НК МР5.

Comp M4 јесте најновији модел серије Comp и један од најбољих рефлексних нишана на данашњем тржишту. Захваљујући АСЕТ технологији има побољшану енергетску ефикасност која обезбеђује невероватних 80.000 сати непрекидног рада (осам година) и то са само једном АА батеријом (алкалном или литијумском). Величина црвене тачке је 2 MOA, има девет нивоа

осветљености за дневне услове и седам нивоа када се користи са пасивним средствима. Нишан је због величине тачке од само два углавна минута, погодан за нишањење како у блиској борби тако и на већим даљинама (једнако и боље од механичких). На оружје се монтира преко носача QRP2 који се поставља на Пикатини шину. Носач има подлошку помоћу које се може прилагодити висина нишана онако како одговара кориснику. Поуздано функционише у свим климомеханичким условима. Компатибилан је са пасивним уређајима свих генерација и увеличавајућим тандем додатком Aimpoint 3XMag (увечања три пута). На предњем делу окулара је антирефлексна мрежица, а гумене капице или поклопци, штите објектив и окулар од механичких оштећења. Кућиште батерије је на горњој десној страни нишана. Код модела Comp M4S, који има потпуно исте карактеристике, кућиште батерије смештено је на доњем делу тела нишана (рађен по захтеву америчке војске). Модел Comp M4 усвојен је у наоружање Оружаних снага САД и постепено ће заменити старији модел Comp M2. У нашој војсци Comp M4 основни је нишан на аутоматским пушкама НК 416, G36 KV и G36C, које користе припадници Специјалне бригаде.

Micro T-1 је са тежином од 116 g и дужином од 69 mm најмањи и најлакши рефлексни нишан компаније "Aimpoint AB". Без обзира на малу масу и димензије, нишан има скоро исте перформансе као остали нишани поменуте компаније. Доступан је у варијантама са црвеном тачком величине 2 или 4 MOA, што значи да се може ефикасно користити за гађање циљева на разним даљинама. Напаја се литијумском батеријом од 3 V

тип CR2032. Може се упарити са пасивним уређајима свих генерација. Има осам нивоа осветљености за дневне услове коришћења, четири за рад са пасивним уређајима и један екстра јак ниво за коришћење при јаком сунчаном осветљењу. Идеалан је за монтирање на јуришне пушке, аутомате, сачмаре па чак и пиштоље. Њиме су опремљене многе специјалне јединице у свету, а омиљен је међу специјалним јединицама Руске Федерације, које користе Micro T-1 на модификованим моделима пушака АК-47/АК-74 (постављен углавном на предњем делу пушке, на тактичкој шини изнад гасног цилиндра).

Micro T-2 је најновија генерација нишана серије Micro. Сличних је карактеристика као његов претходник (напајање, нивои осветљености, употреба са пасивним средствима). Нешто је тежи (130 g), али зато отпорнији на ударце и падове јер је читав склоп смештен у квалитетније алуминијумско кућиште и има фабричке заштитне поклопце објектива и окулара.

ПРИНЦИП РАДА

Код рефлексних нишана, нишанска црвена тачка (отуда и назив red-dot) добија се рефлексом снопа LED диоде на конкавном, полупроводном сочиву, док је код холографских нишана кончаница уснимљена у холографски филм уграђеном у сам прозор нишана и активира се ласерским снопом. Тако се због стереотипске природе људског ока добија утисак да је нишанска тачка – кончаница директно залепљена за циљ.

Осим тога, уграђено је квалитетније стаклено сочиво, па је боља пропустљивост светлости. Величина тачке од 2 MOA пружа могућност гађања циљева на мањим и већим даљинама. Micro T-2 је погодан и за постављање на оптичке нишане снајперских пушака, као помоћни нишан за гађање циљева на ближим одстојањима.

Aimpoint PRO (енг. Patrol Rifle Optic) почео је да се производи 2011. године. Нишан има транспарентне (провидне) заштитне поклопце објектива и окулара, што омогућава брзо гађање изненадних циљева када су поклопци затворени. Величина кончанице је 2 MOA, а напаја се литијумском батеријом од 3 V. Има 10 нивоа осветљености кончанице, шест за дневно и четири за коришћење са пасивним средствима. Радни век са једном батеријом је око три године.

Поред војних модела, компанија производи широк асортиман рефлексних нишана за лов и спортско стрелаштво који по квалитету ни мало не заостају. То су нишани серија Aimpoint 9000L (1x и 2x), Comp C3, H30, H34, Micro H1 и Micro H2.

Компанија "Aimpoint AB" поставила је високе стандарде у производњи и квалитету рефлексних нишана које други произвођачи покушавају да достигну (поузданост, мала потрошња батерије, робусност). Несумњиво је да ће и даље остати лидер у њиховој производњи. Даљи рад биће вероватно усмерен на израду још квалитетнијих нишана са већом аутономијом рада, мањом црвеном тачком и применом још напреднијих електронских кола. Произвођач је најавио да увелико ради на развоју новог модела рефлексног нишана за војно тржиште који ће бити представљен 2017. године. ■

Бојан РАЈИЋ

ПУТЕВИ И СТРАНПУТИЦЕ НУКЛЕАРНОГ РАЗОРУЖАЊА

Ове године обележавају се две деценије од како је усвојен Уговор о свеобухватној забрани нуклеарних проба (ЦТБТ), један од камена међаша на тегобном путу ослобађања човечанства од опасности које собом носи нуклеарно оружје. Генерална скупштина УН прихватила је текст тог споразума још 1996. године, али он до данас, нажалост, није ступио на снагу.

НОВИ МОДЕ

Могло би се рећи да је нуклеарно наоружање новина у људској историји. До половине 20. века ништа слично томе није ни постојало. Начини за вођење борбених похода одувек су се усавршавали. Рушилачка моћ оружја унапређивана је поступно и била ограничена пре свега на ратом захваћена подручја и њихову непосредну околину. Међутим, убрзано нагомилавање огромних стокова нуклеарног наоружања страховите разорне снаге први пут у историји отворило је могућности уништења читавог човечанства и самог живота на Земљи, и то не једном већ више пута (тзв. „kill capacity“).

Прва експлозија атомске бомбе изведена 16. јула 1945. у пустињи Новог Мексика, САД, означила је улазак у потпуно нову еру. Стога ни не чуди што је резолуција Генералне скупштине УН из јануара 1946, прва уопште усвојена у том високом телу, садржала одредбе у чијем је средишту било атомско оружје. Том приликом установљена је и Комисија за атомску енергију, којој је био поверен задатак „израде предлога за контролу атомске енергије до опсега неопходног за

осигурање њеног коришћења искључиво у мирољубиве сврхе“. Комисији је поверена и припрема предлога за „елиминасање атомског оружја из арсенала појединих националних држава, као и других значајних оружја погодних за масовно уништење“.

Међутим, у годинама и деценијама које су уследиле, остварење племенитих циљева, постављених на самом почетку, истинског нуклеарног разоружања, показаће се као изузетно тешка мисија.

Две деценије ЦТБТ

Управо ове године обележавају се две деценије од како је усвојен Уговор о свеобухватној забрани нуклеарних проба (ЦТБТ), један од камена међаша на тегобном путу ослобађања човечанства од опасности које собом носи нуклеарно оружје. Генерална скупштина УН прихватила је текст тог споразума још 1996. године, али он до данас, на жалост, није ступио на снагу.

ТАЛАС РНИЗАЦИЈЕ

Обраћајући се свечаном скупу којим је недавно у Бечу обележен јубилеј ЦТБТ уговора, генерални секретара УН Бан Ки Мун подсетио је на значај онога што је постигнуто на његовом остварењу, али је истовремено указао на неопходност да се уложе напори како би што пре коначно ступио на снагу. Отуда би двадесетогодишњицу Уговора о забрани нуклеарних проба ваљало разумети пре свега као „подсетник на делатности које још предстоје да би овај уговор задобио универзално важење, дакле, као позив на акцију”.

Када су половином прошлог века велике силе кренуле у развој атомског оружја, нуклеарне пробе требало је да послуже као један од главних инструмената. На тај начин ти, за животну околину иначе веома штетни тестови представљали су најзначајнији вид и претпоставку трке у наоружању. Стога је од самог почетка у фокусу свих покушаја заустављања трке било питање стављања ван закона нуклеарних проба.

Прве атомске бомбе су уз непојамне могућности уништавајућег механичког и топлотног дејства, располагале и

једном до тада непознатом радиоактивном компонентом. Управо су радиоактивне падавине, као стални пратећи ефекат нуклеарних експлозија, особито оних које се изводе у атмосфери, изазвале велику забринутост јавног мњења у свету педесетих и шездесетих година 20. века. Упозоравано је на њихов погубан утицај на човека, воду, земљиште које користи, природну околинду уопште.

На изузетан одјек у том смислу наишла је иницијатива коју је индијски премијер Џавахарлал Нехру 1954. године упутио генералном секретару Уједињених нација. Угледни државник, један од оснивача Покрета несврстаних, положио се за усвајање споразума којим би се обуставиле атомске пробе. Био би то истовремено и први корак ка заустављању производње и нагомилавању залиха нуклеарног наоружања у целини.

Требало је, ипак, да протекне готово читава деценија да се оствари први значајнији продор ка елиминасању нуклеарних тестова. После дугогодишњих преговора, тадашње нуклеарне силе, САД, СССР, Велика Британија, потписале су 5. августа 1963. у Москви Уговор о забрани проба нуклеарног оружја у атмосфери, космосу и под водом.

Тим споразумом, познатом под енглеском скраћеницом ЦТБТ, установљена је делимична забрана нуклеарних тестова. Две велике силе – чланице нуклеарног клуба, Кина и Француска, нису га потписале. Упркос томе, Француска је 1974. године обзнанила да више неће практиковати нуклеарне пробе у атмосфери. Што се Кине тиче, последњи тест те врсте обавила је 1980. године, а 1986. објавила је да ни она неће прибегавати нуклеарним експлозијама на отвореном.

Као што је познато, атомске пробе после 1963. године нису обустављене, већ су премештене у други амбијент, под земљу, што није било обухваћено првобитном забраном. У ствари, њихов број се наредних година знатно повећао.

Брана хоризонталном ширењу

Уговор о неширењу нуклеарног наоружања (НПТ) из 1968. године представљао је нови важан искорак на подручју нуклеарног разоружања. Раширено је мишљење, узимајући у обзир све околности, да је реч о значајном достигнућу, пре свега, у настојањима да се заустави хоризонтално ширење атомског оружја. Као нека врста компензације прокламовано је да ће све земље уживати користи од мирољубивог коришћења атомске енергије. Француска и Кина нису потписале ни тај уговор. Међутим, Француска је одмах ставила до знања да ће се у пракси понашати као његова потписница. Кина је такође нагласила да не подржава неширење нуклеарног наоружања, иако је имала неке примедбе на поједине одредбе уговора. Влада Индије саопштила је 18. маја 1974. да је управо изведена нуклеарна експлозија коју је извела имала искључиво мирољубиве намере.

У преамбули НПТ уговора било је помена о свеобухватној забрани проба као кораку, али се даље од тога није ишло. Велике заслуге за остварење те идеје имала је скупина научника из више земаља, позната као Група научних експерата (ГСЕ). Почев од 1976. године они су истраживали технике мониторинга и друга питања у вези са верификацијом будућег уговора о свеобухватној забрани проба. Али тек почет-

ком деведесетих година, у повољнијем политичком окружењу, започели су и формални преговори о документу који би поставио темеље за потпуну елиминацију проба.

Разговори о том документу вођени су унутар Конференције за разоружање (ЦД) и потрајали су неколико година. Конференција, са седиштем у Женеви, једино је тело за мултилатералне преговоре о контроли наоружања и разоружања у свету и има посебну везу са системом Уједињених нација.

Упркос тешким преговорима, захваљујући, пре свега, доприносу Групе научних експерата, релативно брзо постигнут је компромис о режиму верификације. Генерална скупштина УН коначно је 10. септембра 1996. прихватила текст Уговора о свеобухватној забрани нуклеарних проба (ЦТБТ).

Поред других одредби, документом је предвиђено да ступи на снагу тек када га потпишу и ратификују све 44 државе са нуклеарним капацитетима, наведене у Анексу 2 Уговора. Прописано је и образовање интернационалног мониторинг система (ИМС) са 337 организационих јединица, као и увођење система инспекција на лицу места. Све то требало је спровести у пуном обиму тек када уговор ступи на снагу.

Већ у новембру 1996. године установљена је и Припремна комисија за спровођење ЦТБТ, са седиштем у Бечу. Главни задаци тог тела са привременим овлашћењима били су изградња верификационог режима и промотивне делатности, популаризација напора на ратификацији уговора како би, ипак, у разумном року ступио на снагу.

Говорећи о снази и применљивости самог документа, може се рећи да су се до сада државе потписнице углавном

придржавале његових одредби, док су прекршиоци углавном биле оне земље које га нису потписале. Тако су током 1998. године нуклеарне тестове извеле Пакистан и Индија. Северна Кореја извела је атомске пробе 2006, 2009, 2013. и 2016. године.

Важних осам

Бројке говоре да су до настанка овог текста 183 државе потписале тај споразум, а 164 су га ратификовале. Од укупно 44 земље са нуклеарним капацитетима, које по Анексу 2 уговора треба да потпишу документ да би постао пуноважан, до сада је то учинило њих 36. Ипак, указујући на значајан успех остварен од 1996. године, генерални секретар УН Бан Ки Мун недавно је, између осталог, подвукао да су од потписивања уговора ЦТБТ прекршиле само три државе, а у овом столећу једна. Систем верификације комплетиран је скоро 90%, а уговори попут ЦТБТ постали су кочница за наставак развоја нуклеарног наоружања и у квантитативном и у квалитативном погледу. Сам споразум и његова примена заузимају истакнуто место и у Акционом плану за нуклеарно разоружање у пет тачака генералног секретара УН. Имајући све у виду, Бан Ки Мун упутио је апел државама на које се односи Анекс 2 ЦТБТ да, уколико то већ нису учиниле, без одлагања приступе његовом потписивању и ратификацији. Управо те земље, тврди први човек УН, њих осам, имају „посебну одговорност и могућности да пруже знатан подстрек свима осталима на путу према свету слободном од нуклеарног оружја”.

Перспективе нуклеарног разоружања

49

Више од седам деценија људски род настоји да умањи опасност од нуклеарне катастрофе. Досадашња настојања довела су до склапања извесног броја међународних споразума. Посебно значајни резултати остварени су као плод билатералних договора САД и СССР, попут преговора унутар САЛТ, почев од 1969. године.

Ипак, може се приметити да постоји трајан раскорак између нагомиланих моћних арсенала, остварених резултата у заустављању трке у наоружању и разоружања. Указује се не само на незадовољавајући темпо којим се одвија нуклеарно разоружање, већ и на неке знакове да се иде у супротном смеру. Угледни стокхолмски институт за истраживање мира, SIPRI, недавно је обнародовао своје најсвежије процене о величини нуклеарних снага у свету. Његове анализе показују да укупан број нуклеарних бојевих глава у свету наставља да се смањује, али и да ниједна од актуелних девет нуклеарних сила (САД, Русија, Велика Британија, Француска, Кина, Индија, Пакистан, Израел, Северна Кореја) није спремна да се у догледној будућности одрекне тог арсенала. И док SIPRI запажа извесна квантитативна смањења, на другој страни бележи све већа улагања у модернизацију нуклеарног оружја.

Тако је укупан број нуклеарних бојевих глава у свету почетком ове године опао са прошлогодишњих 15.850 на 15.395. Процењује се да је од тог броја оперативно распооређено 4.120 бојевих глава.

За извесно смањење бројног стања нуклеарног оружја у свету најзаслужније су, пре свега, САД и Русија, које су оствариле одређене редуције стратешких нуклеарних снага. Билатералним уговором из 2010. године (тзв. Нови СТАРТ) договорено је да свака страна лимитира број стратешких нуклеарних бојевих глава на 1.550, а лансера и тешких бомбардера са нуклеарним оружјем на по 700. Истовремено, наводи SIPRI, САД и Русија приступиле су екстензивним и скупим програмима модернизације тог оружја. Тако се у САД, на пример, планира утрошак од 340 милијарди долара између 2015. и 2024. године на одржавање и свеобухватно осавремењивање нуклеарних снага. Према неким проценама, програм модернизације у САД могао би у наредних тридесет година да достигне и један трилион долара.

И остале нуклеарне силе, иако са знатно смањеним арсеналима, листом развијају и размештају ново нуклеарно оружје или објављују намеру да то учине.

„Упркос текућем бројном смањивању нуклеарних снага, перспективе за истински прогрес у области нуклеарног разоружања остају суморне”, сматра Шенон Кајл, експерт SIPRI. Према његовим речима, све државе поседнице тог оружја „истрајавају на давању приоритета нуклеарном застрашивању као угаоном камену њихових националних стратегија безбедности”.

У временима првих нуклеарних проба почетком друге половине двадесетог века, велике силе уводиле су ново оружје у своје убојне арсенале, рачунајући све више на њега као на један од стубова сопствене безбедносне стратегије. Да ли сада, много година касније, та веза слаби или се, како се чини, изнова продубљује? ■

Чедомир ПОПОВИЋ

61. МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА У БЕОГРАДУ Ненаметљива

Као и претходних 60 година, тако је и ове, последња недеља октобра на културној мапи региона посвећена књизи и књигољупцима. С оном добро знамом родитељском императивном реченицом „Књиге у руке“ као мотом и Ираном као почасним гостом, на Београдском сајму отворена је највећа књижара у овом делу света – Међународни сајам књига.

И мада ће се домети те најмасовније културне манифестације у нас свакако сагледавати пост фестум, дакле кад се сајамске капије затворе, а издавачи и књижари

попакују стотине хиљада примерака књига и изведу рачуницу, на којој су, с једне стране трошкови појављивања на Сајму, а с друге приход, један поглед на то што се до сада могло видети, ипак, није наодмет.

У времену када је страх за књигу, пре свега штампану, и њену будућност, оправдан, чини се да је на месту рећи да су први дани Сајма показали да штампана књига, упркос „киндловима“, интернету, свему што долази из виртуелног света, и даље живи и да има будућност. А то је веома важно, јер иако смо у 21. веку, када је образовање доступно већини, правци у којима се људско друштво кре-

Ће последњих година показују да је тек сада неопходно ући у борбу против незнања и заблуделости, како би свет људи имао шансу.

Полигон слатких мука

Фанфаре на замишљеном тргу између „улица“ Милутина Миланковића и Арчибалда Рајса означиле су почетак недеље књиге на Београдском сајму. А онда, Иван Негришорац, председник Матице српске, рече у поздравној беседи: „Отворимо књиге, удубимо се у њих, па ће се и нама

свет отворити пред очима и удубити се у нашу свест. Свет око нас јесте управо то – најсложенија могућа књига коју ваља ишчитавати.“

Заиста је тако – књига подразумева пре свега машту и жељу да се докучи оно што не видимо директно око нас, а без те маште и радозналости уперене ка свету који није увек пријатељски, зна се, ни наш далеки предак у пећинама не би направио први чамац, не би замислио да се тамо негде иза границе погледа, налази неки бог, или бољи свет.

Да је књига прави мост, види се и по одличној пракси коју организатори Сајма већ неколико година примењују

– сваке године једна земља је почасни гост, што у Србију доводи низ одличних аутора, често непознатих широј публици, али и нашу земљу представља свету. Ове године то је Иран. А у име Ирана, домаћине и госте сајма поздравила је Наргес Абијар, редитељка и писац за коју је књига мост ка световима.

„Роман Иве Андрића ‘На Дрини ћуприја’ је пре 40 година први пут преведен у Ирану”, рекла је Абијарова. „Не наметљива моћ књиге је управо у томе што је тих 400 папирних страница у стању да подигне мост који повезује четири века живота и, затим, тај исти мост продужи до сваке куће у свету. Листање ове књиге, док седим у свом дому удаљеном неколико хиљада километара, попут птице ме одводи на реку: у летњу жегу, у маштарије деце која лове рибу, међу отиске стопала древних јунака...”

Говорила је иранска гошћа и о више од две хиљаде година дугој традицији превођења у њеној земљи, о томе како већ 70 година жене Ирана пишу одлична дела... То је све оно што се ових дана може наћи на иранском штанду – много одличне литературе, превода, свега оног што се више од две хиљаде година таложило као духовна вредност старе Персије и модерног Ирана. И да, заиста много женских аутора. Али, како ван тога изгледа овогодишњи сајам и шта има да понуди?

Од комплета лажних диплома до Шекспира

„Клио се стиди”, сугестиван је наслов једног од последњих дела нашег историчара Радивоја Радича. За оне који знају да је Клио грчка муза историје и историографије, све је јасно – Радич је решио да се обрачуна са свим лажним писцима историја, са злоупотребом историје, митоманијом у историографији и оним што штети науци која једино може обезбедити солидне поставке за будућност. То, наравно, није једини куриозитет Сајма, нити једини

покушај обрачуна с незнањем. На полицама има и комплета лажних бланко диплома, за дипломце, магистре, докторе наука, затим многобројних дела чији је циљ исти. Јер, незнању и трагичном ширењу лоших школа ваља се каткад и подсмехнути. Ипак, оно што је најважније, Сајам обилује одличним насловима, ретким издањима, нових признатих медија попут стрипа, антикних издања...

Тако је стигао и „Успон и пад Трећег рајха” Вилијама Ширера, америчког новинара, који је славу стекао тако што се стицајем околности нашао у нацистичкој Немачкој и посматрао долазак нациста на власт, њихову владавину и сам Други светски рат, што би се рекло, изнутра.

Ипак, само летимичан поглед на понуду, показује да су се издавачи и књижари и ове године махом оријентисали на класике. Већина штандова обилује домаћим класицима, за којима не заостаје ни понуда ино-

страних. Како су ово године када свет обележава годишњице рађања и смрти највећих писаца попут Шекспира или Сервантеса, наравно да су се њихова непревазиђена дела нашао на многим штандовима.

Међутим, понуда оних који још нису добили ореол бесмртних, а одлични су писци, и уз то мање познати, попут скандинавских, нових генерација латиноамеричких аутора (уз обавезне Маркеса, Кортасара, Борхеса, Љосе) или нама још недовољно познатих књижевника, нимало не заостаје за класицима. Чак су издавачи и књижари који наступају на Сајму приметили да се за разлику од претходних година сада боље продају модерни писци, нарочито они који спадају у лакшу литературу.

Захар Прилепин, на пример, савремени „руски Буковски”, како су га често звали на Западу док се није отиснуо пут Домбаса као хуманитарни радник, присутан је на Сајму с три нова наслова – „Седам живота”, „Није туђи рат” и „Писма из Домбаса”. Тај провокативни аутор и жестоки критичар присутан је и лично, а у сусрету са читаоцима говорио је о рату на истоку Украјине, дволичности света, о томе како су људи мрачни и страшни али да је свет ипак топао, о томе да је језик најбитнији у књижевности.

„Све најбитније у књижевности дешава се у језику, у начину, приступу... Често је питање – о чему сте писали. То је глупо. О чему је писао Толстој у „Ани Карењини”. Била једна жена, па њен муж... Важна је слика света и слика душе човека. Кад пишем, желим да изградим извесно емотивно стање, да написано зрачи као песма”, објаснио је Прилепин, одговарајући на питања новинара и обичних читалаца.

Он, међутим, није једини светски писац на овогодишњем сајму. У сајамским халама могли су се срести и норвешки писац Ерланд Лу, Александар Мекол Смит и други. А на полицама има и до сада ређе објављиваних дела Брема Стокера, Артура Конана Дојла, финских писаца, афричке књижевности...

Оно што је најважније, заправо, јесте чињеница да, као и претходних година, Сајам посећује много љубитеља

књига. И мада ће се међу издавачима стрипова, те осме уметности која је за разлику од претходних времена и те како присутна баш у главној хали, наћи они који тврде да су прва два дана били катастрофална, многи мали издавачи за сада делују задовољно.

„Одбрана” на Сајму

Доста је куриозитета ове године везано за учешће Медија центра „Одбрана” на Сајму књига. Није реч само о насловима, који и те како привлаче пажњу шире публике.

„Медија центар се на овогодишњем сајму књига представља с безмало 400 издања, од чега је стотињак овогодишњих, а од тог броја, 25 књига намењено је широј читалачкој публици”, каже пуковник Стевица С. Карапанџин, директор Медија центра.

Од тих 25 издања, Медија центар на Сајму промовише 15 дела, из области геополитике, војног санитета, историографије. Велики број наслова и добрих издања ове године

сврстали су га на друго место међу домаћим издавачким кућама. Такође је важно што и овогодишњом продукцијом „Одбрана” учествује у обележавању века од Великог рата.

Шта ново нуди „Одбрана”? Најпре, дела која се не баве Првим светским ратом. Едиција „Четири војводе”, о најзнаменитијим војсковођама које је Србија имала, Радомиру Путнику, Степи Степановићу, Живојину Мишићу, Петру Бојовићу, приказује их и као војнике и као људе. Затим, историја краљевског ваздухопловства, те српско-грчких дипломатских односа у времену балканских ратова и Великог рата.

Медија центар одужио се и генералу Јовану Драгашевићу, утемељивачу војног издаваштва у Србији. Душан Бабац, стари сарадник, донео је ове године пред очи јавности 66 биографија Срба војних команданата у руској војсци, од времена Петра Великог до Октобарске револуције, осветљавајући тако онај део српске историје којим се до сада најуспешније позабавио Милош Црњански.

Од ове године широка публика моћи ће да сазна и много тога о томе како је 1999. године оборен авион F-117.

И наслови и из области геополитике су за препоруку. „Ера руског гаса” одговара на питање зашто ће тај енергент из Русије још задуго доминирати светом геополитике. „Јавни циљеви тајних друштава” Милоша Јанковића, помоћника министра одбране за људске ресурсе, позабавили су се темом која засигурно има везе и с безбедношћу али и геополитиком, што важи и за књигу „Политички деликти – атентат и побуна” Горана Матића.

За систем одбране али и нашу историографију веома су занимљиве књиге о Речној флотили, која је прошле године славила 100 година од оснивања, као и о развоју војног санитета.

Много пикантних дела, које може свако читати, пронаћи ће заинтересовани на штанду Министарства одбране. О томе најбоље сведоче посете грађана различитих профила и година.

„Обожавам авионе, погледајте како су леви”, усхићено каже дечак од десетак година, који заједно са другом и другарицом вуче кесе с књигама и прекопава по примерцима на штанду „Одбране”.

Норвешки војни изасланик Торе Андерсон каже да му је жао што не зна довољно добро српски језик: „Радо бих заронио у све ове наслове!”

О смислу књиге и читања

Можда ће се издавачи и књижари жалити на посећеност, продају и тако редом... Неки мањи издавачи су већ поставили питање сврсисходности Сајма на друштвеним мрежама, објашњавајући да постоје и другачији, а креативнији начини да се продаја књига учини масовнијом и у овом времену кризе. О томе други пут. Лаику, попут аутора текста, чини се ипак да је Сајам оправдао сврху и ове године, јер, ако ништа друго, опет је посведочио да је штампана књига заиста мост ка световима. А та књига је данас веома угрожена новим медијима.

Драгана Марковић, начелница Одсека за издавачку делатност Медија центра „Одбрана” каже: „Ма како се трудили да превазиђемо многе поделе и разлике, мора се признати да нас данас, више него икада, многе ствари раздвајају. Није ово прича о границама, боји коже, убеђењима и веровањима. Ово је прича о убрзаном времену данашњице, о брзим медијима, о брзим порукама, о брзим кафама, о брзим данима... У свој тој брзини, тако је мало времена за истинско, одмерено и потпуно поклањање пажње. Књига тражи управо то. И мало и много. За узврат, она нуди читаве светове између својих корица. Потпуно непознате, нове, неоткривене, блиске или далеке. Тек чином читања ти светови истински оживљавају, откривају се пред нама и постају део нас, део наше сопствене културе. Постају део разговора у породици, део ћаскања уз нешто спорију кафу, постају шлагворт за комуникацију или живот. Постају, у крајњој линији – оно нешто што нас спаја. Постаје наш код распознавања. Што нас враћа слогану овогодишњег сајма књига, дакле – књиге у руке.” ■

Милена МИЛЕТИЋ

Снимили Душка СТЕФАНОВИЋ и Срђан ХАЈСТЕР

ИСТОРИЈСКИ АРХИВ ГРАДА НОВОГ САДА

РИЗНИЦА ТРАЈАЊА

Удепоима те установе културе од националног значаја, која своју делатност обавља на територији девет војвођанских општина – Бачка Паланка, Бачки Петровац, Беоцин, Жабаљ, Врбас, Нови Сад, Сремски Карловци, Темерин и Тител, чува се око 7.000 метара дужних архивске грађе. Документа су распоређена у 914 фондова и обухватају раздобље од средине 18. века до данашњих дана.

Међу мноштвом докумената о развоју Града и околине, као и појединих органа и организација, правних и физичких лица из шездесетак, углавном бачких места, чувају се и бројна значајна документа која говоре о стању и кретању војски и војних команди на тим просторима, њиховом односу са градским структурама и грађанима.

– Обавеза укончавања војске била је најчешће решавана изнајмљивањем приватних кућа да би касније, формирањем сталног гарнизона, почели да се примењују други начини за решавање тог проблема. Градови су подизали касарне, које су потом закупљивале војне власти за своје потребе. То је случај и са Новим Садом – прича Душко Пантелић, виши архивиста и један од аутора изложбе о војним објектима.

Интересантан детаљ готово да је актуелан и за данашње прилике. Наиме, избијање Првог светског рата зауставило је до тада најозбиљније припреме за градњу сталног друмског моста који би премостио Дунав код Петроварадинске тврђаве. Према списима која се чувају у Архи-

Поносни смо на изузетну вишегодишњу сарадњу са командама и јединицама Војске Србије и установама Министарства одбране у новосадском гарнизону и Медија центром „Одбрана”. Последњих неколико година она је интензивиранија заједничким ангажовањем на неколико значајних изложбених поставки. Извојио бих изложбе о војним објектима, обележавања 250. годишњице Шајкашког батаљона и 60. годишњице ослобођења Града Новог Сада. Она је видљива и у нашим, готово свакодневним, контактима, испомагању, уступању средстава за рад – каже Петар Ђурђев, директор Историјског архива Града Новог Сада.

1. новембар 2016.

ПОСЕБАН КОВЧЕГ ЗА АКТА

Градска архива стара је колико и сам град. Једна од тачки Повеље о проглашењу Петроварадинског шанца за слободан и краљевски град, коју је 1748. издала Марија Терезија, предвиђала је да се сва значајна акта морају чувати у посебном ковчегу, а да се подаци о њима уредно, по алфабетском реду унесу у регистар. Након тога, Архив је с временом бивао све богатији, мада је у неколико наврата у драматичним околностима које су погађале град, као што су велика поплава 1769. или револуционарни догађаји 1849. године, тешко оштећен. Знатна оштећења архивска грађа претрпела је и током, као и непосредно по завршетку Другог светског рата. Недавно Архив се, из поприлично неуловног смештаја, са Петроварадинске тврђаве преселио у потпуно нов објекат, који обезбеђује чување, обраду и презентацију грађе по највишим светским стандардима – наводи Ђурђевић.

ву, уговором склопљеним 1922. године између новосадских власти и Команде Прве армијске области, граду је уступљен Мостобран (утврђење у непосредној близини града на обали Дунава грађен када и Петроварадинска тврђава), а за узврат град је војсци предао касарну краља Петра у Улици војводе Бојовића, касарну краља Александра у Футошкој улици, земљиште на коме се налази аеродром и ваздухопловна команда, земљиште на коме се налази база Речне флотиле, плац на Кеју предвиђен за изградњу Официрског дома, баракe на Кисачком путу и плацева чије ће се локације накнадно утврдити за градњу војних објеката и станова за официре и војне чиновнике.

Из докумената представљених у каталогу поменуте изложбе, ишчитавамо и да је садашњи Дом Војске Србије изграђен након Одлуке тадашње Команде Прве армијске области 1923. године о градњи Официрског дома на обали Дунава. Градске власти су исте године издале привремену дозволу да посао буде реализован по усвојеном пројекту архитекте Јурија Николајевича Шрeтер, тада војног инжењера четврте класе.

Зграда садашње Команде Прве бригаде, на пример, обухвата три објекта различите намене, грађена у различито време и различитих стилских карактеристика. У њима се налазила и Команда Прве армијске области Војске Краљевине Југославије, за време Другог светског рата Команда мађарских окупационих снага и затвор познат под називом „Армија“, у коме су мучени српски и југословенски родољуби. Након рата ту се поново смештају војне команде.

Готово је немогуће радити на стручном, научном или каквом другом раду о кретању војски и њеним објектима у граду, а да се не завири у депое и списе Историјског архива Града Новог Сада, и не консултује његово стручно особље.

Крајем јуна 2013, поводом 250 година од оснивања Шајкашког граничарског батаљона, војне формације Речне флотиле, која је настала 1763. на простору југоисточне Бачке, Медија центар „Одбрана“, у сарадњи с Историј-

ским архивом Града Новог Сада, Војним архивом, Војним музејом из Београда и Центром за развој Шајкашке, приредио је и изложбу „250 година Шајкашког батаљона“. О Шајкашима, претечи Речне флотиле, по сценарију Петра Ђурђевића и режији Богдана Амићића снимљен је и документарно-сторијски филм „Шајкашки батаљон“.

Истичући задовољство што имају прилику да пруже скромну помоћ адмиралу у пензији Бошкун Антићу и поручнику корвете Драгану Спасојевићу, ауторима монографије посвећене стогодишњици Речне флотиле, Ђурђевић наглашава:

– У свим нашим радним искушењима са којима се у Архиву сусрећемо и кроз која пролазимо могли смо, и можемо увек да се ослонимо на припаднике Војске Србије новосадског гарнизона, али и они на нас. ■

Будимир М. ПОПАДИЋ

Директор Историјског архива града Новог Сада
Петар Ђурђевић

НОВИ САД
Штаб Команде I Армијске Области

Нови Сад Официрски Дом
Novi Sad Oficirski Дом

СРПСКЕ ВОЈНЕ МАРАТОНКЕ ТРЕЋЕ НА СВЕТСКОМ ПРВЕНСТВУ

НАДОХВАТ

ОЛИМПИЈСКЕ НОРМЕ

На 48. светском војном првенству у маратону, одржаном 2. октобра у Торину, четворчлана женска екипа Министарства одбране и Војске Србије, која је први пут наступила у тој елитној дисциплини, освојила је бронзану медаљу у екипној конкуренцији. Тим су чиниле поручница Невена Јовановић, разводнице Наташа Ђулафић и Маријана Чегар Лукић и војна службеница Ксенија Бубњевић.

До идеје о учешћу војних маратонки у најзахтевнијој атлетској дисциплини на светском првенству дошло се прошле године током лета, у кампу CISM-е на Копаонику, каже капитен екипе, потпуковник Ненад Милосављевић, који је трчао у Торину као најуспешнији члан мушке екипе, која је освајањем 14. места такође постигла запажен резултат.

– Одабир девојака није био проблем, јер се у Војсци њих укупно пет озбиљно баве трчањем, од којих три никада нису трчале маратон – каже Милосављевић и додаје да се Ивана Петровић, која је недавно имала запажен резултат у београдској „Најк“ трци, ове године определила за краће деонице, па се селекција сама наметнула.

Екипа с две дебитанткиње, створена пре само годину и по дана, у свом првом екипном наступу остварила је успех за историју, а времена која су девојке постигле била би довољна за прво, треће и четврто место на Првенству Србије, каже капитен војне селекције потпуковник Ненад Милосављевић и као наредни велики циљ најављује да ће до 2020. године Војска Србије имати професионалног припадника који ће остварити олимпијску норму

Већ на Копаонику се размишљало о томе какви су реални домети екипе у којој две такмичарке никад нису биле на старту најдуже трке, и тек је као нада тињало да би заједнички резултат (до кога се долази тако што се три најбоља времена саберу и поделе) могао бити око 3 сата и 15 минута, што би можда било довољно за бронзану медаљу.

– Девојке су биле треће од 11 екипа и потпуно су превазишле моја очекивања, трчећи далеко брже од пројектованих 3,15 екипно, чак 3,03, и то Наташа Ђулафић 2,56, Невена Јовановић 3,05 и Ксенија Бубњевић 3,06. Све су то фантастична времена и ако бисмо их рангирани на првенству Србије, било би то прво, треће и четврто место – каже потпуковник.

Такмиче се с професионалцима

Пољакиње, са којима наступају и олимпијске репрезентативке те земље, већ традиционално су биле најбрже, док су друге Сједињене Америчке Државе, које су нашим такмичаркама „измакле“ за мало. Ипак, кажу срп-

ске војне маратонке, поштено је рећи да се на таквим смотрама у деведесет посто случајева такмиче са спортистима професионалцима, иако долазе из војних колектива, а потпуковник Милосављевић као пример наводи Словенију, која запошљава професионалне атлетичаре и обезбеђује им радна места у Војсци, Полицији и у Управи царине.

– Они на послу немају друге обавезе осим да се припремају за такмичење, док је нама маратон практично хоби, и у највећој мери се тренира мимо радног времена. Девојке имају пуно радно време, сменски рад и остало, а оствариле су трећи резултат на светском првенству – каже капитен и објашњава да на маратон не можете никога натерати, јер је реч о великом одрицању, па је за српски војни тим било од пресудног значаја да Наташа и Невена уопште пристану да учествују.

Припреме су трајале годину дана. Углавном је било разумевања на послу, кажу маратонке, а највише је помогла делегација Војске Србије при CISM-и, предвођена бригадним генералом Синишом Радовићем, која је препознала велику жељу екипе и војним спортистима омогућили три тренажна кампа, у Словенији, на Копанику, и још један двонедељни, пред само такмичење.

Девојке су имале своје тренере ван система, осим Наташе Ђулафић коју је тренирао капетан Блажо Максимовић, члан мушке маратонске екипе. Истрчавши 2,56 у свом првом маратону, она је постигла резултат за само 11 минута испод олимпијске нормe, па је следећи циљ, о коме говори капитен војне селекције потпуковник Милосављевић, да до 2020. године Војска Србије има професионалног припадника који ће остварити олимпијску норму, што се није догодило ни у време ЈНА.

– Треба да покажемо српској јавности какве сјајне људе имамо у Војсци и заиста мислим да циљ о коме говорим није недостижан. Али, да би се остварио, неопходна је већа подршка. Не мислим ту на новац или опрему, пре свега реч је о обезбеђивању времену за тренинг и за одмор. CISM нас максимално подржава, а очекујемо да ће и други у систему – каже Милосављевић и најављује да је наредно такмичење на коме ће девојке учествовати Светско војно првенство у полумаратону, наредне године у Паризу.

Трчи, маратон је тек почео!

Ксенија Бубњевић, запослена као професорка на Војној академији и најуспешнија триатлонка у Војсци Србије, каже за себе да је пре рођења ћерке имала времена да се тражи у различитим спортовима, али да сада мора пажљивије да га троши.

– Вратила сам се триатлону, који је мој примарни спорт и волим да кажем да сам триатлонка која је трчала маратон с колегиницама, а за успех сам пре свих захвална тренеру Владимиру Савићу – каже врсна спортисткиња, која управо довршава докторску дисертацију чија је тема физичко вежбање током трудноће.

Поручница Невена Јовановић, једина жена официр међу маратонкама, на дужности командира вода у „Кобрама”,

истиче да, поред редовних дужности, које подразумевају сменски рад и веома тешко уклапање с тренингом, успева да постиже врхунске спортске резултате. Додаје да машта о слободном викенду и да има више времена за одмор и тренинг.

– Ове године била сам и првак државе у планинском трчању, освојила друго место на београдском полумаратону. Остварила сам низ запажених резултата у тркачким дисциплинама. На Светском првенству у Торину први пут сам трчала маратон и од 16. километра имала сам проблем с ногом, па сам се намучила због јаког бола, али нисам ни помишљала да одустанем да не бих екипу оставила без плазмана – каже поручница и истиче да је у кризним тренуцима Ксенија бодрила речима „маратон је тек почео, нема одустајања”. И није.

Невена каже да ни екипе нити резултата не би било без потпуковника Милосављевића и Снежане Станчетић, која је много помогла у техничком делу тренинга, око вежби снаге, загревања и истезања. Све девојке истичу да је техничка секретарка екипе била својеврсна „кохезивна сила” и од свих прихваћен ауторитет.

Снежана, као одговор на комплименте, истиче да је женска екипа Војске Србије великим успехом у Торину показала да атлетика није само индивидуални спорт, већ да тимски дух и јединство побеђују.

– Ипак требало је, поред редовних и ванредних задатака, заборавити на слободно време и претрчати хиљаде

ПРИЗНАЊА

По повратку из Рија српске параолимпијце угостио је председник Републике Србије Томислав Николић, а Немању Димитријевића, освајача бронзане медаље у дисциплини бацања копља, чији је отац пуковник Ненад Димитријевић, професор на Војној академији, и пензионисане припаднике Војске Србије бронзаног стонотенисера Митра Паликућу и селектора стрељачке репрезентације Ненада Пајића примили су и министар одбране Зоран Ђорђевић и начелник Генералштаба генерал Љубиша Диковић.

километара. Срећом имали смо велику подршку генерала Синише Радовића, али и мушке екипе у маратону, нарочито капетана Блажа Максимовића, с великим искуством и стручним знањем.

Управо је он тренирао најбржу српску војна маратонку, разводницу Наташа Ђулафић, која ради у Гарди, и која је од тренутка када је одабрана, вредно радила са тренером па је током ове године остварила значајне резултате, међу којима и треће место на београдском полумаратону.

За крај, нек остане забележено да бављење спортом сада већ трофејних српских војних маратонки није њихова професионална обавеза, већ су, како истичу, спортисти аматери који постижу запажене резултате захваљујући личном ентузијазму и да се надају да ће за тај ангажман убудуће бити више разумевања. ■

Владимир ВЈЕШТИЋ

СУКОБ ЈЕ НЕИЗБЕЖАН

По повратку у Вараждин Милан наставља да помно прати све што се дешава у касарни, граду у коме службује, Хрватској и целој Југославији. Запажа да се немили догађаји одвијају несмањеним темпом и да су могућности да се ситуација окрене у позитивном смеру све мање.

У Хрватској је под оружјем око 100.000 војника, спремно је 170 тенкова, 900 артиљеријских оруђа, 20 авиона и хеликоптера, али се Книнска крајина и западни Срем нису предавали. У записима за 18. мај аналитичари констатују да Словенија врши убрзане припреме за отцепљење!

Баш у том време, Милан добија наредбу за прекоманду у гарнизон Бјеловар. Готово да се обрадовао јер одлази у колектив способног и спремног команданта гарнизона, пуковника Рајка Ковачевића, дивног човека из Великог Радића код Босанске Крупе. Стасом и ликом подсећа на дивове из Ђопићевих прича. И Рајков отац Лазо служио је отаџбини, потпуковник у пензији и првоборац.

У вараждинској касарни „Калнички партизани“, где је Милан провео успешне и незаборавне дана, на испраћај су дошли сви другови до којих му је било стало. Командант касарне пуковник Борислав Попов није крио да му је

жао што се растаје са добрим сарадником, а пуковник Рајко Ковачевић прима га срдачним речима добродошлице:

– Срећна ти твоја нова дужност начелника техничке службе у нашем гарнизону. Не треба ти ништа више причати. У потпуној смо блокади и ово на добро не може никако изаћи, јер се већ догађа зло. Морамо отворити четворо очи – рекао му је пуковник Ковачевић.

Нема мира

Крајем маја 1991, Милан чита званичне извештаје: „Из правца Мађарске се и даље одвијају ноћни транспорти... На караулама се без објашњења мења командни кадар... Српске куће се и даље обележавају... Породице наших старешина се морају селити... Јануарско филмско упозорење наше армије као да није ни примећено...”

Крајем јуна, исто: „Рањен је официр ЈНА из Новог Места, настављају се масовни напади на касарне ЈНА у Словенији.... Оборен је војни хеликоптер Ми-8, приликом извршавања задатака из наредбе Савезног извршног већа, 27. јуна око 19 часова, код места Иг код Љубљане. Летелица је оборена противваздушном ракетом. У несрећи су погинула три члана посаде... Командант РВ и ПВО ге-

Хрвати 13. септембра искључују воду и струју тако да су старешине и војници у складишту остали без основних потреба за живот. Повремени напади и пуцњава нису престајали, али се малобројни браниоци складишта у Беденику нису уплашили, борили су се неустрашиво. Нападаци не бирају мете, мада пазе да не погоде тамо где су смештени муниција и противтенковске мине јер би тиме уништили оно што желе да отму. А у складишту има преко 170 тона експлозива, плус техника, интендантска опрема, возила и резервни делови.

нерал-пуковник Антон Тус је пензионисан... Премијер Анте Марковић шаље голобраде младиће празних шака пред Јаншине митраљезе... Нејасно је зашто снајперима пуцају на голобраде младиће у сивомаслинастим униформама... Систематски се узнемиравају и породице старешина ЈНА."

Почетком јула не престаје невероватно прљав рат у Словенији. Очитује се велика мржња према свима који носе униформу, али је нејасно, зашто и откуд? Упркос томе, информативна служба Љубљанског корпуса саопштава да „ЈНА није нити ће икада бити у рату са словеначким народом нити за њега може бити окупатор. ЈНА само доследно и упорно извршава задатке које су пред њу поставили Скупштина, влада Југославије и Врховна команда ЈНА, искључиво на заштити територијалног интегритета Југославије, као једино признатог међународног субјекта”.

У Београду се одржава митинг мајки, траже да им се деца врате са служења војног рока у Словенији и Хрватској. По путевима две сецесионистичке републике, почетком лета 1991. године, кретале су се колоне аутобуса и путничких аутомобила из Србије, који су возили очеве и мајке, да из ЈНА врате „своју децу” кућама.

... Готово сви Словенци и Хрвати, официри и подофицири ЈНА, напустили су касарне и гарнизоне... Коначно 5. јула војници и старешине ЈНА се повлаче из Словеније, у Сарајеву се одржава велики митинг за опстанак Југославије... У Приједору је 15. јула непознато лице, у јутарњим часовима, пуцало на касарну „Жарко Зрењанин”.

Оружани сукоби у Хрватској започели су у пролеће 1991. године, после инцидента на Плитвичким језерима. Од тог дана великом брзином шири се општа нетрпељивост и антисрпска хистерија, која прети да захвати и Босну и Херцеговину. У Бршадину је Ставан Инић, стар 57 година, убијен из револвера у тренутку када је хтео да на своју кућу стави српску заставу. У Сплиту је 50.000 разја-

Милан Тешић

рених јуришника у име „младе демократије” оргијало под својом шаховницом. У том изливу „радости” задављен је војник ЈНА Сашо Гешовски. Дело распећеног сплитског давитеља који гуши војника ЈНА у једном транспортеру, италијанска штампа квалификује као дело српског четника...

Напади на војску

Са радија, телевизије и у штампи свакодневно се сервирају узнемиравајуће вести из Хрватске и Словеније. „... На подручју Копривнице, Крижевца, Бјеловара и Вараждина организовани су пунктови за осматрање активности јединица ЈНА. Осматрање је организовано по групама,

које чине младе особе, састав групе је до пет лица. Непозната лица телефоном вређају и узнемиравају старешине из касарни и штабова ЈНА у Бјеловару и Копривници... У многим местима у Хрватској одржавају се протестни зборови грађана на којима је, између осталог, истицана победа над ЈНА, а у Вировитици сиже збора је био: '... успећемо, довољно смо јаки...' Цивил наоружан аутоматском пушком провоцирао је војника стражара у касарни 'Ђуро Ђаковић' у Задру, говорећи: 'Бежи војско одавде, још имате времена'..."

Ситуација у Словенији и Хрватској је конфузна и нејасна. Штаб Врховне команде ОС СФРЈ, који је у сталном заседању, саопштава 29. јуна 1991. године: "... Ситуација у земљи је драматична. Прети распад Југославије. Воде се жестоки међунационални сукоби, а на помолу су и нови. На почетку смо грађанског рата... Штаб Врховне команде позива све грађане и патриотске снаге да се супротставе гурању земље и наших народа у свеколику катастрофу."

На једностране акте Словеније и Хрватске реагују и органи Федерације. "... Савезно извршно веће и све институције Југославије, укључујући органе безбедности и органе ЈНА, дужни су да континуирано предузимају мере и радње изнуђене једностраним актима којима ће се спречити прекрајање Југославије, промене њених граница, нарушавање режима на граници СФРЈ, присвајање царинских органа и имовине Југославије и да предузму сва легитимна средства којима ће се супротставити једностраним одлукама и опредељењима и понашањима којима се намеће воља другима..."

Дани одлуке

На јутарњем реферисању пуковник Рајко Ковачевић саопштава свом помоћнику мајору Милану Тепићу да је корпус непопуњен, а морал, после отцепљења Словеније, никакав: „Ми од ових наших горе тражимо помоћ, а они траже од нас да са својим људством превозимо опрему и технику из Словеније са војних економија... Него да видимо шта ћемо ми овде да радимо. Какве ти имаш предлоге?“, питао је пуковник Ковачевић.

– Друже пуковниче, они ће да раде свој посао, а ми ћемо радити свој. Имам обавештење да се цивили под оружјем свакодневно и упадљиво мувају око нашег складишта у Беденику. То је врло близу Бјеловара. Ја бих вам предложио да Беденик буде моја брига.

– Ти одлично знаш шта за нас значи Беденик. Од нас више не морам да бринем о њему, он је твоја брига – закључио је пуковник Ковачевић.

Мајор Тепић је разумео наређење претпостављеног: одбрана складишта, звана „Барутана“ у селу Беденику код Бјеловара у његовој је надлежности и одговорности.

Припремио је све што му треба и својим аутом одмах кренуо на пут. Возећи трасом коју је одлично познавао, неповезано је мислио о томе како су Драгица и деца, шта ли раде отац и мајка, има ли у Комленцу каквих непријатељстава? Сетио се и свог семинарског рада из гимназије, пред очима му лебде усташка зверства у „Баћинским кречанама"... У стомаку начас завлада јака мучнина која не потраја дуго. Напрегнуто гледа напред. Нагло се враћа у реалност, размишља о извршењу задатка који му је пуковник Ковачевић поверио.

Мајор Милан Тепић зна да предстоје дани одлуке и дани акције. Ништа не сме оставити за сутра. Знају то и у Бјеловару и Беденику. Зна то и војник на стражи крај складишта Стојадин Мирковић, земљорадник из планинског села у околини Ваљева, који воли земљу у којој се родио и за коју су гинули његови прадедови и дедови, зна да је мора бранити по сваку цену. Мајка му је говорила да слуша старешине и да без поговора извршава и најтеже задатке. Дубоко зароњеног у мисли, пренуо га је звук возила које се приближавало капији складишта. Када је видео да из возила излази мајор Милан Тепић, осетио је олакшање.

Тепић је чуо за Мирковића, поузданог и смелог војника, али кад је изашао из возила приметио је на његовом лицу забринут израз. Заустио је да га нешто пита, али га је војник предухитрио и, у ставу мирно, рапортирао:

– Друже мајоре, у складишту је повећано стање борбене готовости. Непознати и по ноћи долазе аутомима, овде,

до улазне капије. Пуштају гласно музику, изађу на минут-два, нешто се дошаптавају, показују према нашој спаваони и онда одлазе. И тако по неколико пута на ноћ. То траје данима...

Док је Милан примао рапорт, војници из круга складишта, препознавши свог старешину, сјатили су се око Тепића и Мирковића. Желели су да чују шта ће мајор да каже, чему се могу надати. Брига и страх огледали су им се на лицима.

Мајор Тепић је, касније, са сваким војником понаособ разговарао. Хтео је да се увери колико је ко способан и где ће моћи највише да допринесе успешној одбрани. Са војником Стојадином Мирковићем посебно је разговарао, имао је поверења у њега да ће сваки, па и најтежи задатак у потпуности извршити. Мирковић, иако није крио забринутост за околности које се дешавају, изразио је своју одлучност да се складиште брани по сваку цену.

Драма

Гарнизон у Бјеловару је у септембру 1991. године био данима опкољен. Пуковник Рајко Ковачевић са недовољним бројем војника успешно је организовао одбрану. Сви су се добро распоредили. Држе се чврсто и одлучно. И у Беденику је мајор Тепић организовао распоред војника и старешина за одбрану складишта. У саставу има храбре старешине, потпоручника Стојана Поповића, старијег водника Ранка Стевановића и посебно одличне војнике Александра Савића из Ваљева, Стојадина Мирковића из Горњих Лесковица код Ваљева и Владимира Стојковића из Крагујевца...

Породица је код куће добро, рекла му је Драгица са којом се чуо телефоном. „Дјеца су пошла у школу“, нагласила је.

Милан јој је са уздахом одговорио:

– Тако сам се ужелео да вас видим... Желео је својој супрузи да каже и речи утехе, али се веза нагло прекинула. Милан је, ипак, одахнуо, чуо је оно што је најважније.

У Беденику крај Бјеловара драма је започела да се одиграва, крај је био неизвестан, или га је можда знао само мајор Милан Тепић, а наслућивао и војник Стојадин Мирковић, возач борбеног транспортера и нишанџија.

НЕ СМЕЈУ ДОБИТИ НИШТА

У предвечерје неизбежног сукоба мајор Тепић је окупљеним војницима саопштио злокобну истину:

– Војско, они нам не мисле добро, иако ми нико не мислимо зло. То сте и сами могли да запазите... Зато морамо бити сви к'о један... На провокације нећемо насједати. Од нас неће добити ни мрву повода, мада га они неће ни чекати. Технику и оружје, Богу хвала, имамо на претек, морамо све сачувати за наше потребе. Нападач не сме добити ништа, то је моја давна одлука...

Хрвати 13. септембра искључују воду и струју тако да су старешине и војници у складишту остали без основних потреба за живот. Повремени напади и пуцњава нису престајали, али се малобројни браниоци складишта у Беденику нису уплашили, борили су се неустрашиво. Нападаци не бирају мете, мада пазе да не погоде тамо где су смештени муниција и противтенковске мине јер би тиме уништили оно за шта се боре. А у складишту има преко 170 тона експлозива, плус техника, интендантска опрема, возила и резервни делови.

Пролазе дани, сваки је тежи од претходног, острашћени нападачи наваљују све већом снагом. Хоће да заузму складиште и дочепају се сјајног плена – врхунске технике и модерног наоружања, уз много муниције. Свакодневно се пуца, обострано.

Милан Тепић, командант складишта, зна шта ће предузети кад догори до ноката, али се још нада, можда ће моћи да се избегне најгоре. Упорно смишља и дограђује свој план за заштиту војника и одбрану складишта. У другој половини септембра 1991. године, нико у складишту није честито ни тренуо. На сан нико и не мисли. Јасно им је да имају одличан положај, само да их је више, нападачи им не би могли наудити. Брине га то што не може да успостави везу са Бањалучким корпусом, јер су им само они истинска шанса за извлачење из осињака.

Војник Стојадин Мирковић рапортира да су се нападачи разместили на тавану штале преко пута главног улаза у складиште и да већ три дана непрекидно осматрају и повремено отварају ватру...

Јутрос је телефон ненадано прорадио, три пута зове неко ко се представио као усташки сатник, нуди Милану двеста хиљада марака и пасош за иностранство, „где год изабере“. Каже: „Само изађите и то мало војске ће одмах за вама. Господине мајоре, што то значи да сад погинете, мислите да ће то неко цијенити. Људи су стока, господине мајоре. Ако не пристанете, немате никакве шансе. Ни ви, ни ваши људи. Знате ли колико нас је овдје у Беденику. Мислите да смо толики пут прошли да нас ту десетак шмркљаваца завитлава...“

Милан не обраћа пажњу на повике нападача, заједно са потпоручником Стојаном Поповићем и војницима журно завршава минирање складишта, још само десетак каписли са детонаторима. То је последње решење у случају да пуковник Ковачевић не успе да се пробије и пошаље појачање у људству. Ако стигне попуна, Милану је јасно да имају сасвим реалне шансе да се споје са Бањалучким корпусом. ■

(Насиљавак у следећем броју)

Војник
Стојадин Мирковић

УТВРЂЕЊА У СРБИЈИ – ПЛЕМЕНИТИ КОЗНИК У РАСИНИ

ЈЕРИНИН ГРАД

Древна средњовековна област Расина, која се налази на обронцима и у близини планинског масива Копаоника, и данас је препознатљива по изузетно богатом и разновродном културно-историјском и верском материјалном наслеђу. Многобројни манастири, цркве и црквишта, као и утврђени градови сведоче о моћи једне од некада најзначајнијих жупа у Србији у доба владара из династија Немањић, Лазаревић и Бранковић.

У јавности недовољно познат, а историјски и културолошки веома драгоцен, средњовековни утврђени град Козник с разлогом већ деценијама привлачи пажњу и интересовање стручњака и истраживача.

Утврђени град Козник смештен је на врху упечатљиво купастог планинског врха моћног копаоничког масива, на друму који води из плодне и питоме долине Расине у долину реке Ибар. У литератури се често помиње да се налази на обронцима Жељина, због близине масиву те планине и релативне велике удаљености од највиших врхова Копаоника, али се тврђава, наиме, налази на крајњем северои-

стоку Копаоника, чија је најсевернија тачка смештена у његовом непосредном подножју.

На свега десетак километара од Александровца и Бруса, у атару села Град, и данас се налазе остаци тог некада значајног средњовековног утврђеног насеља и средишта древне жупе.

Настанак и порекло назива

Узвишење на коме је смештена средњовековна фортификација налази се на око 900 метара надморске висине. С три стране скоро потпуно неприступачан, док се само с четврте, донекле, могло приступити тврђави, Козник је представљао град који је било релативно лако бранити од потенцијалних освајача.

Време настанка и порекло назива Козника није познато.

У историјски изворима помиње се као „племенити Козники” 1381. године, у повељи кнеза Лазара

Саграђена на купастом узвишењу, тврђава је имала јаке белеме, који су пратили неприступачну конфигурацију терена. Белеми су имали осам кула различитих димензија. Две највеће, на северној страни, служиле су за становање. Северозападна кула, првобитно предвиђена као улазна, зазирана је током грађења. У јужном делу града налазили су се огњиште поплачано опеком и систем за снаблевање водом – цистерна с четири бунара. Архитектонска пластика моравског стила и делови фресака сведоче о постојању цркве у североисточном делу опсаде. Претпоставља се да је утврда подигнута у 14. веку, у време кнеза Лазара.

(1371–1389), Великој лаври на Светој Гори, који ју је потписао управо у том утврђењу. Важно је нагласити да се у документу који је кнез издао најстаријем и најзначајнијем светогорском манастиру, а који је основао утемељивач тамошње монашке заједнице Свети Атанасије Атонски, први пут помиње назив Козник. Верује се да је утврђени град настао у последњој трећини 14. столећа, као један у низу великашких седишта и својеврсних административних жупских центара. Такође, сматра се да је Козник подигнут у оквиру ширег подухвата изградње фортификација, чији је циљ био заустављање снажног османског продор на балканске просторе.

Козник је, дакле, највероватније подигнут за време владавине кнеза Лазара јер су на њему откривени трагови грађења у тада доминантном моравском стилу, што је карактерисало династију Лазаревић. Верује се да је подигнут у истом периоду као и низ других утврђења попут Крушевца, Прокупља и Пирота.

Средњевековни град Козник спада међу неколико најбоље очуваних средњевековних утврђења на подручју Србије. Град јесте у рушевинама, али на основу научних анализа могуће је врло прецизно утврдити његов изглед од 14. века па надаље. Иако се претпоставља да је било активно утврђење још за време Келта и Римљана, данашњи остаци

углавном припадају 14. веку, у доба криза које настају продирањем Османлија на Балкан, што је довело до фортификацијских радова на многим утврђењима, па и на Кознику.

Удовица кнеза Лазара, кнегиња Милица (монахиња Евгенија, а потом схи-монахиња Ефросинија), и њен син, кнез и деспот Стефан (кнез од 1389. до 1402, а деспот од 1402. до 1427. године) често су боравили у утврђеном Кознику.

Деспот Стефан је управо ту 1405. године издао две повеље свом великашу Радичу Поступовићу, којима му је доделио сва села око града и цркву на Грабовничници.

Схи-монахиња Ефросинија издала је повељу Дубровчанима 12. септембра 1405. с Расине (како се означавао Козник), када се „господин деспот жењаше“ (Јеленом, кћерком господара Митилене Франческа Гатилузија).

За време кнеза и деспота Стефана град Козник био је у поседу његовог челника Радича Поступовића, у народној песми опеваног као Облацић Раде и Рајко од Расине. Великаш Радич истакао се градећи цркве, пре свега Милентију, манастир испод Козника. Милентија је релативно добро очувана, што потврђују резултати дугогодишњих ископавања на том локалитету. Била је за то време раскошно грађена, о чему говоре многобројни фрагменти камене пластике који се данас чувају у Народном музеју у Крушевцу.

Проклета деспотица

Радич је радио на утврђивању и доградњи Козника, јер је живео и у време деспота Ђурђа (1427–1456) и његове жене Јерине, када се у Србији радило на обнови и градњи нових тврђава. Велики кулци наметнути народу опевани су у многим песмама, а деспотица Јерина сматрана је главним кривцем за велике патње које је народ трпео. То је свакако разлог да Козник има и друго име и у жупи је познат и као Јеринин град. Многе легенде сачуване у народу тог краја говоре о томе да се тада на Кознику много радило, односно да му је дат изузетан значај као утврђењу које је требало да одигра кључну улогу у одбрани тих простора.

Проклета Јерина је, како легенда каже, завела такав кулук да су и животиње биле ангажоване за извлачење материјала, камена и других потрепштина на тај тешко приступачан вис. И козе су биле коришћене за изношење грађевинског материјала, па је због тога, према народном предању, град и назван Козник. Народна песма тврди да је и у крави *шеле замукало, а у кози јаре ђровречело*. Силна Јерина је по предању зајазила Расину на месту званом Скачак, тако да је била поплављена пловна долина Расине према Плешу све до Митровог поља, како би уживала у купању и вожњи на лађама.

У време првог пада деспотовине 1439, османске снаге заузеле су град Козник, али је неколико година касније враћен деспоту Ђурђу на основу одредаба Сегединског мира, којим је 1444. последњи пут обновљена српска деспотовина.

Деценију касније, османске јединице трајно су га заузеле и то током похода на Крушевац (1454–1455), после чега је обновљен и додатно утврђен као стратешки значајно место. Његова важност није опала ни почетком 16. века, будући да је оближње село Стрелар испоручивало утврђењу чак 30.000 стрела годишње.

Археолошка истраживања

У наредним вековима у Кознику се налазила османска посада коју су 1689. године, у доба Великог бечког рата, уништили српски устаници заузимајући тврђаву. Непосредно после тога један аустријски инжењеријски официр направио је оквиран план утврђења с његовим подграђем, а на њему је забележио и назив утврђења *Schloss Koznica* (испод цртежа) и *Cosnicher Schloss* (изнад цртежа). После пропасти аустријске офанзиве на Балкан дошло је до Велике сеобе Срба, а сам Козник, као и читав низ утврђења, био је напуштен и препуштен зубу времена.

Саграђен на купастом узвишењу, Козник је био опасан јаким бедемом који прати неприступачну конфигурацију терена. Бедем је ојачан с осам кула различитих димензија. Две највеће, на северној страни, служиле су и за становање. Северозападна кула, првобитно предвиђена као улазна, заидана је током градње, тако да је једини улаз био на североисточном зиду. У јужном делу утврђења налазили су се огњиште поплочано опеком и систем за снабдевање града водом – цистерна с четири бунара. Откривени су и зидови

објекта из друге половине 14. века. Обиље покретног археолошког материјала – комада архитектонске пластике моравског стила и делова фресака, сведоче о постојању цркве на месту делимично истраженог објекта у североисточном делу града, који припада најстаријем нивоу градње, а сеже у другу половину 14. века. Јужно од града било је смештено подграђе.

Козник је подигнут на узвишењу које с три стране чине оштре стене, што је онемогућавало прилаз, док му је четврта, западна, била блажа, и њом је било могуће прићи утврђењу. Фортификација је неправилног облика, с највећом дужином од 58 и ширином од 44 метра. Његови бедеми ојачани су с осам јаким четвоространих кула квадратног облика, размештених на приближно истом растојању.

Три куле на источном бедему биле су нешто мање од оних које се биле на јужном и западном бедему. Северна, донжон, и северозападна кула, спољне ширине од десет, а унутрашње од осам метара, биле су знатно веће и највероватније су имале стамбену улогу. На највишој тачки града, на око 921 метар надморске висине, на средини северног бедема била је донжон кула. Била је четворострана грађевина с основом правилног квадрата странице девет метара и дебљином зида од око два метра, у коју се улазило с јужне стране.

Једна од капија налазила се на северном бедему, у близини североисточне куле. Друга се, вероватно, налазила на јужном бедему, уз југоисточну кулу, док је још један улаз постојао у северозападној кули. У јужном, ужем и нижем делу Козника, налазила се цистерна за прикупљање атмосферских падавина, с четири филтер бунара, док се у северном делу могу уочити остаци две грађевине смештене уз западни, односно источни бедем.

Током археолошких истраживања пронађени су остаци украсне камене пластике карактеристичне за моравски стил, што упућује на закључак да је у оквиру тврђаве постојала такозвана придворна црква, попут Лазарице у тада престоном Крушевцу. Остаци малтера црвенкасте боје на грудобрану једне од кула пронађени током археолошких истраживања додатно говоре у прилог тврдње да је утврђење подигнуто у доба кнеза Лазара.

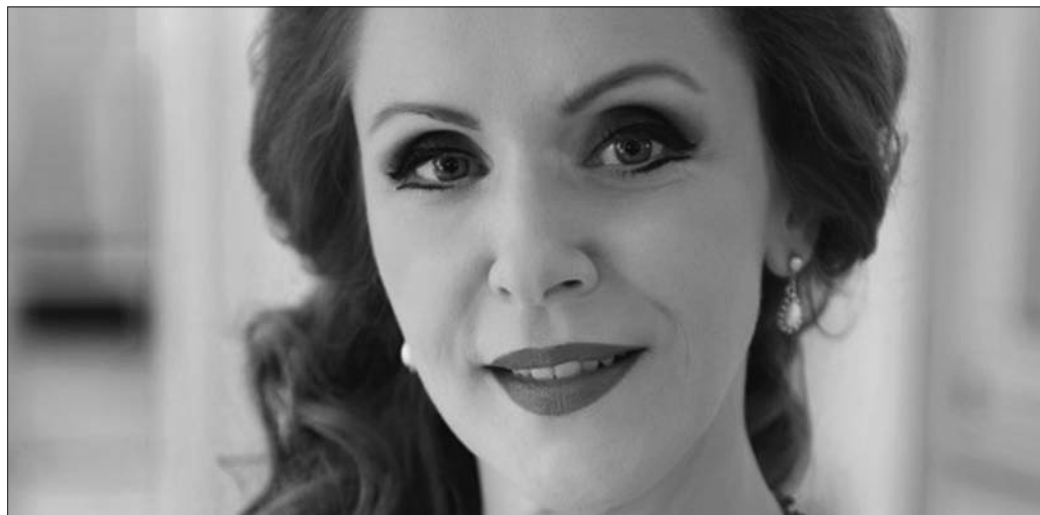
Археолошка ископавања локалитета први пут су обављана од 1970. до 1973. године. Комплекс је тада рашчишћен од вегетације, конзервирани су и делимично обновљени делови бедема и кула, као и донжон кула, која је ојачана системом гвоздених прстенова.

Радови су настављени 1978, али су већ 1980. године прекинути због беспарице. У том периоду откривена је и цистерна пречника пет метара у оквиру које су се налазила раније поменута четири бунара. Цео систем био је направљен ради сакупљања и чувања атмосферских падавина. Приликом открића у њему је било бистре воде, што сведочи да је и после више векова систем скупљања и чувања воде у тврђави функционисао без проблема.

Последњи пут археолози су у Кознику били 1988. године. Остаци некада моћног утврђеног града Козника и даље одолевају зубу времена и људске небриге, чекајући неке друге генерације које ће том древном месту вратити стари сјај. ■

Дејан РИСТИЋ

IN MEMORIAM

СУЗАНА ШУВАКОВИЋ САВИЋ

Првакиња Београдске опере и дугогодишња сарадница Уметничког ансамбла Министарства одбране „Станислав Бинички“ Сузана Шуваковић Савић преминула је, након тешке болести, 18. октобра у Београду.

Рођена је у Мајданпеку 13. јануара 1969. године. Већ као студенткиња добила је ангажман у Опери Народног позоришта у Београду, да би ускоро освојила и прву награду на међународном такмичењу „Петар Коњовић“. Магистрирала је на Факултету музичке уметности код Радмиле Бакочевић.

Наступала је у „Театро дел’ Опера“ у Риму, Барију, Падови, Језију, Ферму, Ређо Калабрији, Ређо Емилији, Розарну, Сан Фердинанду... Наступала је и на бројним концертима широм Европе: у Ослу, Трсту, Бечу... За Божић 2003. године, на спектакуларној приредби у Сеулу, Сузана је била Музета у „Боемима“, пред 10.000 гледалаца у за ту прилику специјално опремљеној Олимпијској гимнастичкој дворани. Следећа станица била је олимпијска Атина, у мају 2004. године са опером „Пинокијево авантуре“. Током успешне и богате каријере, на матичној сцени и разним престижним сценама у иностранству, Сузана је остварила низ улога из лирског сопранског фаха. У актуелном репертоару Народног позоришта певала је у операма „Кармен“ (Микаела), „Дон Ђовани“ (Дона Елвира), „Боџи“ (Мими), „Пајаци“ (Неда, Коломбина), „Евгеније

Оњегин“ (Татјана), „Мадам Батерфлај“ (Ћо Ћо Сан), „Адријана Лекуврер“ (Адријана Лекуврер), „Тоска“ (Тоска)...

За Дан Народног позоришта, 22. новембра 2015, добила је Награду за изузетно значајан укупни уметнички допринос.

Учествовала је и на бројним концертима са Београдском филхармонијом, оркестром Радио-телевизије Србије и са Уметничким ансамблом Министарства одбране „Станислав Бинички“, у коме је памте као највернију сарадницу. С посебним пијететом сећамо се незаборавних новогодишњих гала концерата у Сава центру, где је наступала са војним музичарима у друштву најеминентнијих имена светске оперске сцене, и гостовања у Трсту, пре рафинираном италијанском публиком.

Била је врхунска уметница која се увек радо одазивала на позиве за сарадњу, и због тога је вест о њеном прераном одласку примљена са великом тугом међу војним музичарима. Користила је сваку прилику да буде „амбасадор“ Уметничког ансамбла и неуморно пледирала за побољшање његовог статуса.

Последњи пут са оркестром „Станислав Бинички“ наступила је на прошлогодњем Београдском пролећу. Памтићемо је као врхунску уметницу и искреног пријатеља. ■

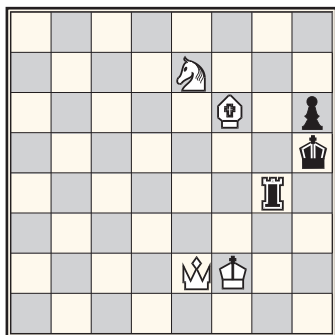
В. В.

ИЗАБРАНИ ПРОБЛЕМИ ИДЕЈЕ НЕНАДА ПЕТРОВИЋА

Загребачки велемајстор шаховске композиције био је дугогодишњи уредник часописа „Проблем“ и „Албума ФИДЕ“. Компонувао је више хиљада проблема са много нових идеја на остваривању задатака (рекордни проблем). Доносимо један двоветозни и један осмоветозни проблем а решења доносимо у следећем броју.

Проблем број 1. – Мат у 2 потеза
„Newark Star Ledger“, 1987.
Ненад Петровић, Загреб

Позиција на дијаграму:

Бели: Kf2, De2, Lf6, Sd7

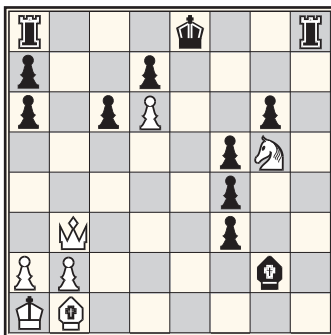
(4 фигуре)

Црни: Kh5, Tg4, пешак: h6

(3 фигуре)

Проблем број 2. – Мат у 8 потеза
„Проблем“, 1959.

Ненад Петровић, Загреб

Позиција на дијаграму:

Бели: Ka1, Db3, Lb1, Sg5,

пешаци: a2, b2, d6 (7 фигура)

Црни: Ke8, Ta8, Th8, Lg2

пешаци: a6, a7, c6, d7, f3, f4, f5, g6
(13 фигура)

У колонама и редовима, водоравно и усправно, у празна поља упишите једноцифрене бројеве од 1 до 9 који недостају. Сваки број има своје место, не сме да се понови исти број ни у усправној колони ни у водоравном реду, нити у квадрату 3x3.

		3	1						
2				6	5	7			
	4								6
9			8	2					
	2	8		1		6	5		
				7	9				3
8								1	
		9	6	3					4
					1	9			

Решење коњићевих скокова: Вријеме град гради, па га вријеме и разгради; Уметност спира с душе прашину свакодневног живота.

Припремио Владимир ШАРИЋ

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

Припремио Жарко ЋОКИЋ

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
17								18							19	
20									21							22
23				24						25						
26					27						28					
29							30						31			
32								33							34	
35			36							37						
38					39						40					
41						42						43				
44								45						46		
47									48							
49				50						51						

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА ВОДОРАВНО:
долометар, сиви соко, гас, к, Попивоа, еманатор, т, лоа, италови, латитуда, одраз, домесити, Исидор, притока, Арт канал, јаке, Ненадовић, рибарина, тт, еб, калати се, асанатори, јака, Отац и син, Каталин, енемон, централа, круна, доживати, дистанца, јар, и, етатисти, Кингстон, к, ниц, синтакса, Галипохе.

ВОДОРАВНО:

17. Доћи до краја, стићи, дотерати, 18. Неограничени владар, самодражац (грч.), 19. Погодбени везник, уколико, 20. Вршилац агитације, 21. Опасно стање, 23. На пример (скр.), 24. Врста еластичне масе, 25. Пластични материјал, 26. Река у Шпанији (пирати без „п“!), 27. Скраћенице од почетних делова речи, 28. Етилкохол, 29. Погрешан, 30. Оживљавач успомена (лат.), 31. Уображен, сујетан, 32. Прождрљивост, 33. Чуvari бикова за борбу у кориди, 34. Иницијали историчара Екмечића, 35. Суседна слова азбуке, 36. Тристанова имењакиња, 37. Врста финог гипса, 38. Која припада њој, њезина, 39. Ушни лекар, 40. Стрводери, 41. Закрилце на авиону, 42. Живомирова имењакиња, 43. Појава на узбурканој води, вал, 44. Планина у Републици Српској, 45. Становница Иријана, 46. Име кошаркашице Дабовић, 47. Језеро у Канади, 48. Чест назив хотела, 49. Јапански новач, 50. Мајстори за лакирање, 51. Особе са инвалидитетом.

УСПРАВНО:

1. Празник једног рода ВС који се обележава 6. новембра, 2. Бивши шпански фудбалер, Хосе, 3. Удружење грађана (скр.), 4. Инсект са рилицом, 5. Коњи (песн.), 6. Виткост, 7. Филипински град (претметнуто ТИКО), 8. Македонски револуционар, Љупчо, 9. Основни тон музичке скале, 10. Узвик при скоку, 11. Глава стуба (лат.), 12. Рускословенски (скр.), 13. Анаеробне бактерије, 14. Препечен хлеб, 15. Главни град Грчке, 16. Обавити малтерисање, 18. Обртаји, 19. Онај који сттира, 20. Јело пре главног оброка, 21. Уводилац иновација, 22. Испуњен кошмаром, мучан, 24. Со винске киселине, 25. Макаријева имењакиња, 27. Авионска електроника, 28. Становник Орашца, 30. Становници Стига, 31. Славни музичар, Карлос, 33. Обичаји, 34. Добошари, објављивачи (тур.), 36. Чудовиште, 37. Хемијска једињења амонијака, 39. Кошаркашки ас, Шакил, 40. Ракови, 42. Не (тур.), 43. Копнена војска (скр.), 45. 100 м², 46. Ауто-ознака Алексинца.

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
СЕКТОР ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ
Управа за традицију, стандард и ветеране
ИНФОРМАЦИЈА
о пословној сарадњи са BS group computers d.o.o.

Уговор о пословној сарадњи између Министарства одбране и BS group computers d.o.o. потписан је 11. октобра 2016. године. На основу уговора о пословној сарадњи са BS group computers d.o.o. запослени у Министарству одбране и Војсци Србије имају могућност да остваре повлашћену куповину асортимана из понуде BS group computers d.o.o. под следећим условима:

- куповину потрошачке електронике брэнда Vox electronics, чији су власници брэнда и генерални дистрибутери ERG д.о.о.;
- плаћање путем чекова или административне забране на максимално 12 једнаких месечних рата по условима из понуде;

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
СЕКТОР ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ
Управа за традицију, стандард и ветеране
ИНФОРМАЦИЈА
о пословној сарадњи са ЈП „Завод за уџбенике“

Уговор о пословној сарадњи између Министарства одбране и ЈП „Завод за уџбенике“ потписан је 11. октобра 2016. године. На основу уговора о пословној сарадњи са ЈП „Завод за уџбенике“, запослени у Министарству одбране и Војсци Србије имају могућност да остваре повлашћену куповину асортимана из понуде ЈП „Завод за уџбенике“ под следећим условима:

- куповина по 10% нижој цени у односу на важећи малопродајни ценовник на уџбеничка издања „Завода за уџбенике“;
- куповина по 30% нижој цени у односу на важећи малопродајни ценовник на вануџбеничка издања „Завода за уџбенике“;
- плаћање путем административне забране на максимално 12 једнаких месечних рата, у свим малопродајним објектима „Завода за уџбенике“, и то у Београду, Новом Саду, Смедереву, Нишу и Косовској Митровици.

Целокупну понуду ЈП „Завод за уџбенике“ запослени у Министарству одбране и Војсци Србије могу погледати на званичној интернет презентацији Министарства одбране, у пољу Стандард – Коришћење услуга путем административних забрана, где ће се налазити линк ка интернет презентацији ЈП „Завод за уџбенике“ и где могу преузети образац административне забране за плаћање уговорених услуга.

Целокупна понуда асортимана ЈП „Завод за уџбенике“ може се погледати на интернет адреси www.zavod.co.rs, а директним контактом са директором Сектора за маркетинг и продају госпођом Аном Вранеш могу се добити детаљније информације о могућностима и условима коришћења услуга, путем телефона на бројеве 011/3051-900 и 064/807-2383. ■

- готовинским плаћањем уз попуст од 8% од понуђене цене;
- куповина наведеног асортимана биће омогућена у мало-продајном објекту даваоца услуге на адреси Дурмиторска бр. 3 у Београду или путем интернет продаје www.bcgroupp.rs/vox

Понуду BS group computers d.o.o., електронике брэнда Vox electronics, чији су власници брэнда и генерални дистрибутери ERG д.о.о., запослени у Министарству одбране и Војсци Србије могу погледати на званичној интернет презентацији Министарства одбране, у пољу Стандард – Коришћење услуга путем административних забрана, где ће се налазити линк ка интернет презентацији BS group computers d.o.o. и где могу преузети образац административне забране за плаћање уговорених услуга.

Понуда асортимана BS group computers d.o.o., електронике брэнда Vox electronics, чији су власници брэнда и генерални дистрибутери ERG д.о.о., може се погледати на интернет адреси www.bcgroupp.rs/vox, а директним контактом са Центром за информације могу се добити детаљније информације о могућностима и условима коришћења услуга, путем телефона на број 0800-111-011. ■

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
СЕКТОР ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ
Управа за традицију, стандард и ветеране
ИНФОРМАЦИЈА
о пословној сарадњи са МАД д.о.о.

На основу уговора о пословној сарадњи са МАД д.о.о., који је потписан 19. октобра 2016. године, запослени у Министарству одбране и Војсци Србије, давањем на увид војне легитимације или оверене потврде о запослењу, имају могућност да плаћање трошкова регистрације моторних возила остваре кредитирањем путем административне забране, на максимално 12 једнаких месечних рата.

Информацију о понуди услуга МАД д.о.о. запослени у Министарству одбране и Војсци Србије могу погледати на званичној интернет презентацији Министарства одбране, у пољу Стандард – Коришћење услуга путем административних забрана, где могу преузети образац административне забране за плаћање уговорених услуга.

Детаљније информације о могућностима и условима коришћења услуга МАД д.о.о. могу се добити директним контактом са службом за информације, госпођа Данијела Петровић путем телефона на бројеве 018/528-206 и 060/455-6611 или личним доласком на адресу у улици Војводе Мишића бр. 46/б, у Нишу. ■

ПОНИШТАВА СЕ ЈАВНИ КОНКУРС

објављен у магазину „Одбрана“ број 106
од 15. фебруара 2010. године

којим је извршена попуна радног места:
– референт за физичко васпитање, ВСС
пријемом лица из грађанства у својству војног службеника у радни однос на неодређено време у ВП 3987
Ниш. ■

БЕЛЕ-КУЛА

ХРАМ ОД

Пише Драшко ЖИВКОВИЋ

ЖИВОТА

Давно изгубљена битка и огроман број погинулих, са чијим телима је победник изразито нехумано поступио, захваљујући моралној снази Синђелићевог поступка и коначном резултату вишевековног сукоба, добила је ново значење – жртвовање које има смисла

На периферији Ниша, поред некадашњег цариградског друма, унутар мале цркве налази се јединствена грађевина – Беле-кула. Изграђена као знак упозорења бунтовним Србима, данас је национални споменик. Али зашто баш кула од лобања, а не нешто друго? Од куда таква идеја и да ли је збиља јединствена? Како је могуће да једна непријатељска творевина прерасте у национални споменик? Да бисмо одговорили на ова питања, потребно је вратити се у историју знатно даље од српско-турских односа, а потом указати на неке специфичности процеса изградње националног идентитета Срба у деветнаестом веку. Да бисмо осветлили природу једног специфичног споменика, понекад је потребно одговорити и на питања шта он није.

Бој на Чегру и изградња Беле-куле

О боју на Чегру довољно се зна тако да је умесно, у кратким цртама, поновити само најважније. У пролеће 1809. године српски устаници угрожавали су Ниш, тада значајан регионални центар у европском делу Отоманског царства. Крајем априла устаничке јединице долазе надомак града и почиње једномесечна, мање или више интензивна борба у покушају уласка устаника у град. Опкољеним нишким Турцима непрекидно су стизала појачања из ближих турских гарнизона. Последњег дана маја, 19. по старом календару, ојачани турски одреди нападају најистуренији српски логор смештен на узвишењу Чегар. Не добивши неопходну помоћ и схвативши да неће успети да одржи шанац, ресавски војвода Стеван Синђелић уништа-

ва складиште са муницијом. Том приликом експлозија је уништила комплетан шанец и Србе и Турке у њему. Према проценама, у шанцу и приликом несрећеног повлачења након експлозије страдало је између три и четири хиљаде устаника. Победа на Чегру и деблокада Ниша отворили су Турцима могућност напредовања долином Мораве.

За потребе објашњења настанка Ђеле-куле важно је оно што је уследило након битке. Заповедник Ниша Хуршид-паша најпре је наредио да Срби из околине Ниша све погинуле са Чегра закопају у јарак. Већ сутрадан, како преноси извор, одлуку је променио и наредио да се тела српских устаника ископају и растури по пољу како би их оглодали лешинари. Нова одлука није ни стигла бити извршена, а већ је уследила коначна – на периферији Ниша требало је сазидати кулу у коју ће бити узидане главе устаника. Шта можемо рећи о поступку Хуршид-паше на основу изнетих података? Ако је одлука неколико пута мењана, изградња куле трајала неколико месеци и цео подухват није прошао без трошкова, сигурно да није била последица тренутног расположења већ осмишљен поступак са јасним циљем. Циљ је очигледно био застрашити српско становништво и сузбити устанички елан. Но, суровости ту није крај. За потребе зидања куле раји је наметнут посебан порез, српске ћурчије добиле су задатак да лобање уреде за потребу зидања, а расписана је и награда од двадесет пет гроша за свакога ко донесе српску главу. Већ крајем лета исте године та застрашујућа грађевина била је готова.

Ђеле-кула није одувек била онаква каквом је данас знамо. За њен тачан опис најчешће се узима забелешка коју је оставио Исидор Стојановић, први српски ау-

тор који је детаљно забележио изглед куле приликом посете Нишу 1846. године. Према његовом опису, то је четвороугаона грађевина висока „петнаест стопа и четири палца“. Имала је 56 редова са по 17 глава – укупно 952 главе. Кула је била покривена црепом, који је у време Стојановићеве посете већ био у лошем стању.

Од Џингис-кана до Хуршид-паше

Да би се у потпуности осветлила позадина изградње такве грађевине, потребно је приказати историју сличних подухвата у Османском царству, али и знатно пре њега.

Међу номадским народима Азије освајање је подразумевало, између осталог, и потребу да се освојена територија на неки начин омеђи и суседно племе упозори да се од постављеног белега надаље простире туђа земља. Равничарски терен азијских степа условио је да се у ту сврху најчешће користе разне камене гомиле. Суровост времена, архаичне религијске представе, које су мало значаја придавале људском животу, те потреба да се потенцијални противник заплаши довеле су до идеје о употреби људске главе као камена међаша, путоказа или знака упозорења.

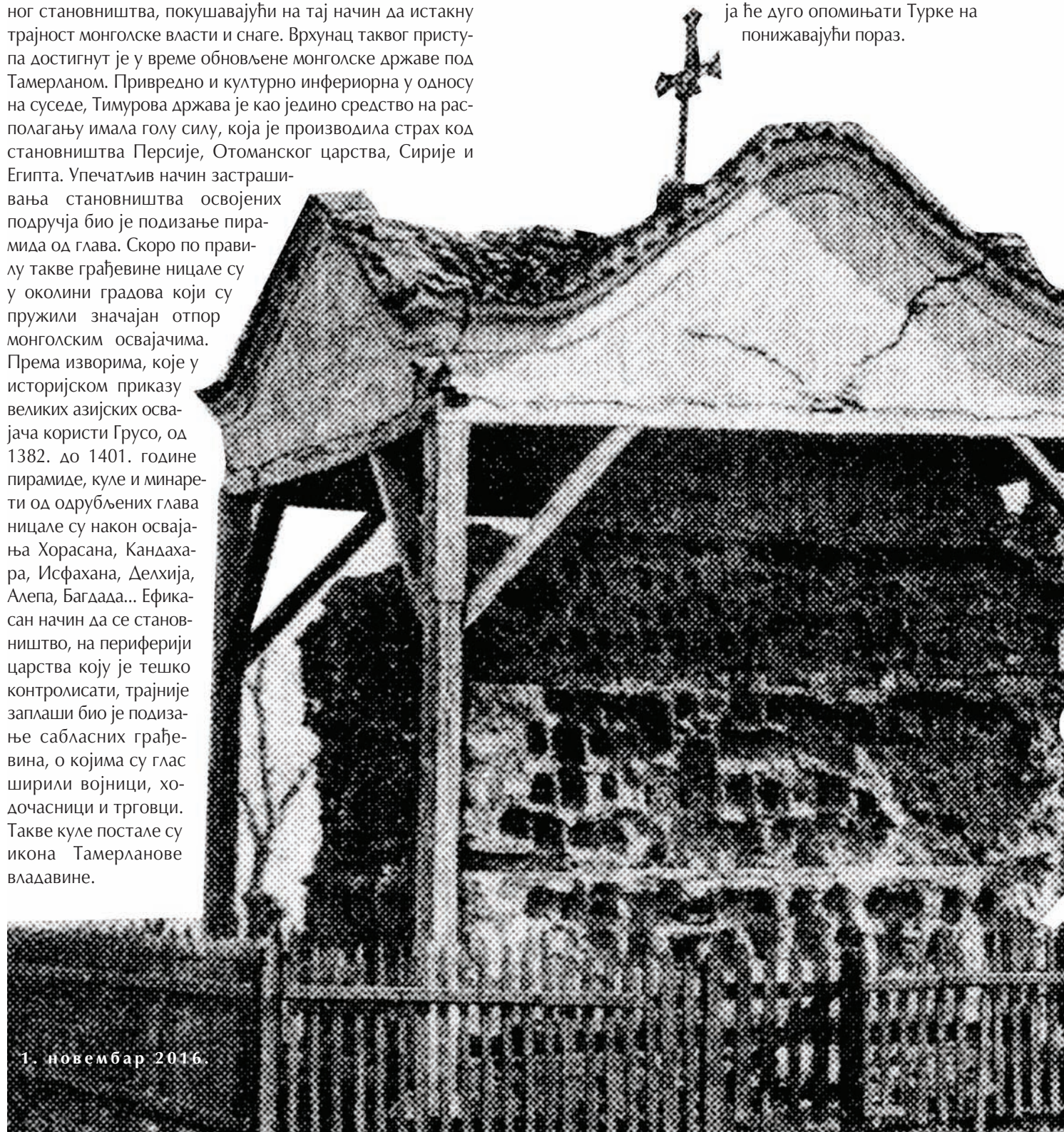
Према хроникама на које се позива Рене Гусо у књизи „Царство степа“, историја подизања кула и пирамида од људских глава потиче још из времена стварања монголске државе. У немогућности да на други начин држе под контролом становништво освојених територија, Монголи су често прибегавали његовом масовном убијању. То је довело до нестанка целих племена и народа и створило услове за појаву застрашујућих грађевина. Прва забележена пирамида од лобања потиче из 1221. године и Џингис-кановог освајања Персије. Из потребе да задовољи сестрину жељу за осветом, изазвану смрћу њеног супруга у неком походу, Џингис-кан пред зидине једног од освојених градова гомила одсечене главе побијеног становништва. Праксу застрашивања становништва Монголи су настави-

ли и приликом освајања осталих блискоисточних земаља. Тако је 1258. године приликом заузимања Багдада, у намери да га, након деценијског опирања монголској доминацији, потпуно уништи као културни, привредни и политички центар и као могуће језгро неког будућег отпора, Хулагу-кан, Џингис-канов унук, побио скоро целокупно становништво претходно сазидавши кулу од глава најумнијих људи, у то време врло развијеног града, који су пред њега послати као преговарачи. Број убијених који се наводи у хроникама вероватно је претеран, али то не умањује свирепост освајача која у арапском свету ни до данас није заборањена.

Будући да се монголска држава на тлу Азије није могла одржати као творевина трајнијег карактера, монголски освајачи након Џингис-кана и његових наследника инсистирали су на свирепости као мери застрашивања покореног становништва, покушавајући на тај начин да истакну трајност монголске власти и снаге. Врхунац таквог приступа достигнут је у време обновљене монголске државе под Тамерланом. Привредно и културно инфериорна у односу на суседе, Тимурова држава је као једино средство на располагању имала голу силу, која је производила страх код становништва Персије, Отоманског царства, Сирије и Египта. Упечатљив начин застрашивања становништва освојених подручја био је подизање пирамиде од глава. Скоро по правилу такве грађевине ницале су у околини градова који су пружили значајан отпор монголским освајачима. Према изворима, које у историјском приказу великих азијских освајача користи Грусо, од 1382. до 1401. године пирамиде, куле и минарети од одрубљених глава ницале су након освајања Хорасана, Кандахара, Исфохана, Делхија, Алепа, Багдада... Ефикасан начин да се становништво, на периферији царства коју је тешко контролисати, трајније заплаши био је подизање сабласних грађевина, о којима су глас ширили војници, ходочасници и трговци. Такве куле постале су икона Тамерланове владавине.

Ипак за даље ширење идеје о кули од лобања као средству понижавања и застрашивања становништва освојених подручја најзначајнија је она подигнута након чувене битке код Ангоре 1402. године. Сукоб две исламске државе, од којих је једна, Османска, напредујући након продора на Балкан покушавала да се стабилизује и од номадске творевине прерасте у стабилну државу налик европским, и друге, Тамерланове, чија је снага почивала углавном у војном потенцијалу, завршен је поразом Турака, након кога ће уследити вишегодишњи рат међу Бајазитовим синовима. Пораженим Турцима Тимур је желео да покаже да их не сматра достојним противником, већ их изједначава са многим од побуњених градова или области чији је пркос лако сузбијао подизањем грађевина од лобања. Тако ће на месту на коме се одиграла битка, недалеко од данашње Анкаре, подићи кулу која ће дуго опомињати Турке на понижавајући пораз.

Осим што је битка код Ангоре утицала на то да дуго своју историју деле на време пре и после пораза, она је за Турке значила и директан сусрет са свирепим обележјем моћи победника и немоћи пораженог, који се неће либити да и сами употребе у вековима који су долазили. Осврт на прилике у којима су турски султани или војни заповедници градили куле од лобања значајан је за разумевање настанка нишке Ћеле-куле. Већ Мехмед Фатих, освајач Константинопоља, осетио је потребу да треба да подигне једно такво обележје. Након похода у Молдавији 1476. године, чији резултати су били неочекивано лоши, тим пре што је и сам султан учествовао у њему, подигнута је кула од лобања погинулих молдавских војника. Срамота због изостанка очекиване победе, коју није могло донети ни лично султаново учешће у походу, морала је бити надокнађена свирепишћу исказаном на телима мртвих непријатеља.

Његов пример следио је султан Селим Страшни. Након победе над мамелучким султанатом, који је три века господарио Египтом и Сиријом и био најозбиљнији османски ривал на Блиском истоку, Селим је спровођењем низа репресивних мера намеравао да сузбије сваку могућност обнове утицаја тог некада моћног војног реда на становништво освојених подручја. Један од симбола новоустоличене моћи Османског царства над Египтом била је и кула од мамелучких лобања подигнута на Нилу 1517. године.

Најбоље документован и чини се најзанимљивији пример куле подигнуте од лобања је онај из 1578. године, везан за један од многих турско-персијских ратова. О њеном настанку нас, у биографском приказу Мехмеда Соколовића, обавештава Радован Самарџић. Увучени у борбу на неприступачном терену Турци ће из једне од битака са почетка рата, вођеног од 1578. до 1603. године, изаћи као победници, али са толиким губицима да никаквом слављу није било места. Да би раширили страх међу становништвом пограничне области, која је била често поприште турско-персијских сукоба, командант османске експедиције Кара-Мустафа паша Соколовић одлучио се за подизање куле од око пет хиљада глава погинулих персијских војника. Милан Ранђеловић у тексту „Ћеле-куле у војној традицији туранских народа“ износи претпоставку да је Кара-Мустафа, као један од образованијих великодостојника свог времена, био задужен и за васпитање и образовање османских принчева, знао за свирепост монголског поступања приликом освајања Персије и да његово опредељење за подизање такве куле можемо приписати намери да код Персијанаца пробуди давнашњи страх, а османску војску прикаже као опасност равну некадашњим монголским освајачима, о којима је међу становништвом Персије било живо предање. О тој кули од лобања, као и свим претходно поменутих, знамо искључиво из литературе, ниједна није сачувана.

Шта је заједничко нишкој Ћеле-кули и осталим сличним грађевинама које су подигли Турци? Нису куле од лобања подизане ни после сваке победе ни у свакој освојеној земљи. Имали су Турци и већих победа од оне на Чергу и важнијих војсковођа од Хуршид-паше. Упоређењем описаних случајева можемо рећи да је свака подигнута после тешке и скупо плаћене битке, у ситуацији у којој коначни исход похода није био тако изванредан, а потреба за застрашивањем становништва као потенцијалног непријатеља велика. Латентна функција куле могла је бити подизање морала сопствене војске пољуљаног великим губицима. Ипак, имали су Турци много таквих похода за неколико векова доминације на тремећи континента. Очигледно, био је потребан и заповедник посебног менталног склопа спреман да нареди тако нешто. Ћеле-кула је у том смислу служила као речита легитимација личног успеха амбициозног појединца у тренутку у коме тај успех није био тако изванредан.

Различите перспективе: Срби, Турци, Албанци

У времену од изградње 1809. па све до ослобођења Ниша од Турака 1878. године Ћеле-кула је, може се рећи, била споменик у настајању. Подигнута са намером да за-

НЕКА ЧУВАЈУ ОВАЈ СПОМЕНИК!

Нису само Срби и поданици Отоманског царства имали прилику да се сусретну са Ћеле-кулом, успоставе однос према њој и пренесу свој утисак другима. Као што су у Тамерланово време трговци и ходочасници преносили приче о застрашујућим грађевинама које је он подигао, тако су и западноевропски путописци преносили причу о нишкој Ћеле-кули по слободним европским земљама. Опис куле и објашњење њеног настанка служили су као најбољи пример антицивизацијског карактера Отоманског царства. Први и вероватно најдирљивији страни запис о њој потиче из 1833. године, када је француски песник Алфонс де Ламартин на повратку са Блиског истока посетио Ниш. Описујући неочекивани сусрет са кулом он пише: „Та равница била је поље смрти тих племенитих устаника, а споменик њихова гробница. Поздравих погледом и срцем земне остатке тих јунака чије су одрубљене главе постале међе независности њихове отаџбине. Србија у коју смо улазили, сада је слободна, а из куле Срба изгинулих за своју земљу планински ветар је измамљивао песму слободе и славе! И Ниш ће ускоро бити у њиховим рукама. Нека чувају овај споменик! Он ће учити њихову децу колико вреди независност једног народа, показујући им коју су цену њихови очеви за њу платили.“ Одрастао у револуционарној и Наполеоновој Француској, Ламартин је био свестан значаја споменика за креирање колективног памћења. Петнаест година пре откривања првог споменика у Србији и скоро пола века пре ослобођења Ниша, он је био потпуно свестан значаја који Ћеле-кула може имати за изградњу националног идентитета у ослобођеној Србији.

ГЕНЕ-КЫЛА

плаши и од побуне одврати српско становништво, она је у међувремену постала много више. Очекивано, та архитектонски скромна, али симболички врло снажна грађевина имала је различит значај за православно српско и муслиманско становништво не само Ниша него и овог дела Балкана.

Шта су Срби могли видети гледајући кулу? Најпре знак једног значајног војничког пораза. Пораза који је значајно неуспех у покушају ослобађања Ниша, а посматрано у ширем контексту био је значајан за исход Првог српског устанка у целини. Но, немогућност да се поразу гледа у очи на тако директан начин брзо је у први план изнела разлоге који пажњу скрећу на појединачно и субјективно, чинећи реалност подношљивијом. Реч је, наравно, о неслози и издаји. Тако историчар Живан Живановић, описујући Ћеле-кулу, даје своје виђење њеног значаја за Србе: „А Србин кад поред Ћеле-куле прође, треба капу да скине и да се памети научи: да смо ми Срби често имали најмање онога што нам је највише требало, а то је – Слога. Иако је Ћеле-кула споменик српскога јунаштва, он је за ону другу половину – споменик српске неслоге!... И вечно ће проклетство

остати на војводи Милоју Петровићу или ма ком другом кривцу који је на пушкет са осталима гледао... и није хтео да сиће, нити је војсци дао да брат брата брани.“ У књизи „Живот и дела великога Ђорђа Петровића Карађорђа“ Константин Ненадовић, окривљујући једнако и Милоја Петровића и Петра Добрњца, потпуно у народном духу пише: „Но било како му драго обојица гледајући своју браћу како јуначки гину и не притећи им у помоћ... они су криви. Па зато заслужили су презрење, а и божија казна доцније стигла је обојицу.“ Предање, преточено у понеку писану реч, добило је коначан облик. Поред архинепријатеља, жртава и јунака, народ је именовао кривце и издајнике. Позитивна страна споменика, јуначко саможртвовање војводе Стевана Синђелића и ресавских устаника, могла је избити у први план. Срби у кулу почињу гледати са пијететом.

У почетку, међутим, није било сасвим тако. Немогућност да се антиципира значај који ће кула добити у будућности, недостатак било каквог искуства везаног за споменике и споменичку културу и празноверје великог дела неписменог и непросвећеног становништва допринели су да од првобитног изгледа грађевине не остане много. Осећа-

ВИДОВДАН У ЛОНДОНУ

У Цркви Светог Павла у Лондону 1916. обележен је Видовдан. Том приликом владика Николај Велимировић обратио се најугледнијим Британцима у намери да додатно побуди пажњу присутних на страдање Србије, која је у том тренутку била окупирана, а краљ, влада, институције и остаци војске на територији друге земље. У свом говору Велимировић је Ћеле-кулу употребио као симбол вишевековног жртвовања Срба на бранику европских вредности, дајући јој на тај начин значај који превазилази један устанички бој и однос српског становништва према кули од времена подизања до 1916. године. Тај говор може се сматрати врхунцем у процесу осмишљавања значења Ћеле-куле. Владика је том приликом рекао:

„Господо и пријатељи!

Дошао сам из Србије, из Европске поноћи. Тамо нигде ни зрачка светлости. Сва је светлост побегла са земље на небо и једино нам одозго светли. Па ипак, ми нејаки у свему, сада овако, јаки смо у нади и вери, у скоро свануће дана. Захвалан сам лорду архиепископу кентербериском, који ми је омогућио да на свети Видовдан, овог лета господњег 1916. године, у овој прекрасној цркви Светог Павла, пред његовим Височанством краљем Џорџем Петим и најугледнијим Енглезима могу да вам се обратим.

Господо и пријатељи!

Цео дан јуче провео сам разгледајући овај величанствени храм, који је понос Енглеске и Хришћанства. Ја сам видео да је он саграђен од најскупоценијег материјала, донесеног из разних крајева империје, у којој сунце не залази. Видео сам да је саграђен од гранита и мермера, које су испирали таласи стотине мора и океана. И да је украшен златом и драгим камењем, донетим из најскупоценијих рудника Европе и Азије. И уверио сам се да се овај храм с правом убраја у једно од архитектонских чуда света.

Но, господо и пријатељи! Ја долазим из једне мале земље на Балкану, у којој има један храм, и већи, и лепши, и вреднији, и светији од овог храма. Тај храм се налази у српском граду Нишу и зове се Ћеле-кула. Тај храм је сазидан од лобања и костију мог народа. Народа који пет векова стоји као стамена брана Азијатском мору, на јужној капији Европе. А кад би све лобање и кости биле узидане могао би се подићи храм триста метара висок, толико широк и дугачак, и сваки Србин би данас могао подићи руку и показати. Ово је глава мога деде, мога оца, мога брата, мога комшије, мога пријатеља, кума. Пет векова Србија лобањама и костима својим брани Европу да би она живела срећно. Ми смо тупили нашим костима Турске сабље и обарали дивље хорде, које су срљале као планински вихор на Европу. И то не за једну деценију, нити за једно столеће, него за сва она столећа која леже између Рафаела и Ширера. За сва она бела и црвена столећа у којима је Европа вршила реформацију вере, реформацију науке, реформацију политике, реформацију рада, реформацију целокупног живота. Речју. Када је Европа вршила смело кориговање и Богова и људи из прошлости, и када је пролазила кроз једно чистиште, телесно и духовно. Ми смо, као стрпљиви робови, ми смо се клали са непријатељима њеним, бранећи улаз у то чистиште. И другом речју. Док је Европа постајала Европом, ми смо били ограда њена, жива и непробојна ограда, дивље трње око питоме руже.

На Видовдан, 1389. године, Српски кнез Лазар, са својом храбром војском, стао је на Косову Пољу, на браник Хришћанске Европе, и дао живот за одбрану Хришћанске културе. У то време Срба је било колико и вас Енглеза. Данас их је десет пута мање. Где су? Изгинули, бранећи Европу. Сада је време да Европа Србији врати тај дуг!”

ГЕНЕ-КЪЛА

јући потребу да сахране остатке погинулих ратника Срби су кришом, у тамним ноћима, ризикујући бес Турака који су кулу чували, вадиле и односили лобање из грађевине. Неки пролазници и путници узимали су зубе или делове кости као амајлију, верујући да чувају живот и здравље и доносе срећу. Није Ђеле-кула била једина жртва оновременог сујеверја. Однос према њој био је само део шире слике. Како преноси Иван Јанковић, пишући о историји смртне казне у Србији, у делу земље који је Другим српским устанком био ослобођен и у коме су српске власти спроводиле правду, маса народа стицала се на губилишта покушавајући да од погубљеног осуђеника отргне макар тканину која је удове штитила од тешких и неудобних окова. Постоје и сведочанства, која нам преноси историчарка религије Радмила Радић, да је старо Ташмајданско гробље у Београду морало бити ограђивано и чувано да би се спречило ископавање костију које су појединци користили за враџбине. Проћи ће деценије док народ не стекне свест о потреби поштовања мртвог тела и гроба.

Како је време одмицало, а свест о потреби коначно ослобођења од Турака бивала све јача, тако је и тада већ руинирана кула добијала ново значење. За Ђеле-кулу се тада већ чуло у свим крајевима које су насељавали Срби. Постала је место које су људи желели да обиђу и виде. Постала је место својеврсног ходочашћа за које су се, нарочито међу нишким Србима, везивали мистични догађаји који су указивали на колективно расположење у годинама које су претходиле српско-турском рату. Тако се међу српским народом у том периоду проносио глас да се пред кулом свако ујутро или предвече може видети старац са гулама. Повезујући гуслара као симбол чувања и преношења идеализоване слике прошлости са несахрањеним остацима изгинулих устаника, колективна свест сместила је бој на Чегру у народну митологију, дајући му судбински значај. Низ сличних прича водио је у истом правцу. Кости јунака, не први пут и не само у Србији, постале су залог будућих победа. Знајући да граница иза које Срби сами уређују свој живот није далеко и осећајући да се на коначно ослобођење Ниша и Јужне Србије неће још дуго чекати, Срби почињу гледати на Ђеле-кулу очима будућег победника, приписујући јој прве обресе једног од култних места нације. Тај процес биће доведен до краја тек успостављањем српске државне власти над Нишом.

Као што је била позната међу српским и осталим православним становништвом много даље од Ниша, Ђеле-кула је на посебан начин доживљавана и међу муслиманским становништвом балканског дела Отоманског царства. Иако нема турских докумената о тој грађевини, путописци који су током деветнаестог века посетили Ниш преносе нам да је нишко муслиманско становништво кулу доживљавало као својеврстан знак надмоћи над хришћанском рајом. Дobar пример таквог односа бележи Алфонс де Ламартин приликом посете том граду. Покушавајући да нешто више сазна о грађевини са кавом се срео први пут, објашњење је потражио од турских коњаника који су пратили његов караван на улазу у град. Речено му је да је у кулу узидано петнаест хиљада глава побуњеника из последње српске буне. Такво очи-

гледно претеривање говори да је већ тада међу Турцима кула имала статус обележја велике победе.

Потреба за таквим моралним бедемом постајала је све актуелнија што је био ближи неминовни рат за ослобођење Јужне Србије. Империја у опадању, називана у то време „болесник на Босфору“, упркос покушајима модернизације тешко да се могла одупрети догађајима који су предстојали, а њено становништво је то свакако могло да осети. Будући да је одолевала времену и да су се локални Турци са њом саживели, уместо места које вреди заобилазити, кула је постепено постала саставни део шире амбијенталне целине. Током 1860. поред ње је подигнута чесма, а неколико година касније и конак у коме су дочекивани турски великодостојници приликом посете граду. Нешто касније недалеко од куле подигнута је војна болница, коју је након ослобођења Ниша користила и српска војска. Можда је локалној администрацији посрнуле империје импоновало постојање једног таквог знамења?

Како наводи Феликс Каниц, који је од 1860. до 1897. године неколико пута посетио Ниш и оставио значајне записе о настанку, изгледу и стању Ћеле-куле, неки хуманији турски управници тог града били су вољни да је уклоне, али из страха од реакције „нишке муслиманске светине“ нису исказали ту врсту пажње према хришћанском становништву. Према мишљењу историчара Милана Милићевића, управо постојање Ћеле-куле учиниће да иначе дубок јаз између српског и муслиманског становништва Ниша остане непревазиђен до ослобођења.

Историјски извори и народно предање, које је Вук Караџић сачувао од заборава у епским песмама које је записао, преносе нам податке о учешћу арбанашких племена у бојевима против устаника, па тако и у боју на Делиграду, који је уследио након боја на Каменици односно Чегру. Из песме „Бој на Делиграду“ види се да су у редовима турске војске учествовале и бројне арбанашке ордије под командом племенских старешина. Исте трупе учествовале су, разуме се, и у боју на Чегру.

Занимљив приказ боја и учешћа арбанашких ратника из Дренице у њему даје нам песма „Kulla krenash“, која је забележена у Клини 1934. године. Песмом посвећеној учешћу и страдању једног албанског ратника народно предање бележи и настанак Ћеле-куле. Епска песма, као продукт колективне свести, може се узети као извор за разумевање односа албанског муслиманског становништва према боју и свом учешћу у њему, али и доживљаја Ћеле-куле. Песма говори следеће:

„Од Прокупља до Ниша
Пуно нам је поље дервиша
Дервиши клањају
Молитве не прекидају
Зефир Кутра вришти:
Удри царе и Мухамеде,
Удрите царски синови,

Јер нам се отворише врата раја!”

У стиховима се јасно показује да се боју даје верски карактер. Без обзира на то да ли су засновани на веро-

достојним чињеницама, они указују на јаку религијску компоненту у односу становништва према њему. Учесницима боја, коме се приписује карактер светог, обећава се надземаљска награда.

Ко је Зефир кога песма спомиње? То је Зефир Курта из дреничког села Лауша, племенски барјактар. Његове врлине су у предању постале надљудске, својствене безмало митском бићу:

„Зефир са перчином разбарушеним
Целом шанцу прави сенку.”
или нешто даље у песми:
„Као Зефир не постоји,
Као кандило жари му се тело.”

Таквом јунаку, који је како песма каже „први у ордији”, чак и љути непријатељ одаје признање:

„Карађорђе шаље глас:
У седам логора ко је први?
Зефир Курта барјактар!”

Не описујући детаљније смрт јунака, могуће због тога што је погинуо у експлозији на Чегру, стихови кажу:

„Начинимо Зефиrow гроб турбе,
А од глава ђаурских!”

Необичан јунак за смрт на бојном пољу, дакле, за службу је и несвакидашњи споменик. На тај начин народно предање даје оправдање подизању Ћеле-куле, претварајући је у надгробни споменик посвећен једном јунаку и његовој заслуженој војничкој слави.

Ћеле-кула као место сећања — од рушевине до цркве

Турци кулу нису срушили, али последњих деценија управљања Нишом нису ни улагали у њено одржавање, тако да је грађевина с временом пропадала. Лобање су упркос забрани полако одношене. Кула се на крају урушила и отприлике онаква каквом је данас знамо, дочекала ослобођење Ниша од Турака 1878. године. Тада почиње њен нови живот. Нове друштвено-политичке околности у којима се нашао ослобођени Ниш диктирале су развој новог поимања Ћеле-куле. Наравно, ново гледање на необичну грађевину било је првенствено српско, јер је падом Ниша за Турке одједном и неповратно изгубљен хоризонт на коме су били и победа на Чегру и застрашујућа грађевина подигнута са намером да застраши устанички расположење Србе.

Одмах по ослобођењу Ниша, 11. јануара 1878, кнез Милан је, како је записао Феликс Каниц, одјахао до Ћеле-куле и пред њом се помолио за покој душа изгинулих устаника. Осмишљеним поступком владара, који није могао остати непримећен, кула је већ првог дана слободе почела да добија нови смисао, који се, истина, латентно развијао током последњих деценија турске владавине. Ако су нишки Срби до тада кришом испољавали дивљење према сенима погинулих устаника и тихо негодовали против лажне слике о сопственој снази коју су у тој грађевини видели локални Турци, кнез је својим првим поступком по уласку у град преокренуо слику стварности и ставио и Турцима и Србима до знања чије виђење куле је од тог дана постало меродавно. Будући да је држава та која има снагу да утиче на избор садржаја из прошлости који ће бити део колективног памћења и намеће критеријуме према којима ће се ти садржаји тумачити, било је лако претпоставити да ће се у новој држави Хуршид-пашин поступак сматрати варварским, а Срби ће се кули од тад па надаље јавно клањати исказујући поштовање жртви устаника. Ту није било места никаквом компромису с обзиром на то да је у виђењу Ћеле-куле садржана слика прошлости коју је нова власт наметала на тек ослобођеним територијама.

Наравно, за сваки значајнији корак у правцу прекомновања значења турске грађевине у српски споменик коришћене су годишњице боја на Чегру. Већ је прва искоришћена за увођење куле у национални култ. У присуству кнеза одржан је свечани помен, а почело је уређење простора око куле. Тек ослобођене територије морале су што пре да буду и на симболичком нивоу уведене у нову националну државу. По ослобођењу јужних крајева младој српској држави био је потребан белег који ће те крајеве легитимисати као само њене, а становништву ослобођених области показати да поседује нешто што цело српство види као достојно дивљења. Регионалне, историјске и културолошке разлике су путем снажног симбола морале да буду избрисане.

Међутим, није било лако ту атипичну грађевину сврстати међу споменике, тим пре што је споменичка култура тек била у зачетку и кретала се у простору између сакралног и секуларног. Било је потребно време да се пронађе компромисно решење између хришћанске и људске потребе за достојним сахрањивањем земних остатака оних који су погинули као устаници и потребе да се очува објекат који је, иа-

ко по пореклу турски, већ постао предмет националног поштовања. На том путу било је и погрешних потеза. Једни записи говоре да су лобање нађене у кули у тренутку ослобођења извађене, освештане и достојно сахрањене. Према запису Живана Живановића, који је кулу посетио 1882. године, стоји: „Ниједне главе више нема на кули“. Да ли је неко сахрањене лобање враћао у грађевину или су у њу узиђиване оне из горњег дела који се урушио и пао у унутрашњост, сада није ни важно. Очигледно је да је и након ослобођења Ниша број лобања варирао, што се може посматрати као последица несналажења и неодлучности у поступању са затеченом грађевином.

Оно што је сигурно јесте да се од почетка назирао правац у коме ће се кретати однос према Ћеле-кули у новим околностима. Грађевина је убрзо по ослобођењу наткривена како би било спречено њено даље пропадање, што говори о јасној намери да буде сачувана, а на крову заштитне дрвене конструкције истакнут је крст, чиме је наглашен сакрални карактер који је у том тренутку приписиван Ћеле-кули. Тако је 1892. освештан темељ за цркву која је требало да наткрије трошну грађевину. Уз бројне новчане прилоге црква је изграђена након две године по пројекту архитекте Димитрија Лека. У времену у коме су широм Србије ницали споменици који су, следећи европске узоре, величали др-

жавнике и заслужне појединце из области науке и културе, подигнут је један сакрални објекат другачији од других, а који се истовремено ничим не уклапа у европску споменичку културу тог доба. Разлог због кога је сакрално превагнуло над секуларним у деценију и по дугом процесу уобличавања тог места сећања може се тражити у чињеници да управо земни остаци ратника Ћеле-кулу чине оним што јесте, дају јој симболичку снагу, аутентичност и буде знатижељу код посетиоца, било да је Србин или странац. Утапање грађевине у спомен-цркву био је једини начин да се истовремено уваже и хришћанска потреба за сахрањивањем и национална потреба за очувањем споменика у затеченом облику.

То што је Ћеле-кула као споменик и место сећања уобличена скоро читав век након боја на Чегру омогућило је да се тежиште емотивног односа према њој од самог почетка премести са непријатне чињенице смрти великог броја људи на однос према идеји за коју су животи жртвовани. Свака наредна годишњица значајне даље померање у том правцу. Као споменик чији је корен битка из прошлости и овај је омогућавао да се зависно од актуелних политичких прилика прославама годишњице, а нарочито оним јубиларним, да мање или више наглашен војнички карактер.

О томе како је могуће једно место сећања ставити у контекст вековне борбе за слободу, сведочи обележавање

130 година od боја на Чегру, које је почело свечаним скупом 1938. и трајало путем разних манифестација годину дана. На великом скупу испред Теле-куле говор, пун верског и националног набоја, одржао је епископ нишки Јован који је рекао: „Сад већ улазимо у 130. годину од како је Стеван Синђелић са својим друговима на Чегру јуначки погинуо за крст часни и слободу златну. Они јуначки погибоше. Турци као победници понова овладаше српским земљама и од јуначких глава сазидаше ову Теле-кулу. Али помен и величина Светог Саве нису умањени спаљивањем његовог светог Тела него где је трунка пепела му пала ту је нова љубав у роду засијала. Тако се после јуначке погибије Стевана Синђелића и његових другова, после првог српског устанка и јуначке борбе под вождом Карађорђејем још више осећало дејство неумрлих српских хероја, све више појачавала љубав за ослобођење, јачао дух пожртвовања и самопоуздања.“ Поред Теле-куле са библијским бунаром, кога је у пустињи недалеко од Јерусалима праотац Јевреја Јаков подигао својим синовима, унуцима и целом Израиљу, а на коме су се током векова осим Јевреја напајали и сви путници, па и сам Христ, епископ даље каже: „...Такав задатак као Јаковљев бунар поред друма имала је Теле кула... Ту су навраћали и налазили духовног окрепљења и знани и незнани. Ту су свраћали, као на изворе хладне воде, странци и дивили

се турском варварству а српској храбрости, јунаштву, патриотизму и пожртвовању. Ту су навраћали наши војници и војсковође, наши научници и ученици ту су као на извору хладне воде напајали душе своје храброшћу, јунаштом и патриотизмом....” Овај говор је добар пример како једно место сећања које обилује симболичком снагом омогућава да се у исти контекст ставе актуелни тренутак, борбе и страдања из ближе и даље прошлости и непролазни библијски мотиви.

Што време више одмиче чини се да симболички капацитет једног тако осмишљеног места сећања постаје све већи. Повезивањем верског објекта, остатака турске куле упозорења и народног памћења једног историјског догађаја уоквирен је садржај који далеко у будућности треба да буде темељ обликовања националне свести и сталног одржавања емотивног набоја у односу према властитој прошлости. Поштовање које је исказивано према страдалим устаницима сада се у свести народа могло обликовати кроз призму недавне победе над Турцима. Давно изгубљена битка и огроман број погинулих, са чијим телима је победник изразито нехумано поступио, захваљујући моралној снази Синђелићевог поступка и коначном резултату вишевековног сукоба, добили су ново значење – жртвовање које има смисла. Страдање устаника више нико није могао доживљавати као узалудно. Оно у новом контексту и те како има смисао као залог те и будућих победа. Синђелићев поступак у колективној свести постаје чин достојан дивљења, избор у који се не сумња и путоказ за пожељно поступање у свакој сличној ситуацији. У овако осмишљеном гледању на прошлост одрастаће будуће генерације. О снази ове слике у колективном памћењу говори то да и је у свим ратовима који су уследили могао да се пронађе мање или више сличан пример јунаштва и жртвовања.

Црква као споменик

То што је над њом саграђена црква обавезује нас да Теле-кулу више не посматрамо као остатак некадашње турске упозоравајуће грађевине. Оно што треба посматрати је и црква која чува земне остатке ратника. То је сада неодојива целина. Спомен-црква је нарочита врста споменика, карактеристична углавном за православне културе. Кости погинулих, полагањем у крипту у оквиру цркве, постају својеврсне реликвије добијајући безмало светачки карактер. Одајући на тај начин поштовање погинулима, нација, у којој је и поред могуће одвојености цркве од државе верско опредељење снажна национална одредница, сакрализује саму себе и вредности на којима почива, а жртве положене за национални интерес у јавности добијају светачки ореол. То не мора нужно бити црква у којој су положени земни остаци војника попут оних на Зејтинлику или у Лазаревцу. Семе жртве, познате или непознате, са својим конкретним судбинама овде су у другом плану у односу на идеју коју нација сакрализује клањајући се жртвама. Овако изграђен однос према жртвама омогућава да чак и невини пострадали цивилне жртве постхумно постану судионици рата. Чак и пасиван отпор пружен непријатељу може да буде довољно снажан носилац патриотских осећања у будућности.

Какво је место цркве над Ћеле-кулом међу осталим црквама које су подигнуте да би чувале кости погинулих. Међу многим црквама које чувају кости погинулих у ратовима она је свакако јединствена, јер је временски и симболички млађа од куле. Може се рећи да је из куле израсла. Осим што су кости погинулих централни детаљ цркве и заузимају средишњи простор у њеној унутрашњости, она се од других разликује и по томе што је асимилвала један објекат који је подигао некадашњи непријатељ у сасвим другуачију сврху.

Та црква је барем на просторима насељеним Србима јединствена и не знамо за сличну на Балкану. Њена необичност допринела је да се често без озбиљних разлога сврстава међу такозване „цркве од костију“. Многи европски градови као једну од својих знаменитости или чак туристичких атракција представљају цркве или капеле у којима можемо видети мноштво костију, лобања или комплетних скелета. Таквих цркава има у Италији, Португалу, Чешкој, Аустрији, Немачкој... У прилици смо да у медијима сазнамо да неко и Ћеле-кулу убраја међу такве објекте. Може ли се црква изграђена над Ћеле-кулом са њима упоредити и међу њих сврстати? Да би се дао одговор на питање, потребно је

кренути од мотива који су подстакли настанак тих необичних творевина.

Ко их је и зашто подигао? Чије кости украшавају цркве које опседају туристи? У једном броју случајева ради се о скелетима давно умрлих монаха који су живели у вековима старим манастирима. Потреба да се на најбољи начин искористи скучени манастирски простор условила је преношење костију из гробља у костурнице. У томе нема

ништа необично. Ко је посетио Хиландар имао је прилику да види исти приступ, наравно без намере да се од тога прави атракција. Други случајеви обухватају скелете из давно затворених гробаља, која су због ширења градова морала бити уклоњена. Ни ту ништа није необично. Сваки град пре или касније има потребу да простор напуштеног гробаља корисније употреби. Али откуд потреба да се ти скелети употребе за украшавање унутрашњости цркве, прављење олтара, лустера, геометријских облика, исписивање религијских порука... Одговор лежи у средњовековном феномену названом „Memento mori!“.

Предмодерну Европу због честих ратова, епидемија, слабе или никакве здравствене заштите и лоших услова живота карактерисала је стална суоченост са смрћу. Верујући човек средњег века се са њом суочавао лакше него модерни, а његова чврста вера опомињала га је да у овом животу мора да води рачуна о својој посмртној судбини. Сазнање да смо сви смртни без обзира на старост, пол и друштвени статус и веровање да ће чињење током живота определити човеков статус после смрти сажета су у максиму која опомиње – „Memento mori!“ – „Сети се смрти!“. Иза ове максиме која се у европској култури дуго одржавала остали су значајни трагови у фолклору и уметности, нарочито сликарству. Потреба да се вернику укаже на његову смртност и неизбежност суда после смрти и истовремена жеља да се остаци одавно мртвих на неки начин сачувају родила је и необичне цркве и капеле украшене костима и лобањама. Све су оне опомињале: „Memento mori!“. У савременом друштву, у коме људи немају слуха за ову врсту опомене, оне су пре свега туристичка атракција.

Једна међу њима се ипак по нечему издваја. То је Златна капела при Цркви Свете Урсуле у Келну, иза које стоји занимљиво предање које осталим „црквама од костију“ недостаје. Према предању ранохришћанску мученицу принцезу Урсулу убили су Хуни, заједно са њених једанаест пратиља, негде у близини данашњег Келна. Било је то у другој половини четвртог века. Како обично бива, предање је број убијених девојака увећало на целих једанаест хиљада. Њиховим костима је, како се дуго веровало, украшена Златна капела при цркви посвећеној Светој Урсули. То је цркви давало велику симболичку снагу. Модерним истраживањем установљено је да је број скелета ипак много мањи од замишљених једанаест хиљада и да нису сви женски. Претпоставља се, основано, да су кости извађене из гробаља које је откривено приликом изградње цркве и употребљене

по рецепту „Memento mori!“ . То место данас није место ходочашћа нити неког посебног националног култа. Ако је у прошлости и било поштовано, данас се може рећи да је најпре само једна од туристичких атракција Келна.

Јасно је да се „цркве од костију“ па ни Златна капела, иако рекло би се најаутентичнија међу њима, не могу упоређивати са црквом која наткрива Ђеле-кулу. У време у коме је Ђеле-кула добијала своје значење и коначан облик у Европи, па тиме и у православној Србији, није било места за творевине чија је основна намена опомена „Сети се смрти!“ . Мотив градитеља цркве био је очување куле и изградња једног места сећања. Иако јесте необична и занимљива она за Србе није туристичка атракција. У основи цркве је Ђеле-кула, која је својим настанком и интерпретацијом чини аутентичном и неупоредивом. У том смислу „црквама од костију“ недостаје управо оно што Ђеле-кула даје својој цркви – јасно порекло и значај онога што чувају, аутентични догађаји на којима почивају и снажно колективно памћење на коме је изграђен национални култ.

У неким текстовима који обрађују тематику настанка Ђеле-куле и процес преобликовања значења кроз који је прошла након ослобођења Јужне Србије, може се срести израз „антиспоменик“. Шта је антиспоменик и да ли Ђеле-кула спада у ту категорију? Да ли је то била у време турске власти? Да ли њена форма, атипична за оно што иначе сматрамо спомеником, чини да се она може сматрати антиспомеником?

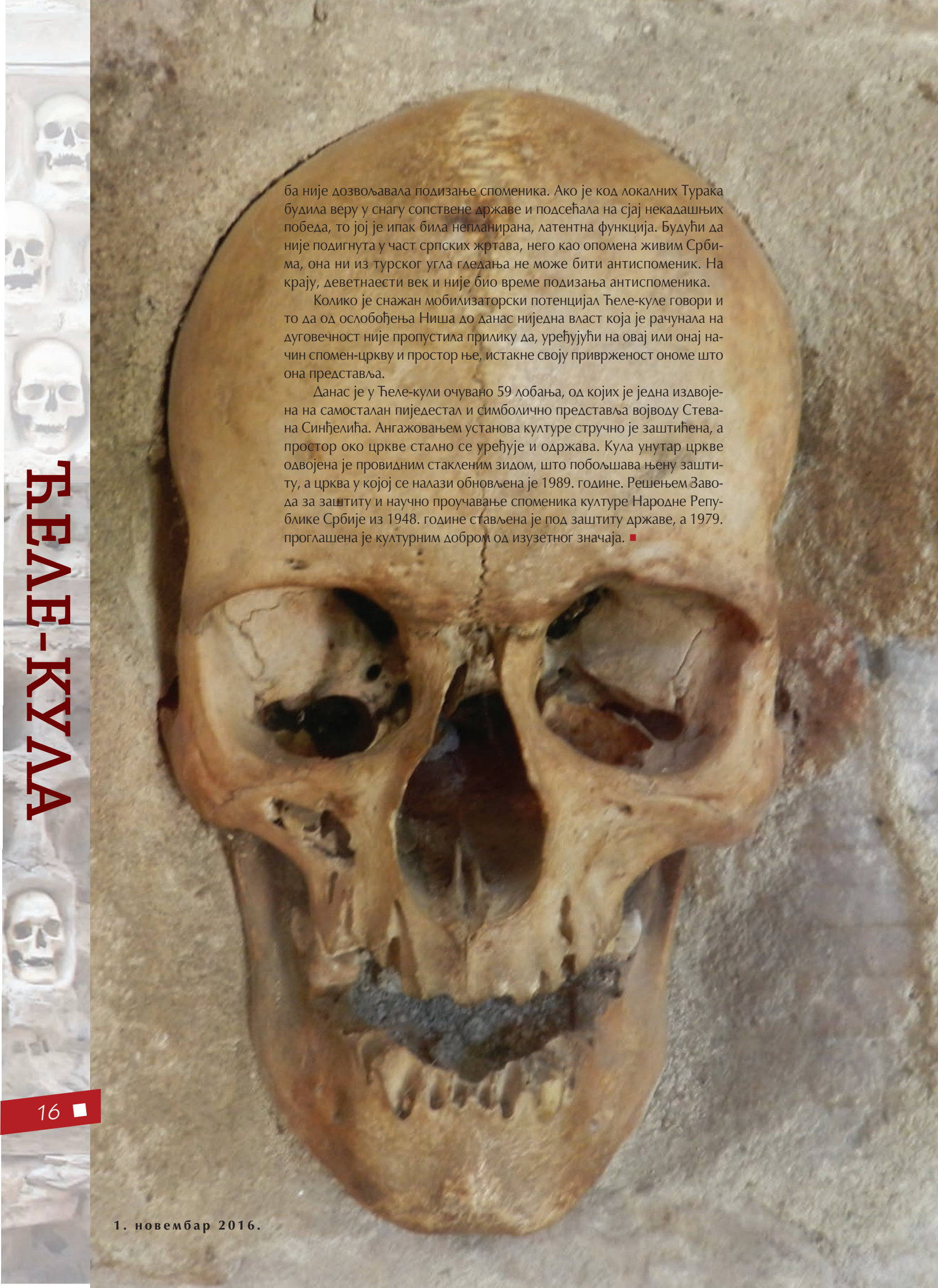
Одгонетнимо најпре шта је антиспоменик. Његова појава везује се за постмодерни покушај довођења у питање монолитног гледања на прошлост, било на глобалном или на националном нивоу. Док класичним спомеником нација слави несумњиви сјај властитих победа, истиче невиност властитих жртава и уверава у бесмртност нације, намена антиспоменика је да провокацијом доведе до размишљања. Он баца критичко светло на властиту прошлост. Говори о могућој кривици и покајању. Типичан пример антиспоменика, којих иначе нема много, јесте онај посвећен убијеним Јеврејима Европе, подигнут у Берлину 2005. године. Подигла га је на јавној површини немачка држава.

Посматрана из српске визуре, од када је Ниш део српске државе, Ђеле-кула је типичан споменик властитим жртвама палим у борби за слободу. Без обзира на то што се ради о остацима турске грађевине подигнуте са другим циљем, Ђеле-кула посматрана из српског угла не може бити антиспоменик. Она је, очувањем остатака турске грађевине и изградњом цркве над њима, постала српски национални споменик који се данас тако и доживљава.

Ђеле-кула данас

Знајући са којим циљем је подигнута, Ђеле-кула се из турске визуре уопште не може сматрати спомеником, тим пре што исламска култура оног до-

ба није дозвољавала подизање споменика. Ако је код локалних Турака будила веру у снагу сопствене државе и подсећала на сјај некадашњих победа, то јој је ипак била непланирана, латентна функција. Будући да није подигнута у част српских жртава, него као опомена живим Србима, она ни из турског угла гледања не може бити антиспоменик. На крају, деветнаести век и није био време подизања антиспоменика.

Колико је снажан мобилизаторски потенцијал Ђеле-куле говори и то да од ослобођења Ниша до данас ниједна власт која је рачунала на дуговечност није пропустила прилику да, уређујући на овај или онај начин спомен-цркву и простор ње, истакне своју приврженост ономе што она представља.

Данас је у Ђеле-кули очувано 59 лобања, од којих је једна издвојена на самосталан пиједестал и симболично представља војводу Стевана Синђелића. Ангажовањем установа културе стручно је заштићена, а простор око цркве стално се уређује и одржава. Кула унутар цркве одвојена је провидним стакленим зидом, што побољшава њену заштиту, а црква у којој се налази обновљена је 1989. године. Решењем Завода за заштиту и научно проучавање споменика културе Народне Републике Србије из 1948. године стављена је под заштиту државе, а 1979. проглашена је културним добром од изузетног значаја. ■